



קונטרס

עמוד אש וענן

אלון בכות
על אבינו רוענו
מורנו ורבנו

הגאון
רבי שמואל
בהגרש"ז אויערבאך

זכרוננו לברכה לחיי עולם הבא,
וזכותו תגן עלינו ועל כל ישראל

עמוד אש וענן

חשוון תשע"ט

פתח דברים

בעמדנו בשערי קונטרס זה 'עמוד אש וענן', קונטרס הנכתב בדם לב, עת חרב עלינו עולמנו, חשך, קדר, לבלתי האיר עוד, לילה ויום נתערבבו במהילת דמעותינו, שבועים מעת חשכו המאורות, נסתלק עמוד האש ההולך לפני המחנה, עת נסתמו שערי החכמה, מבועי מעין נובע תורה ויראת ד' טהורה, 'דרכי שמואל' אבלות מבלי באי מועד, רב רבנן, גאון הגאונים, ערש יניקתו מדור דעה, אשר כמלאך מרום ניצב על אם דרך, מורה באצבע דרך ילכו בה, מביט אל מעמקי נטית נפש תלמידיו, ומגודש אהבה הממלאת חלל לבו לתלמידיו, חפץ להנחילם האהוב עליו מכל – ומתוך זאת, מרימם אל שלבי מסילה המביאה בית ד', סולם מציב עלות בו כל אחד כפי נטית נפשו.

גדול הוא מכפי השגתנו, יכלה הזמן, תיבש העט, כלה הדיו, ואנו אל תחילת תיאור 'מראה מים פנים בפנים' לא הגענו, ואך זאת, למתבונן, גודל אומץ הנשואים לצרף שברים, ללקט נפזרים, אמץ כח לאחוז בקצה הגלימה, להמשיך בדרך אותה בדם ליבו סלל, עינים נכוחות המביטות אל מול פני המראה היטב יבחינו כי לא חיצוניות החיקוי, תפאורת מאומה, יש כאן, אלא חציבת אמת בעומק חדרי לבב, העמדתנו בנפש השואפת בכל עוז אמת לקראת אלוקיה, מוכנה למסור עלי אמונתה כל יש ואין.. סייעתא דשמיא שאחזתנו בכל צעדנו היא תעידנו.

כבר חודשים עברו ועדיין קשה.. קשה עלינו ההעדר, קשה יותר מכפי כחנו, גדול כים שברנו, אין מנחם לנו, 'יעקב אבינו לא מת', חי וקיים הוא בליבותינו, כל יום שעובר מפנים בתוכנו גודל גודש ההעדר, ואין מי ירפא לנו, וי, וי, אהא, אהא, מועד.. ושבתי.. מנחה של חול.. התרפקות עלי אביי.. עלי רבא.. מלחמה של אמת עלי נקודת האמת, מלחמה שאינה יודעת גבולות כח זמן ושעה.. דוק סברא העולה.. חסרנו אין מי ירפא לנו..



זכיתי.. שלא כפי מעשי, זכיתי ובדם ליבי ממש, בעת שלא הצלחתי ישב הדעת, נתישבתי, ממעמקי הלב כתבתי, בלא טיוטה, ובלא סידור, לעצמי כתבתי.. השתדלתי סדר לעצמי אשר חסרתי.. אלא שנפלו הדברים לידי אחרים, החזיקו הכרו בידי כי כתיבה זו לא אך לעצמי רשמתי, חובה ראו לפרסם הדברים להנחיל מעט לאשר לא ראו, ולא שמעו, ואכן זיכני בוראי ודברים היוצאים ממעמקי עמקי ליבי למסילות חדרי לבב אלפים ממש הגיעו, נפוצו דברי עלי תבל, הגביהו, בארו, כי לא אך אשר תראו, תשיגו, יש כאן..

אלא שברבות הימים רבות גם הציקוני מחשבותי, טרדוני רעיוני, להוסיף ולגרוע, להעלות נקודות חשובות נוספות, מעשים נוראים שנשמטו, להדגיש אשר בא בהבלעה, להאיר עוד מעט האישיות ברב גווניה, מחשבות אשר חלפו ברצוא ושוב.. ורק שבזאת נתבוננתי שעל כולם מעלת היוצא מן הלב גדלה למאוד, חששתי נגוע, ולבד אי אלו תיקונים הכרחים לא נגעת, חששתי הוסף, וגרוע, בקונטרס יקר זה, ראיתי הוצא הדברים כפי שנחקקו בראשונה.



ולד' אשא תפילה שיהיו דברי בזה לתועלת מה, ובחשכת הזמן יאיר נר אלוקים נשמת אדם דרך סלולה שנות דור, ומסילה אשר סלל ליבן של ישראל, אבינו רוענו, נר יהיה לרגלנו, הרופא לשבורי לב ישא בידינו ליחד מעשינו להמשיך לרומם עצמנו ומחשבת שאיפתנו בלתי לד' לבדו, ולא תמוש התורה הזאת מפינו ומפי זרענו מעתה ועד עולם, אכי"ר.

ריש ניסן תשע"ח

אלון בכות

עלי אבינו רוענו מורנו ורבנו ליבן של ישראל זללה"

"ד' נתן וד' לקח" – אהני לן עצת זקנים ושלושים וחמש שנה זיכנו בוראינו לסדר חיינו בצל האילן הגדול, ככלב המלקק מן הים כן המעט כי ממיימי נביעת חכמתו בצמאון שתינו, משביבי אש דנתזי מעומק תפארת עבודתו נשתדלנו לחצוב דליינו, כלי בו לטוב לנו נוכל להעלות יושר דברי אמת, עמקי אמיתת תורה"ק, חסד ואמת נפגשו בתורה האחוזה במטה התפילה, אור אשו הגדולה לאורה נהלנו חיינו, מכחה באנו הלום, ועתה כשתרוץ גולת הזהב ונשבר כד על המבוע נשארנו משוממים, צמאים למלאך המכה על ראשנו, מלאך הדוחף כל העת, אינו מרפה – גדל בני.. גדל.. כך לעת חסרנו כל זאת אמרנו לצייר מה למולנו את אשר ליווה חיינו, לצייר למען יעמוד ימים רבים, יעמוד לנו, ולאשר לא זכו ראות, למען נדע לכוף ראשנו אל מול כל גל העובר, ולהמשיך, לא להרפות, לצמוח, לגדול, לשאוף לנעלה, אל עבר הבלתי נתפס, לשאוף.. לשאוף.. ושוב לשאוף..

"ד' נתן וד' לקח" – עדיין כמו חי מצלצל באזנינו הספדו הנורא של רבינו זללה"ה על מחברתו בחיים, לימים נתפרסם זה למאוד, מעמד נורא הוד בו לא נותרה עין יבשה, בו מתוך השבר הנורא, בקע ועלה משא קינים, נהי, ובכי, אשר הקור הירושלמי, תקופת טבת, לא יכל לחום הבוקע טרפשי לב, עת נתגלה צוהר מה לעולמו הפנימי, המכוסה, של רבינו, לרשות היחיד שלו, לצורת האדם שבו, שכן בבואו להגדיר, לגעת בקצה המטה, מעלת הרבנית ע"ה, מוכרח היה ליכנס מעט לאותה נקודה מקשרת, אותה נקודה עמוקה בנפש בה נפגשו ונתאחדו נפשות שניהם לשלהבת אבוקה הבוערת יחדיו באש קדש, אש רצופת עבודת ד', מכל נקודה שתבחון, בין אדם למקום, ולחבירו, מכל זווית שתביט, היטב יבלוט לעיניך מיצוי תכלית הכחות עד קצה האחרון, שאיפה אדירה לגעת בקצה המטה, בנקודת האמת, האמת לאמיתה, בטהרתה, געגועים עזים לשלימות העבודה, להפק רצון מאת ד', שאיפה שלא ידעה שבעה.. והדברים ידועים ומפורסמים.. ובצאת הדברים מעומק עמקי הלב חרטו המה רושם עז, בל ימחה, בלב כל שומע.. שנים רבות עברו ועדיין חי הכאב, ומתוך כל זאת כמו היום צפה ועולה, חיה היא בינותינו, הצורה, ההוראה, היאך להתמודד עם משאי החיים ומקריהם, העיקר והטפל, כמו גם עם שבר.. הסתלקות.. יתמות..

ואכן יתומים אנו..

אלא שבעמדנו בזאת, אחת ידענו, אותו יסד רבינו באותו הספד בלתי נתפס, וכהנה שמענו רבות לאחר מכן, ריש תחילת משאו – "ד' נתן וד' לקח" – אם באים לתנות את הלקיחה חייב לקדום לה התבוננות והודאה על הנתינה לה זכינו עד עתה, אי אפשר הוא ליקח מה שאינו בנמצא, אם יש כאן לקיחה בע"כ שקדמה לה נתינה, להעלים עין מן הנתינה, לבכות רק את הלקיחה, בהסתכלות שכזאת רב בה ההטעיה, העיוות, הסטייה מקו האמת, אי אפשרי לן לירד לעומק הלקיחה אם לא ניטיב להתבונן בעומק הנתינה, הבוכה על אבידתו אם אינו יודע טיב המרגלית שאיבד אינו יודע גם לבכות העדרה, בבואנו לבכות על הסיילוק, ההעדר, מוכרחים אנו להקדים התבוננות מעמיקה בעומק הנתינה ורב טוב חין ערכה, וככל שניישר מבטינו, ותיטיב השקפת הסתכלותנו לעומק הנתינה כך ניטיב להשכיל עוצם האבידה.

רק בהסתכלות מעמיקה על חסד ד' המושפע בלתי גבולות, התבוננות בעצם הנתינה, אך בהסתכלות זו נוכל להגיע לזה שבע"כ אותה הוי"ה שנתנה היא שלקחה, לא 'אלוקים לקח', אלא – 'וד' לקח', אמנם מידת הדין פגעה בנו, הוא ית"ש ובי דינו, אך סוכ"ס הוי"ה שמו, אותו ד' שנתן הוא שלקח.. ורק מתוך התעמקות בזה נגיע אל סופו של הפסוק – "יהי שם ד' – דייקא – מבורך", שם ד' דייקא, ולא שם אלוקים, וכבר למדתנו סוגית הגמ' (זבחים קט"ו ע"ב) דרך כלל כי ההנהגה היא 'נורא אלוקים ממקדשיך', "אל תיקרי 'ממקדשיך' אלא ממקודשיך" – בשעה שהקב"ה עושה דין בקדושו הרי הוא מתיירא מתעלה ומתקלס", אך כאן למדנו דאף היכא שהנהגת הדין פגעה מ"מ התפילה, השאיפה, היא, כי יתקיים כאן 'יהי שם ד' מבורך' – שם ד' דייקא, וזה רק כשתחילת ההסתכלות באה מכאן – ד' נתן, ועיין בזה.

- זאת ועוד, ושמא אף קודם הוא, איסור גמור הוא להיות כפוי טובה, הכרת הטוב על הנתינה אינה רק ביטוי חיצוני, הבעת תודה, וכדו', צורה להניח כל הטובה במגירה התחתונה, צורה להשתיק מצפון התובע דרישת האמת אותה חזינו, לאפשר לחיים לחזור למסלולם, מסלול שכולו קרירות ורדיפת נוחות גשמית, הסתפקות במועט הרוחני ורב הגשמי, ה"י, הכרת הטוב שבנתינה מחייב גדול היא, ויש בהסתלקות, בלקיחה, בהעדר, משום סיבה להתבונן במה שהיה, להפק לקח, להשיג במה שלא זכינו, לשאוף אל עבר התועלת הנדרשת, ואז, ורק אז, נוכל לזקוף גוינו אל מול ההוי"ה שבלקיחה, לומר – 'וד' לקח'.



אלא שבבואי לכתוב ולתאר צל אילן גדול בצילו חסינו זה כמה עשרות בשנים הרי הרגשתי בזאת – של נעליך!! מה לפחמי בהיכלו של מלך, היאך בר פחתי יביע דעתו

בטיבה של מרגלית.. לעזות, לחוצפה, ולטפשות, יחשב בעינינו נסות אף לגעת בקצה ההגדרה, תיאור עצם הדמות, לבוא בדברים על שנצרך ונזקק בחיי חיותו בנהר דינור, נטהר בכל מיני טהרה, גאון הגאונים, רב רבנן אשר כבר מקטפיה ידיע, ומאין אמצא המילים להגדיר את שנעלה מתפיסתי.. ובאמת שתחילת מחשבתי בזאת היתה שחבל על המילים והזמן הנגזל לכתיבתן, שהרי לאלו אשר זכו ליכנס עצמם במחיצתו כל האריכות כאן אך למותר, ואולי אף גורעת.. כביכול צריך הדבר לראיה.. ואלו שלא הכירוהו הרי לא יקבלו הדברים.. יאמרו שאינם אלא פרי הדמיון.. הליצים הרי ימצאו כאן בקעה להתהדר בליצנותם.. ואכן כל זאת רפה ידי מכתוב, תאר אשר לצילו חימדתי וישבתי שלוש וחצי עשורים.

אלא שלעומת זאת, הרגשתי היא שבכגון זאת נאמר ונצטוינו שלא ליבוש מן המלעיגים, שלא ליתן דריסת רגל לחולשה ורפיון מהביע את שלענ"ד הכרח הוא שיבוא בכתובים, ובעיקר שני סיבות החזיקוני:

עובדא ידענא, זה שנים מבעל המעשה שמעתי, מעשה באברך אחד של"ע שכל את בתו בקטנותה, וכשדיבר ע"כ עם הרה"י זללה"ה הרי שבתוך הדברים נתפרץ – 'ומה עם כל התפילות שהתפללתי', הביט בו רה"י, ושאלו – התפללת? נענה בחיוב, ושוב שאל – התפללת? וכך שוב, עד שהבין הלה שנרמז לו כאן, וכשהביע רצון הבן פשר דבר, ענה לעומתו רבנו כי כשנתפללת מסתמא יצאה התפילה מעומק הלב שכזה שעדיין לא טעמתי עומק שכזה עד עתה, וכשנענה בחיוב, המשיך רבנו כי כל ימך תתגעגע לעומק זה, והגעגועים לזה ישאוך לגבהי מרומים.. דע כי לא לחינם אמר איוב 'ד' נתן וד' לקח' – התבונן ותראה כי בלקיחה עצמה גם בה חסד ונתינה יש.. וילבד זאת האריך עמו כי צריך לדעת ששום תפילה אינה נאבדת, אוצר יש שם עולות כל התפילות, ויש תפילה נענית לשעתה, יש לאחר זמן, אלא שאכ"מ להאריך בזה}.

ועוד זאת, בשלהי חורף תשס"ה, בזמן קצר, נסתלקו לב"ע שלשה מארזי הלבנון אדירי תורה, עמליה בכל לב ובטהרה, ה"ה הגאון רבי אפרים זלזניק זללה"ה, מו"ר הגאון רבי חיים קמיל זללה"ה, והגאון רבי שמחה בונם וולדנברג זללה"ה, שונים היו זה מזה, בצורת לימודם, באורחותיהם, אך בזאת שוים היו בהטיל כל אישיות חפצם בעמלה של תורה ללא שיעור ושיור כלל וכלל, בהפלגת מסירותם ומסירת כל מציאותם לברורי שמעתתא, לעמל בלתי פוסק ובלתי נלאה, עמל החורג בהרבה מגבולות הזמן והמקום, מהשגות שכמוני ושכמותי.. יכולתי הארך כאן בעובדות דיידענא אודות הפלגת התמדתם אלא שאכ"מ, עם שנים מהם {הגר"ח"ק, והגרש"ב} זכיתי והיה לי קשר אישי, הכאב שבהעדרם צרב מציאותי, אלא שגם לא לזה כוונת דברי שבכאן, - אלול תשס"ה, לצורך איזשהוא ענין נכנסתי אל הקדש פנימה, היכלא דרבנו זללה"ה, וכשראני רבנו נשא ידיו, ושאלני – 'מה יהיה עתה, מה יהיה'.. לא הבנתי כוונת אמריו, והוא באר, 'הן בשלהי החורף נסתלקו שלשה שהיו 'חפצא דתורה',

עמודים, הוי.. תורה, תורה', לא פציתי פה.. לא הגבתי במאומה.. אך מעיני בקעה תמיהתי, מה ראה על ככה, עתה.. חצי שנה אחרי.. ורבנו כשראה על פני תמיהתי, השיבני בעוז – 'מה אתה לא מבין, הן עתה חדש אלול, עוד מעט ויבואו הימים הנוראים, פחד פחדים, היאך נתייצב לדין וחסרים אנו את עמל התורה של הני שיסוכך עלינו, יצילנו ממסטי.. ושוב נאנח 'תורה, תורה', ואז באחת ננער ואמר לי – 'אתה שומע, גזירה עבידא דבטלה, אל תתן לשכחה לטשטש ההעדר.. אין בריה, מוכרחים לעמול, להתייגע, להתרפק על התורה, למסור עצמנו לעמלה, למלא את החסר.. ומיד שב רבנו לתלמודו..

- הזעזוע שאחז בכולנו עם ההסתלקות הפתאומית פתח שערי לב, כמדומה שערים חדשים למושגים נעלים, לשאיפות שאינן יודעות קץ ותכלה, געגועים עזים לאשר היה ואיננו, וכמדומה שאם לא נעשה לאצור בתוכנו רגשי קדש הרי ששטף הזמן וטרדותיו ישטוף ויטשטש, וגזירה היא שהמת משתכח, רח"ל, ולזאת הרגשה האוחזת בי היא שאם לא עכשיו אימתי, וחלילה בכלל לא, ואם לא אקנה קנין ברגש עז, אחדור, אוחז בנבכי תהומות, הרי שבשטף הימים מלבד זכרונות נעימים ועגומים, ושמה אפילו הראוים לנייר כרומן, לבד זאת חרס ומאומה אעלה בידי.

עדיין כמו חי זכורני הפעמים שלויתי לרבנו במהלכו מהישיה"ק אשר ב'שערי חסד' לביתו ב'גשר החיים', או להיפך, ואם יפה היתה השעה ולא נסע אלא עבר הדרך רגלי, והרי רבנו בשמירת עיניו המופלגת אינו צועד אלא בדרכים צדדיות, ריקות מאדם.. מודד בשעליו סמטאות מחנה יהודה ונחלאות, וזמנים אלו מוקדשים, עטופים היו בסערת בירור ענינים הנלמדים בישיבה באותו זמן, אך גם בסוגיות עמוקות של קרבת ד', והאופן להגיע עדנה, אמונה ובטחון, תורה ועבודת ד', הכמות והמשקל, שכל ורגש, השקפת התורה על מוראות החיים והתקופה, סיפורי מופת מהימנים על החזו"א והגרי"ז וגדולי ירושלים וצדיקיה בדורות עברו, גדולי גליציה ורוסיה, וכו', וכו', כמדומה כהיום שלא שיחות סתמיות היו אלה, אופן 'להתרענן' מתלמודו לקראת יום מתיש נוסף של עמל התורה בלתי פוסק, כהיום, למעלה משלושים שנה אחרי.. רואה אני כי בשיחות אלו חצב הוא מסילה שבלב, בשקט זעק הוא זעקה החודרת טרפשי לבב עיקש, האדיר תשוקה לעולם נעלה יותר.. נקי יותר.. העצים שאיפה להטביל עצמי בממי הדעת, נשתדל לבנות קומה הצמאה לייחד הלב, לחתירה בלתי נלאית לאמת העולה אך מעמלה של תורה!!

ועתה בזכרי כל זאת יודע אני שאם לא אקנה 'קנין' בזה, אם לא אעשה שיהיו שיחות אלו יותר מזכרונות נעימים ועגומים.. הרי שלשווא כל עמלו בי, חלילה, וחלילה חלילה עתיד הוא לתבעו ממני, הלא ידעת.. אמרתי, והיטיב הסברתי לך.. אחוז במטה עוז לאורו צעדת, צייר צורה בצילה חמדת, ישבת, ואותה לא השגת.. עורה, עורה, למה תישן.. אל תתן לרגשי קדש, תפארת שבת ומועד להתפוגג.

ועוד בזאת, אם לגבי אלו שראו וחשו הדברים אמורים, אם כן מה נאמר לגבי דורות יבואו, חדשים אשר לא שמעו ולא ראו, כאלו אשר לבד חיצו משטינים שקנאתם אוכלתם, לבד כן לא שמעו ולא ראו, לזאת נתגברתי, אצתי חיל וכח, להביע מעט מצל אילן בצילו חמדנו ישבנו, ולאורח מסילה בה אמת מימי זורמת תחתיו – בה נשתדלנו לכלכל דרכינו, זעקת האמת הפורצת ממעמקי לב טהור – רבנו זללה"ה זיע"א, עומק שכרה בשיתי תהומות, זעקה המנעת סיפי ביתנו, היא המכרחת לבא בכתובים.

אולי אזכה, יזכני בוראי לגעת בקצה המטה, אולי ושמא יהיו דברי היוצאים מלב הומה, מתגעגע, נפשי יוצאת לקראת אותם ימים.. אולי אחדור טרפשי לב מי, ודי שיהא זה לבי שלי.. אועילה במאומה להכלל בכלל צוואת מוהר"ח מוואלאזין לבנו (הו"ד בהקדמת בנו מוהר"י מוואלאזין להאי ספרא קדישא 'נפש החיים') "אולי אזכה מן השמים שיתקבלו דברי בקונטרסים הללו, להשריש יראת ד' ותורה ועבודה זכה בלב ישרי לב המבקשים דרכי ד'", והיה זה שכרי בזה ובבא.

- ומתוך זאת, ואך ורק מתוך זאת באו דברינו, ואף שהמפורסמות אינן צריכין ראייה, והפלגת נוראות מעלתו, אשר מלבד היותו בור סוד שאינו מאבד טיפה, מאריה דכוליה תלמודא, ראשונים, ראשוני הראשונים, אחרונים ועד אחרוני האחרונים, כל זאת מן המפורסמות הוא וכבר פקיע שמייה בזה, וכל זאת לבד תכונות נפשו בפקחותו ושנינותו, כחו לחדור אל נקודת האמת במה שלא זכו אחרים, וכל זאת ברגע כמימרא^א, רב כחו בעבודתו, אחוריה ראינו בגבורתו, הרי שעולה היא אישיותו מעדת

א. והדוגמאות בזה למאות, וכמפורסם אצל כל באי שערי, ואך זאת בהיותי בזאת לא אמנע מכתוב, אביא כמה דוגמאות, האחד, הגר"י הלל שליט"א בעת סדרו מחדש את הסידור עם הכוונות העולות מתורת האר"י החי וכפי שהעלה הרש"ש היה נכנס לרבינו מידי פעם להראותו את שהעלה במצודתו, וביותר בימי המועדים היה מביא לרבנו מאשר העלה, ועוד מיקרת הזמנים, ורבנו עבר ע"ז במהירות, ובכמה דקות העלה את הערותיו ע"כ אחת הנה ואחת הנה, ואף כי לגסות הרוח יחשב לי להעמיד עצמי במקום שלצערי אפי' תחילה של פתח אין בי, מ"מ יכול אני לומר את אשר שמעתי מהגרש"ד פינקוס זללה"ה (שהיה באותה תקופה מלומדי 'אהבת שלום') כי הערות רבנו ועמקות, לעומת קיצור זמן העיון, המה למעלה למעלה מהשגתו.. ומי שידע אף במועט תוקף עוצם גאונות כשרון הגרש"ד פ, ומהירות תפיסתו, עילוי שבעילויים, פתח יראה להשגות בלתי נתפסות.

ובאמת כל אשר בא בדברים עם רבנו זללה"ה עמד נפעם למול כח הזכרון ומהירות התפיסה והחשבון, ובד"כ כבר הרבה לפני שסיים דבריו כבר תפס רבנו את הדבר בכללו, ולאן רוצה הלה להוליך דבריו, וכבר היה מקשה ומתרץ.. עד שלעיתים קשה היה לעמוד אחריו, שכן קושיותיו בקיצור אמרים, ורבות התייחסו לאשר עוד לא נאמר.. וכפי ששמענו גם מאחרים

היא על עצמה כי קדוש מרחם הוא, תוכו רצוף אהבה, ואכן לא אל זאת נשאנו פנינו אלא אל פירות הנושרים, מעט אשר זכינו בחסדי ד' ללקט – אליו נישא מגמת כתיבתנו.



בוצין מקיטפיה ידיע – קסתו בין זקני ארץ

ובאמת במקום שדנים אנו להערכת עצם הגברא הרי שמזקנים אתבונן, ודי במה שאכתוב אך מעט אשר מזקנים רבות שמענו, רב תהילתו מתחילת צמיחת גדילתו, ואין בכוחי כתוב אף המעט, ורק טיפה העולה בזכרוני בעת הכתיבה, מעט מהמעט אעלה, וכאילו לא היה די באשר עין בעין ראינו כסדר גודל הכבוד שרחש אביו מופת

הרי כל זאת מידי יום ביומו, ואך זאת כדוגמא בעלמא אביא מאשר חזיתי בעת שפ"א זכיתי להכנס אל הקדש פנימה בצוותא חדא עם ת"ח חשוב שכתב ספר לבאר דעת גאון ישראל, אבי רבינו הגרש"ז זללה"ה בענין מסויים, ואותו ת"ח חולשה היתה לו כי בכמה מקומות בהם חלק הגרש"ז עם החזו"א הרי נטה הלה מקו האמת ושינה דברי הגרש"ז שיתאימו עם העולה מהחזו"א.. ורבינו כשנכנסנו אליו היה עייף, ונראה היה שקשה עליו הטורח, ורק דיפדף במהירות אחת הנה ואחת הנה, ושוב סגר הספר ובירך המחבר שיצליח לכוין אל האמת, ופטרנו לשלום, והנה אני טרם הספקתי לשוב לביתי, וכבר צלצל אלי הרה"י בוער כלפיד אש ושאלני היאך המלצתי על ספר זה, והרי כאן הוא מעוות דברי אביו, וגם כאן, וכאן, ומנה כרוכלא את כל המקומות.. וראיתי שלבד שהיה פרוש לפניו ד"ת דאביו זללה"ה, והמקומות בהם חלוקה היתה דעתו מאשר העלה החזו"א, הרי שהמהירות שבה קלט את כל השינויים, בדפדוף שלמראית עין היה נראה קל, קלט הוא במידה שהיא הרבה נעלה למעלה למעלה מהשגתי ומתפיסתי, {וזאת לבד מוסר השכל כי בעת היות הרב המחבר שליט"א לפניו לא היה ניכר מאומה על פניו, ולא הגיב במאומה, ורק כששיער ששוב אינו עימי הגיב, ומסתמא היינו שלא לבזותו..}, ומראה זה חזר כשהבאתי לו את ספרי שיח התמר על האי ספרא קדישא 'חפץ חיים', ודפדף במהירות אחת הנה ואחת הנה בין דפי החידושים, ותוך כדי דפדופו מלמל הערות רבות על הנכתב.

וגם בעניני דהאי עלמא, כמה ימים קודם הסתלקותו לגנזי מרומים כשתפילת שמו"ע וקדיש אמר בישיבה על כסאו מבלי יכולת לקום, ולרוב חולשתו אף הדיבור הוקשה לו, ובעת שכזאת נכנס אליו אחד העוסק זה כמה עשרות שנים בבעיה משפטית סבוכה הנוגעת לירושה, והראה לו מסמך שהיה טיוטה להסכם שלא צלח, ורצה להתיעץ עמו, והנה ברגע כמימרא.. עוד קודם שהעלה הלה את הצדדים, כבר הצביע רבינו על הסעיף הבעייתי, הגדיר בקצרה את כלל הבעיה, ואמר את שנראה לו כפתרון, וכל זאת מתוך חולשה עצומה.. ויהי לפלא..

הדור גאון ישראל הגרש"ז לבנו ה"ה רבנו, {וכידוע שבענוותנותו כמה פעמים שכינה עצמו 'אבוה דשמואל', וכמה פעמים זכורני בעת שנתלבט בהלכה מסוימת (מעקה המרפסת לדופן הסוכה, פתיחת בקבוקים בשבת, הטמנה בסיר הקארקפאט, ועוד) וחיכה לדבר ע"כ עם בנו רבינו זללה"ה, וכמה פעמים שביקשתי לראות אשר כתב הגרש"ז במחברתו, ענני בענוות רוח שאבקש מבנו את מחברותיו שלו, ויהיה לי בזה יותר תועלת.. וכן זכורני בעת שנענה רבינו לכולל פרושים ב'בית מאיר' וכתב להם חידו"ת עמ"ס שבת, והיה זה בסוגיא דפינה ממיחם למיחם, וחלק שם רבינו על אביו, אלא שקודם שמסר להם את הנ"ל עלה לדבר ע"כ עם אביו, ורבות נתלבט אם מן הראוי לפרסם דבר שלא כמש"כ אביו, ואם אין זה בבחינת 'סותר את דבריו' הנאסר מדאורייתא, ודן בזה ארוכות עם אביו, ואני פגשתי כמן ימא לטיגנא בצאתו מן הקדש, ופניו צהובות, וא"ל שלא רק שאביו לא עכבו, אלא אף המריצו בכל מיני טצדקי לפרסם החידו"ת הנ"ל, וא"ל אינך יודע איזה כיבוד אב תקיים, ואיזו שמחה תגרום לי כשתפרסם חידו"ת שכאלו.. וכהנה רבות, וכידוע למבקשי אמת}

לבד זאת הרי לא נשכח המפורסם זה עשרות בשנים מרבותינו, כבר פקיע ונתפרסם טובא בשערי תורה עוצם הפלגת הערכת מרן הגרא"מ שך לרבנו, והתחשבותו בדעותיו {כידוע בעת אשר נתיעץ הגר"י קמינצקי זללה"ה עם הגרא"מ שך זללה"ה כי מרנן הגר"מ פיינשטיין והוא כבר זקנו, וקשה עליהם משא יהדות אמריקה, ושאלו למאן דיבוא לכהן כראש ישיבה ב'תורה ודעת', וד בבד גם ישא משא העם, והפנה אותו מרן הגרא"מ שך לרבנו הגר"ש אויערבאך, ואף הגר"י קמינצקי בא במיוחד לכך בקיץ תשמ"ב לארה"ק, ודן בזה ארוכות עם רבינו ואביו גאון ישראל הגרש"ז, עד שנפלה הכרעה שעכ"פ כיון שבאותו קיץ פתח את ישיבתו 'מעלות התורה' הרי שאין לסוגרה, ונשאר רבנו בארה"ק, והפלגת הערכת מרן זיע"א לעומק תפיסת והערכת מצב הדת בארה"ק של רבנו זללה"ה, שמעתי מהגר"א צמל, כי עוד קודם שהיה הגר"ש חבר במועצג"ת כבר היה הגרא"מ שולח את הגרא"צ הנז' כמזכיר מועצת גדוה"ת לעדכן את רבינו ולשוב עם תגובתו, והיה מתחשב בזה טובא, וכעיי"ז ידועה עדות הגאון ר"א שכטר ראש ישיבת 'רבנו חיים ברלין' בארה"ב.

וידוע אני למוסדות תורה מסוימים שהיו בנשיאות מרן הגרא"מ שך זללה"ה והורה הוא להם שאחר שא"א יהיה לשואלו שיעשו ע"פ דברי רבנו, ומיניה לא תזוע, ולעיתים אף קבע כן במפורש בתקנון העמותה שלהם, ובזמנו כשיצאו משטינים לרבינו להעליל במה שלא היה, וקול יצא כאילו מצאו דבריהם מסילות ללב מרן זיע"א הרי שיצא הגרא"מ מגדרו לפייס ברבים את רבינו, טרח בשנות חייו המופלגות והטריח עצמו להגיע לישיבת רבנו 'מעלות התורה', ולפייסו ברבים, וכן באותה תקופה התבטא שמבקש הוא שביאו קערת מים שרבנו ירחוץ בה רגליו, והוא ישתה המים.. והדברים עתיקין ומפורסמים.

וגודל הפלגת הערכת מרן הגרא"מ שך זללה"ה באה לידי ביטוי בהסכמתו לספרא דבי רב 'דרכי שמואל', וכמו"כ זכורני בעת שגיסו של רבינו הגרי"י ברודיאנסקי שליט"א כתב ספרו, אז האריך והפליג במכתבו על השר המסכים שקדם לו ה"ה רבינו זללה"ה וכתב כי "אין להרהר אחר דבריו, ע"כ גם אני באתי"י.. ומהג"ר אליהו ברוך פינקל זללה"ה שמעתי שהקשר העמוק שהיה בינו לבין רבנו שרש יסודו מדחיפת מרן זיע"א, וכן לעת זקנותו המופלגת של הגרא"מ שך ידעתי כמה פעמים שחפצו בטיפול כזה או אחר, וכשלא היה נח להגרא"מ היו שקראו לרבנו שיבוא לבני ברק כיון שלו היה נשמע, ועוד רבות שמעתי מנכד הגרא"מ - הגר"א פאס שליט"א}.

ממרן הגה"ק מוהרי"י קניבסקי בעל הקה"י {לבד אשר כתב רבנו בהקדמת ספרו דרכי שמואל כי מרן זללה"ה דחפו רבות לזה, לבד כן ידעתי בכמה מתלמידי הישיה"ק כשנכנסו לקדש פנימה, היכלא דהסטיפלער זיע"א, וכתבו לו מקום לימודם, מיד שאלם מה חידש רבנו בשיעור, ואף אנכי הק' זכיתי פעם לזה, ופעם ששאלתיו על לימוד המוסר חוץ לסדרים (השאלה היתה בעיקר על חדש אלול), ענני בגערה - אתה לומד אצל הגר"ש וא"כ מה לך כי תשאלני, הוא גם ראש ישיבה וגם משגיח ואשר יאמר לך עשה^ב}.

הגר"י אברמסקי {וכידוע שפ"א שלח אבי רבנו הגרש"ז זללה"ה את רבנו להגר"י אברמסקי בבירור איזשהוא ענין הלכתי, והגר"א נ"נ עם רבנו שעה ארוכה מענין לענין בתוך הענין, ומתוך כך הפליג עמו בשיחה בהרבה מחלקי הש"ס, ונתפעם עד מאוד, ומני אז כיבד למאוד את רבנו}.

הגרא"י זלזניק {התבטא פעם בפני כי מעולם לא טעה בחתימת ידו, ומיד באר כוונתו כי להיותו שקוע כל הימים בעומק עמלה של תורה גדר גדר בעדו כי אינו חותם אלא על מה שמרן הגרא"מ שך קדם לו בחתימתו.. וכששאלתיו מה עושה כעת, שהיה כבר זמן שהגרא"מ היה חלש, ולרוב זקנותו נמנע מלצאת ולבא, ואז הרים הגרא"י עיניו עלי בפליאה, ושאלני - 'אתה שואל.. אינך יודע בצל מי אתה חוסה.. הגר"ש אויערבאך - מיניה לא תזוע.. מה שהוא יחתום אחתום אף אני, והיכן שימנע לא תמצא חתימתי

ב. כחודש קודם שנפטר מרן הגה"ק מהורנסטפיל זיע"א נפל למשכב, ובכל מקומות התורה העתירו לרפואתו, ואף רבינו הנהיג אז כן בישיבה, ואמרו את כל סדר ל"ו פרקים המקובל מהחיד"א, והיו פרקים שאמרום פסוק בפסוק, וכשנמשך הדבר יום אחר יום במשך תקופה ארוכה היו בחורים שלא היה כוחם לזה, וביקשו מרבנו לקצר בזה, ורבנו מאן בתוקף, וא"ל אז כי כעת זו שעת הסכנה ממש.. עתה עדיין מועלת תפילה, אך האיך יהיו פנינו בעת שחלילה יהיה כבר בבחינה של זועק לשעבר.. העומד שם בעת אמרו יכול היה להרגיש עומק הערכת רבנו להסטייפלער זללה"ה, ופחדו נורא כי בהסתלקותו ימוטו מוסדי ארץ, וחליו 'שעת הסכנה ממש' הוא.

(ומן הענין להוסיף כי היה זה בזמן ששני גדולי עולם אלו מעורבים היו בדו"ד שנגע להגרא"י בנפשו, ואילו רבנו הגר"ש צידד עם אלו שכנגד, וכ"ז לא מנעו מלהציב דבריו על אשר ראה כהאמת הברורה, ולהעמידה על תילה.. חבל, חבל, על אחד ומיוחד מנקי הדעת, משיירי שפירי דירושלים של מעלה שלא בא זכרונו כראוי לו).

מרן הגרי"ש אלישיב {לבד רבות ששמעתי הפלגת ערך רבנו בעיני הגריש"א, וכבר נתפרסמו הדברים טובא, ונאמנה עדות אחי רבנו, יבלחט"א, הגר"ר עזריאל זעליג שליט"א במכתבו כי סמך מרן עמוד ההוראה על רבנו ונאמנים היו דבריו להנהיג עיה"ק בעצתו, ולבד זאת פעמים רבות חזיתי חשיבות דברי רבנו בעיני הגרי"ש עד שלא רצה להביע דיעה במה שכבר הביע הגר"ש, וכמה פעמים שבאתי להתיעץ עמו שאלני האם כבר שאלתי דעת רה"י הגר"ש, ודרבן שכעצתו אעשה}.

ובכל זאת היטיב ידעתי כי רחוק הדבר ממני, שהרי רק מהמפורסמות מהעת האחרונה, אשר דברו והפליגו טפי בשבחו הגרמ"ש שפירא, והגרמי"ל לפקוביץ זללה"ה, ורבים אחרים, נלאיתי מנותם.

והנה אף כי מעט אשר היה מונה ידידו ורעו הגאון הגדול רבי סענדר פריינד זללה"ה, שלמרות היות הגאון הנ"ל כבור סוד שאינו מאבד טיפה, ולמיעוט השגתי מופקע היה הגרס"פ הנז' מכל עניני עוה"ז, וכל כולו שקוע בחמדת אלוקיו הריהי תורתנו הקדושה, בכל מקום ששאלתיו ידע כאילו למדו אך זה עתה, מ"מ עם כל זאת הרי שאופן התבטלותו לרבינו, והפלגות דשמענו מיניה על עוצם תלמודו ויראתו של רבינו מריש גידוליה קשה הוא להעלות על הכתב.

ידידות רבנו עם הגה"צ חיים ברים זללה"ה היתה מן המפורסמות, וזכורני פ"א שבעיני ראיתי שרבנו עמד במרפסת המבוא לבית אביו, והגיע הגר"ח ברים זללה"ה לרח' פרוש שלמרגלות הבית הגדול, ותיכף כשראה לרבנו קרא לעברו, לא הביט אל רום שנותיו, הגיעו לגבורות לא מנעו באותה עת, קפץ בקלילות השייכת לימי הנעורים, עלות במרוצה בגרם המדרגות העולה לבית הגרש"ז, פגש ברבינו וא"ל איזושהיא הערה קצרה בדברי המס"י {כיון שנאמרה בקצרה, במהירות, ובשפת האדיש, לא זכיתי הבינה, וחבל על דאבדיון} הפטיר 'ב"ה שהשגתיכם', נפנה ונכנס אל תוך בית הגרש"ז, ופ"א בעת שהזכרתי לפני הגר"ח ב' הנ"ל עובדת לימודי אצל רבנו זללה"ה, רבות המריצני, ואף הפליג עד מאוד על עוצם היר"ש ובקשת האמת השוכנת בין כתפי גברא רבה במידה גדושה, ובתוה"ד סיפר לי שהיה הוא {הגר"ח ב'} בתוך קבוצת בני עליה מופלגים שהיו נוסעים בקביעות למרנא החזו"א לישא וליתן עמו כדרכה של תורה, ולעיתים היה רבינו נלווה עמם {אם הבנתי ממנו הרי שנמשך בזה אחר דודו הגר"ר משה יהושע לאנדא זללה"ה שהיה דר בשערי חסד בסמיכות לביהמ"ד

הגר"א² ושוב נשא עיניו בערגה.. כי אין אתה מסוגל להעלות בדעתך כמה נצצו עיני מרן זיע"א בראותו את הגר"ש {שהיה צעיר מאוד מביניהם} בין הבאים..

וכשהיה הגרמ"צ ברגמן שליט"א בעת השבעה להסתלקות רבנו סיפר כי בצעירותם שאל פעם שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א את רבינו זללה"ה מדוע ממעט הוא לבוא אל דודו החזו"א, מאשר בא אליו בתחילה, וענה לו רבינו דעל אף רב התועלת שהיה לו מנסיעות אלו {וכמפורסם ששם עוצבה צורתא דשמענתא דרבינו ואופן לימודו³, וכידוע כמה נשא ומסר כלות כוחותיו כל חייו, וכל עצמו קדש ליישר הסוגיא כדברי החזו"א⁴, וכדלקמיה בעז"ה} מ"מ כשנוכח בחולשת החזו"א בעת לימודו חשש שדבריו עליו לטורח, ולכך מיעט בואו, וענה לו ע"כ הגר"ח שליט"א – 'אתה ראית כוחות החזו"א קודם בואך, ואילו אני ראיתי אח"כ.. כמה כוחות נשאו בו דברייך..

ומהגאון הגדול רבי דוד סאלאוויציק שליט"א שמעתי יקר ידידות אחיו הגאון רבי מאיר זללה"ה עם רבינו, והוסיף ע"כ כי אביו מרנא הגרי"ז זללה"ה היה מקפיד היטיב בדרישה וחקירה הדק היטיב על כל אשר שוחחו בניו עימו, נתן נפשו למען לא יכנס באוזניהם ולו במעט מהקריירות ששלטה באותם זמנים בחלק נכבד מתלמידי עץ חיים⁵, הקפיד על מגע כל דהוא באשר נתפס ולו במעט בתהיות הזמן והשעה, מכל

ג. הפלגת ערך רבנו לתורת האי גאון וצדיק ומסובל ביסורים זה שמעתי רבות מרבנו, בעת שלסיבה כל דהיא נתעסקתי בכתביו ע"ס זרעים, ומבאי ביתו שליט"א שמעתי שלהגרמ"ל הנז' היתה ספריה גדולה, ורבינו נכנס שמה לראות איזה ספר, ושוב 'נתקע' בעיונו שעות רבות {כידוע לסבו של רבנו הגרמ"ל זללה"ה היה גם ספריה גדולה, כך שנלענ"ד שהחיפוש אחר הספר היה בסה"כ תירוץ ליכנס, אלא שלאחר שכבר נפגש מידי עיונו בספר זה או אחר היה שקוע בו שעות}.

ד. הנה אף שפעמים רבות שמענו מיניה דרבינו שהחשיב את הגאון רבי אפרים ברודיאנסקי זללה"ה לרבו, כיון שבהיותו רבו בכתה ח' בעץ חיים הטעימו טעם מתיקות מעמקי תורה"ק, ופתח לפניו שערי הלומד'ס כפי שיצקום גדולי הדורות שלפנינו, מ"מ כל שאך נכנס והציץ מעט בחנותו של בשם, יודע טיב ערך מרכולתו שסודר כדרך מרנא החזו"א, ואין כאן סתירה כלל.

ה. פ"א כשנדברנו אודות דברי החזו"א במקום שהחזו"א ציין בריש הסימן שהוא 'נכתב שלא בעיון כל הצורך', ובריתחת הנידון הצבעתי לעבר 'מודעא' זו של החזו"א, וכאומר ללא דברים שבמקום זה שרי לן להשאר בקושיא.. אך רבנו הקפיד מאוד, וראה בזה זלזול בדברי החזו"א, עד שא"ל שתיכף אסע לב"ב לקברו של החזו"א, אחלוץ נעלי, ואבקש מחילה..

ו. פ"א בעת שליויתי, אבלחט"א, את רבינו בבית החיים ביום היארציט של אחיו הבלתי נשכח, ידי"נ {אבלחט"א} הגר"ב זללה"ה, פגשנו שם זקן אחד שכיפה קטנה התדלדלה לו על צידו, ושאלני הלה מי הוא זה הבא עימי, וכשעניתיו, ניגש הוא אל רבנו כאחד הידידים, ודיבר עמו

מרחק הרחיק מאותם שתוחלת הדיעות הכוזבות תפסה אצלם אחיזת מה, אך במה שנגע לקשרי הני תרי בני עליה, ה"ה בנו הגר"מ ורבינו – בזאת היה ניחא ליה [ואף רבינו זללה"ה ניצל היטב קרבה זו], ורבות נתחמם לאור אשו הגדולה של הגרי"ז, וכידוע כמה היה מרבה לספר רבות בשנים, ולתאר נוראות מראה פני מרנא הגרי"ז בקוראו את 'שמע', פחד ורטט בקיום המצוות, קיום ה'וגילו ברעדה' כפשוטו בעת תקיעת שופר, והדקדוק על פרטי קיום המצוה באופן היותר מהודר ומושלם, או מידי לוקחו ד' מינים, אפית המצות, וכו', ועל כולם חרדתו על נקודת האמת, וקפידתו המרובה על דיוק הציטוט או האמירה, סלידה נוראה מכל סטיה כל דהיא מנקודת האמת, סלידה מדיבור שיש בו דק מהדק מן הגוזמא והשקר], ושמענו כי אופן עבודתו ביראה בבואו אל הקדש היה מושפע רבות מיניה דמרון הגרי"ז {אלא דבבואו להציב מעשי הנהגתו בפועל לא סבל את החיקויים במילי דחסידותא, ורק אחז נקודה הפנימית שבהם בהשים עצמו כעבדא קמי מאריה, ביראה נוראה על שלימות העבודה, ולהציב עבודתו על דקדוק העולה מידי עיון הדק היטב באמיתות הסוגיא, ועיין בזה לקמיה}.

והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שלמד עם רבינו באותה תקופה בעץ חיים, כמה כיתות מתחתיו, סיפר בעת השבעה לפטירת רבנו, כי כבר בילדותו היה רבינו סמל ודוגמא לבן עליה, וכל אשר חפץ היה לזרז את בנו היה מחרה מחזיק לעומתו – כזה ראה וקדש.. ואף המלמד הידוע רח"א הקלמן זללה"ה {אשר אבי רבינו, הגרש"ז

כשווה בין שוים, ואף רבנו כדרכו הבליג, העביר על מידותיו, וענה לו בשפתו, ולאח"כ כשנסתלק אותו זקן סיפר לי רבנו כי הלה למד עמו בחידר באותה כיתה, ושוב נאנח והוסיף כי מכל אותה כיתה לא נשארו אלא שני יראים.. אני ועוד אחד, ונקב בשמו.. וכשצער על פניו הוסיף לי שהקב"ה הציל אתכם מהניסיונות שאנו עברנו, תוקף כברזל היה צריך כדי לא לנטות במאומה אחרי הני הרפתקי דהמחותרות ושאיפת הלאומיות שאחזה אז ונשאה בכנפיה אש זרה בין כותלי בי מדרשא [ושוב הוסיף בזה"ל, 'כי ראינו בחוש שכשקיבלה הסט"א את שלה ופרצה וקמה המדינה שקעה האש ברובה'..].

ז. ומרבי פנחס המבורגר שליט"א [שהיה אחראי על אוצה"ס הגדול של עץ חיים] שמעתי כי הגרי"ז כשהיה מחפש איזהו ספר שלא היה תחת ידו, היה שולח את בנו הגר"מ זללה"ה להביאו מאוצה"ס של הישיה"ק, והוא היה נעזר ברבינו, ויחדיו היו מביאים את הספר לאביו הגרי"ז, ובדרך היה רבינו מעיין בספר, וכשהגיעו להגרי"ז היה שואלו עם מחפש הוא את הספר בשל ענין פלוני שהוא דן בו, ולעיתים היה קולע אל הנקודה, וכשלא - היה שואלו הגרי"ז לכוונתו, ואז היה נכנס רבינו לדון בדברי הספר בנקודה שראה, ומיניה לעומק אמיתות הסוגיא, ואף הגרי"ז היה נענה לעומתו, דן מפרק ומותיב, ורבים היסודות אותם דלה רבנו משיחות אלו, ונזכרו רבות בשיעוריו.

אויערבאך זללה"ה, על אף רב גאוניותו ומהירות תפיסתו ביקש ודרש להשאר כיתה כדי לשמוע שנה נוספת מהרב הקלמן..} והיה לו חדר בהת"ת שהי' נקרא 'חדר חפץ חיים' - חדר ששם לא מדברים לשה"ר, ואם היה רואה בהפסקה שני ילדים הרבים ביניהם היה מכניסם לחדר זה, והיה מושיב ב"ד' של ילדים שידונו מקרה זה לאשורו, בראיות מש"ס ופוסקים, וכך הפך את המריבה למקור התעלות ומו"מ כדרכה של תורה.. אלא שדא עקא שלא תמיד ידעו צעירי הצאן מהיכן ואיך לדון אשר לפניהם, ובזאת ידועה היתה העצה - ליקח את רבינו לאב"ד, והוא בפקחותו, שנינותו, וכחו כי רב ליסד דבריו על יסודות מוצקים, וכנראה שכל זה כבר מקטפיה ידיע, ולזאת תדיר עצה מצא, דרך וראיה, להצדיק את שני הצדדים..

ולימים תחת אחד השיחים שמעתי מדוד רבנו הגה"צ רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זללה"ה גודל ערך רבנו בעיני הרב מטשיבין זללה"ה עד שלאחר השואה בעת שעלה ארי זה מבבל, כשכתב כאן בארה"ק חידו"ת ותשו' לשואליו הרבים הרי שקודם לפרסומם היה אומרם ומראם לרבנו זללה"ה, ונודע זה לו בעת שפ"א נכנס הגאון הנ"ל לביהכ"נ הגר"א, ומיניה לשטיבל הסמוך - מקום שקידת רבינו, ושאל כל נמצא איה הוא שמואל, איה הוא.. שכן החזיק בידי חידו"ת שכתב, והיה מעונין לשמוע חוו"ד עין בוחנת דרבינו, היאך הכרעת דעתו נוטה, וכל זאת גם בעת שנות בחרות רבינו.

ומאחי רבנו הגאון רבי מרדכי שליט"א שמעתי דאף שבירושלים לא היו מרבים, ואף בזו לתארים, ובין בני משפחה בודאי שלא קראו אלא בשם הפרטי בלא שום תוספת תואר וכינוי, מ"מ כבר בשנות אברכותו הצעירות ממש הקפיד דודו, אחי אביו, הגאון רבי אליעזר אויערבאך זללה"ה שלא לקרוא לרבנו בשמו סתמא אלא 'ר' שמואל', ונתקבל הדבר בן בני הבית, וכבר בשנים ההם היטיב ראו כי עלה ונתעלה משכמו ומעלה הרבה מבני גילו, ולזאת זכור אזכור כמה פעמים ששמעתי מהגאון רבי יצחק שלמה זילברמן זללה"ה שהיה מספר בערגה על אותם שנים הראשונות שלאחר חתונת רבינו {אינני זוכר כמה, אך כמדומה שאמר שהיה זה שנתים}, שהיו סגורים המה בשטיבל דחסידי ברסלב הסמוך לביהכ"נ הגר"א, רצוף מלאחר תפילה כותיקין, כאשר הרבנית אשת רבנו ע"ה היתה מביאה להם אוכל לשם, ולימודם מידי יום בשינון גמ' רש"י והרא"ש, עד כלות הכחות.. ואף הקדישו אז כחות אדירים בזמנים מסוימים לחיפוש האמת כיצד יצאו ידי חובת האדם בעולמו, והגיעו הדברים עד כדי כך שפ"א בהזכירי לפניו מה שהעולם אומרים משמיה דהגרי"ש כהנמן זללה"ה שאמר שמוכן הוא לתת דין וחשבון בישיבה של מעלה על השנים שלמד בחברותא חדא עם הגר"א וואסרמן זללה"ה הי"ד, הגיב הגרי"ש זילברמן זללה"ה מיד, שגם הוא מוכן ליתן דין וחשבון על השנים שלמד בחברותא חדא עם רבינו, היה זה במיצוי הכחות והיכולת, במרץ בלתי נלאה.. ובחזרות אין ספור.. ושוב הוסיף בענוותנותו כי לא לחינם יודע הרה"י בכל מקום, וכל חלקי התורה פרושים לפניו..

ומהגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א שמענו שפעם נפלט לרבנו וגלי מעט מדרעיה, ואמר על עצמו כי מרוב סקרנותו הרי שטרם היותו בן שלוש ידע את כל כתבי החיד"א.. אלו היו מושגיו, ולשם הובילה 'סקרנותו'.. ובאמת איני יודע אל הנכון אימתי והיאך נכנס הוא לפרד"ס, אך זאת אדע כי כבר קודם היותו בן ארבעים עמד רבנו זללה"ה בראש חבורה קדישא מבני עליה מועטין שבירושלם זללה"ה ומהם יבלחט"א, וקבעו לימודם בצל ש-ד-י פנימיות התורה, כשעיקר תלמודם בצל רבינו, ומהגה"צ רבי משה אהרן שטרן זללה"ה משגיח דקמניץ {מקום מגוריו היה בשערי חסד, מול דירת רבינו בשנות נשואיו הראשונות} שמעתי שיודע הוא נאמנה כי גדלותו של רבנו בתורת הח"ן אינה נופלת מגדלותו בנגלה לן, וכע"ז נאמנה עלי גם עדויות רבות אחרות ששמעתי במרוצת השנים.



והיו עיניך רואות מוריק

ובאמת כבר כתבתי שלטפשות יחשב לאחד שכמותי לעמוד על עומק גדלות רבנו, רוחב דעתו בכל מקצועות התורה, כמו גם איתן אחיזתו על במותי אמת, ולעולם שולית בורסקי לא יעריך מרגלית יקרה כערכה, והרוצה לעמוד על טיב ערכה לא ישאל אלא בהדי השייכים לרום ערכה, ועדינות ליטושה, וזה פשוט ואינו צריך לפנים, ובהתבונני בזאת, פחדתי שרק אגרע.. אצמצם..

וביותר לחש לי לבי דאף שכל כתיבתי אינה אלא במה שראו עיני, או שמעתי מבעל המעשה עצמו, והיטיב חקרתיו להעמיד הדבר על במותי אמת, מ"מ ביודעי מעט הנעשה בשוקי בראי שוב כמעט רפו ידי מלכתוב בזאת, אלא ששוב נתבוננתי דאעפ"כ למען ידעו דור אחרון, בנים יוולדו אשר לא ידעו את רבינו, ידעו כי היה ואפשר הוא גם בדורנו.. ובעיקר, אף לעצמנו ראינו מן הצורך כתוב, והיינו כי אני לא אל תיאור דמות ענק נתתי פני, אלא תאר מעט אשר זכינו לדלות ברבות השנים, והיינו להצורך המוזכר מעלה, קיום תועלת דבר ד' ביד הנביא (ישעיה ל' כ') 'והיו עיניך רואות את מוריק', וכדפי' המלבי"ם ז"ל (שם) "תביט אליו ללכת בדרכיו", להציב למול עיני אשר ביאני לקיום המשך דברי הנביא דשם (פסו' כ"א) 'ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה, כי תאמינו, וכי תשמאלו'.



אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נח"ר ליוצרו

בגמ' (חגיגה כ"ז ע"א) מונה רב אבהו אמר ר"א שבחו של ת"ח, ד"תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, ק"ו מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו, ת"ח שכל גופן אש, דכתיב (ירמיה כ"ג כ"ט) 'הלא כה דברי כאש נאם ד', על אחת כמה וכמה', ולמדנו מכאן שאם התורה עצמה אש היא, הרי בע"כ שהתלמיד חכם – שהוא הגוף נושא התורה, הוא הדבק בתורה, מוכרח להיות שכל גופו יהא אש, כל כולו אחוז, דבוק, בדבר ד', אין החכמה והוא שני דברים, גוף, ונשמה, אלא 'אורייתא קמרתחא ביה', צריך הוא ליהפך ל'חפצא' של תורה, למסור כל עצמו, אישיותו, רצון תאוותיו, בלתי לד' לבדו, וככל שישכיל בזה, יאפיל בסולם העולה, יהא 'גופו אש' כן ישמש טפי כמקום משכן לשכינה הקד', לדבר ד', ל'ישראל אורייתא וקוב"ה חד'!!

- בבואנו לספר ולתאר מעט אשר בעינינו ראינו, כלל תלמידיו, תמיד חזינו, הרי כמה שיספרו וידברו על היקף ידיעותיו, גאוניותו, תוקף עבודתו, נשיאתו בעול, מסירותו לתלמידיו, דאגתו המופלאה להמשך טהרת מסירת התורה כצורתה שקיבלנו בסיני, וכו', וכו', מ"מ ודאי שאין בזה בכדי למעט הנקודה הבולטת ביותר בחייו, נקודה שהקיפה כל מציאותו, והיינו התרפקותו הבלתי נלאית על דף הגמ', כל מה שפעל ועשה, לכלל ולפרט, הכל היה כלול בעמל ויגיעה בלא שיעור ושיור, עד כלות הכחות ממש, עמל התורה החוצה גבולות הזמן והיכולת, יום ולילה, חול, מועד, ושבת, אחד המה במסירותו לתלמודו, מן המפורסמות הוא השנים בהם לימודו רצוף מידי ליל בביהמ"ד עד שנתמוטט באפיסת כוחות, ישן על הספסל, קם.. ותיכף המשיך בתלמודו¹.. כמה שנים היה כך עד שהרופאים הזהירוהו שלבו אינו עומד בזה, ומשכך היה לומד עד השעות הקטנות של הלילה, מתרענן מעט בהליכתו לביתו, ושם ממשיך בתלמודו.. מחזה רגיל היה בבקשו ממקדימי קום לתפילה שיוציאוהו באלוקי נשמה.. בחלק מברכות השחר..

ועוד שנים קודם לכן, ביום ששי אחד שקד רבינו על תלמודו בביהמ"ד 'הגר"א' עד סמוך לשבת, ואז התקשרה הרבנית ע"ה לטלפון הציבורי של הישיבה {פלאפונים עדיין לא היו..} ומשהרמתי, אמרה לי כי ראש הישיבה לומד רצוף כבר כשלושים שעות..

ח. יודע אני בתלמיד אשר חפץ היה לחקות את הנהגת רבנו בזה, אלא שלא עמדו לו כוחותיו, ולאחר תקופת זמן קצרה אי אפשר היה לשאת ולתת עמו במלחמתה של תורה, נרדם הוא תדיר בתוכ"ד.. תלמודו ושנתו נתערבבו, לא למד, ולא ישן.. עוד זמן קטן.. וכשנוכחתי בזאת העירותי לרבנו כי פלוני צריך הוא שישלחוהו לישון, וענה לי רבנו - 'שתי סטירות מימין, ושתי נשיקות משמאל'..

וביקשה שאזמין לו מונית {והדגישה שלא יהא זה מחברה מסוימת הקרובה לשערי חסד שחלק ממוניותיה מחללים שבת, והרב לא ירצה להשתמש בשירותי חברה זו} ואף אסע עם הרב, והיא תשלם לי אף תשלומים המספיקים לחזור, וכשירד אז רבנו במדרגות ביהמ"ד נבהלתי כשחזיתי שלרוב עייפותו כמעט ונרדם בירידתו {אך שאתמוך בו לא הסכים בשו"א, וכן נהג עד זקנה ושיבה} והנה אך נתיישב רבינו במונית נרדם בשינה עמוקה.. וכשהגענו ל'גשר החיים' נבוך הייתי.. לא ידעתי מה מוטל עלי לעשות בכה"ג.. הרבנית שחיכתה מן הצד ראתה מבוכתי, ואמרה לי 'הסתכל וראה – ולמד! נגשה אליו, מגבת גדולה בידיה, ולחשה באזניו שעוד מעט סוגרים את המקוה.. ואז ננער רבינו באחת.. לקח המגבת מידה, ובמרץ נעורים תיכף פנה לדרכו לטהר עצמו קודם השבת..

וכמו"כ זכורני בעת שלמדתי עמו בביתו ב'גשר החיים', ולילה אחד היה עייף ביותר עד שבאמצע משפט קרס ונרדם.. ובראותי זאת קמתי לצאת, אך הרבנית ע"ה מנעה זאת ממני, ואמרה לי כי כפי שמכירה היא אותו הרי ששנתו תארך עתה לכל היותר כעשרים דקות, וכדאי לי להמתין, ואכן כך עשיתי, ובינתיים ישבתי בחדר הכניסה (הול) ולמדתי, והנה בדיוק בעבור הזמן הקצוב נתעורר, ותיכף שוב המשיך בדיוק היכן שהפסיק, ואף לא שם לבו שאני אינני ישוב ליד השלחן בחדר לימודו.. עד ששבת.

ואכן כדרכו כן חפץ להנהיג ישיבתו, עדיין לא מש מזכרוני כמה היה צריך ללחוץ עליו שיסכים שיתלו פתק מהישיבה המונה את זמני הישיבה, תפילה, סדר א' ב' וג'.. לא הבין רבינו לשם מה זה.. לומדים כל שאפשר, יושנים מהנצרך לתלמודו, וממשיכים ללמד.. גם כששאלתיו היאך לכלכל לימודי בסדר ב' התחמק מלענות.. לדידו צריך היה להיות שקוע כל כולו בסוגיא אחת, ויחד עם זאת לחזור וללמד דפים רבים בכל עת מצוא, תדיר עצתו בפיו 'השלך על ד' יהבך', לא – 'פנה אל ד', לא – בקש מד'.. אלא 'השלך על ד'.. שכל מעיינך בו ית'!!

בשנותיו האחרונות של מופת הדור וגאוונו הגרש"ז זללה"ה רגיל היה להתפלל תפילת מנחה בהיכל הישיבה בביהמ"ד הגר"א, וזכורני פ"א שרבנו האריך מאוד בשיעורו, ואביו הגרש"ז כיון שלא רצה להפריע למהלך השיעור לכך ישב בחוץ, וכשנתארך השיעור טובא, 'התנצלת' להגרש"ז כי רבנו בהיותו שקוע בעומק הסוגיא אינו שם לבו לשעון, ואז נתן בי הגרש"ז מבט חד, וא"ל כי אף כי אמת כדברי, אך אין זה מקרי, מעשה חד פעמי, אלא 'אצל בני הוא דבר עקרוני שלא להגביל עצמו למסגרת הזמן והשעון'.. {ואיני יכול לכתוב זאת בלא להוסיף שבעת אומרו כן לא היה ניכר על הגרש"ז שום נימא של טענה או טרוניה, ואף שכידוע שהיה שונה לחלוטין מרבנו בזה, מ"מ בידעו הפלגת רבנו קיבל הדבר כצורתו, הכיר את השוני ותועלתו.. וזכורני שכבר בשעת מעשה היה זה אז בעיני לפלא..}.

גאב"ד מסורת הגאון רבי צבי פרידמן שליט"א סיפר בתוך משא הספדו המר בעת לוית רבינו זללה"ה כי פ"א הזמינו לדבר בישיבתו בבית חלקיה ורק בהגיעם קרוב לישיבה שאלו למסכת והסוגיא בה עוסקים כעת בני הישיבה, ושוב תיכף לזה נכנס לתוכה, וכבר מסר שיעור ערוך למופת מו"מ בדברי קונטרס הספיקות, הקצוה"ח, והגרעק"א.. ואנכי הקטן בעמדי שם פרצתי בבכי, הבנתי שעם נוראות הדברים הרי שלא סופר כאן אלא קצה קצהו של הסיפור.. שכן, איני יודע באיזו סוגיא המדובר, על מה נסובו הדברים, אך דבר זה אדע לבטח, אין לי שום ספק.. כי בהגיעו בלימוד הישיבה לסוגיא הנ"ל הרי שעם כל כמה שהסוגיא סדורה היתה במוחו, בבור סוד זכרונו הכביר, קמאי ובתראי סדורים אצלו עד שיכול תיכף ומיד לערוך דברים בלב ליבה, עם כל זאת יכול היה להתחיל שוב מהתחלה.. מאביי.. רבא.. הו"א ומסקנא, ונקודת החילוק שביניהם, רש"י.. תוס'.. וכו', וכו'.

- וזכורני שנים מקדם שבתקופה קצרה ביותר {כמדומה שבועיים} חזר רבנו בחברותא עם תלמידו החביב הרה"ג צבי וידר על כל גפ"ת דשבועות, ושאלתי אז להגר"צ - 'תינח הרב חפץ בחזרה, וראינוהו בפעמים אחרות חוזר אף ביתר מהירות, אך מאי נפקא לך בלימוד ראשוני מהר כ"כ, וענני - 'מושגים'.. וכמו"כ לאחר ורבות שמענו מיניה זללה"ה כי מאי דמשה תיקן להם לישראל ללמד הלכות חג בחג, היינו משום שלהשיג שפע הנשפע מועד במועדו הרי שהיתור מסוגל לכך הוא ללמד את התורה המיוחדת לימים אלו, אצורים בה בתורה כל סגולות ונפלאות המועד {ודברים אף המתיק בזה מדוע ליכא מסכתא לחנוכה, ואצורים סוגיותיה מקופלים במסכתא שבת.. אלא שאכ"מ להאריך} לזאת נאמנה עדות תלמידו הרה"ג אליהו וויר שליט"א כי לבד חביבותיה דמסכת שבת קמיה דרבינו עד שפעמים אין ספור קבע עצמו לחזור ולדוש בה, לבד זאת סדר לימוד היה לו לרבינו סביב השנה כולה, והיה מסיים מסכתא ר"ה קודם לר"ה, יומא קודם ליוה"כ, ומיד במוצאי צום היום הקדוש לא היה הולך אל ביתו, אלא מביאין לו לשם כוס קפה לשבור הצום, ומיד פתח מסכת סוכה עד שעה מאוחרת בלילה {וכידוע מעשה רב מאדוננו הגר"א בזה}, לפני היארצייט של הרבנית ע"ה היה נוהג לסיים מסכתא בכורות, קודם הפורים למד תענית ומגילה, וקודם הפסח פסחים.. ועכ"פ זה מעט הידוע לן..

עדיין מהדהד הוא בחללו של עולם בכיו של תלמידו נאמן ביתו הג"י פטרוף שליט"א בהספד בשעת הלוייה כי לימודו של רבנו היה בבחינה של 'מתרפקת על דודה' - להתבונן ולהתרפק שוב ושוב בדברי אביי ורבא, לבחון מחדש שרש המחלוקת, לבחון כאשר בתחילה - את הקושיא, ולרדת לעומק חקר מה נתחדש, נשתנה, בתירוץ.. ואכן כל אשר דרך על מפתן דלת הישיה"ק, וידע אך במעט ערכו של רבינו לא יכל שלא להתפעל מכחו לדון עם צורב צעיר בחקירה בה דן כבר מאות פעמים כאילו זה עתה נתחדשה, לזככה מכל צד ופינה, אהה, אבוי, והיי.. מי יתנה כמה פעמים שמענו מפיו

לדון מהו מיגו, להשקיע כחות נשגבים, ללחום מלחמתה של תורה, להפקיע כחה של טענה, לדון בדברי הגרש"ש, בהבדל בין חזקה לרוב, לבוסס בכל פרטי ראיותיו, לפרקם לחלקיהם, לדון שוב ושוב ממקומות אחרים, וכאילו אך כעת נתקל הוא באשר שגור היה על לשונו, סדור על לוח ליבו..

- ישנם אשר יראת שמים הבוערת בלבבם כופה התמדה עד בלי שיור, ישנם אשר שאיפות נוסקות אל על מכריחות ניצול הרגעים, וישנם אשר 'באהבתה ישגה תמיד'.. וכדחתם היעב"ץ אחת מתשובותיו (שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' קכ"ז) "נאם החושק ומשתוקק מארץ מרחק, באהבתה ישגה, ובתורתה יהגה, יום ולילה לא תכבה, אש תוקד שלהבת י-ה, בית יעקב להבה, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה", ורבינו - כמדומני לא אחטא אל האמת אם אומר כי כולוהו איתניהו ביה..



כבוד אלוקים הסתר דבר

אמנם זה שנים ארוכות שתוצאות החיים ומשאייהן זימנו לידי שאשמע ארוכות וקצרות מפי רבים אודות רבינו, ובכל זאת היתה נקודה מסוימת ממנה נתפעלתי, התעוררתי, ורבות נתבוננתי, בעת עמידתי למול כאלו הקרובים אליו עשרות בשנים, תמיד בעמדם מול עוצם אישיותו אף התבטלו לפניו, לכאורה סיפק היה בידם לחדור בין ובתוך שיתי נפשו, להכירו, שיהא אצלם אישיות רבנו תוכו כברו.. אך באמת רבות נוכחתי כי לא כן הם פני הדברים, ולהיפך.. הלום היטיב חזיתי, כי כמה שקרובים היו יותר, כן במידה שווה נתלוננו כי רחוקים היו מתחילת הנקודה שיש בה משום הבן עומק הנהגת רבנו, ככל שקרבו, ניסו בכל כחם אחוז בקצה הגלימה, כן יותר הרגישו שלפום רום מעלתו לא הכירוהו, שיש כאן דבר שהוא מעל הנתפס והמוכר.. וזה הביאנו להכרה ברורה כי לבד עוצם גדלות רבינו הרי שההעלם סיבה נוספת יש לו.

כמדומה כי דברי רז"ל (תדב"א רבה פ"ו אות ב') אותם הזכיר רבנו כמה פעמים בשיחותיו, עה"פ (שיה"ש א' ד') 'הביאני המלך חדריו' לא באו רק תאר מציאות אלא ראה בהם רבינו דרך בה ידרוך במשעול העולה בית קל, וז"ל התנד"א, "כשם שיש להקב"ה חדרי חדרים בתורתו, כך יש להם לתלמידי חכמים לכל אחד חדרי חדרים בתורתו", ראה רבינו בדברי חז"ל אלו הוראה ולימוד האופן הנכון בצורת ת"ח בהיות לו 'חדרי חדרים בתורתו' - שתהא לו רשות היחיד, מקום בו מתיחד הוא עם תורתו והקב"ה, ולבד זה אין!!

הנה כגודל רצון רבינו להשלים עצמו עם רצון בוראו, כן עז רצונו תדיר היה להסתיר עצמו, מעשיו, ותלמודו, הסתר אחר הסתר, ואף כי אמנם היו שקרבתם לרבינו היתה

יותר, והיו פחות, אך כמדומה שמעולם לא פתח שערי לבבו לפני איש בעולם, אלא כפי שאחז שהוא הכרח עין טובה לתועלת שכנגדו, כל חייו בכחות אדירים בנה עולמו הפנימי היכל וטרקלין לפני מטרקלין, חדר לפני מחדר, וגם כשנכנס מאן דהוא בבראי דבתי בראי הרי שבפקחותו ושנינותו הרבה, הסייעתא דשמיא הרבה שלפפה חייו, יכולתו להשיג המציאות על בוריה תיכף בהשקפה ראשונה, ולהגיב בהתאם, נשתמש הוא בכל מתנות אלו שזיכהו בוראו מלא חפנים, ליצור גדר, ומחיצה אחר מחיצה שם, לבל תשוזף עין לבב זר טפי מהנצרך לו.

ולזאת דרכו בשיחותיו שלא לחשוף מקורות דבריו, רק לסתום הדברים כי מבואר בחז"ל או בהגר"א וכו', ולעיתים אף לא ציין כלל כי מקור דבריו מכבשונו של האר"י החי או שאר קדמונים, ואף כי שאלוהו למקור חידוש פלוני, או אחר, היכן המה דברי אדוננו הגר"א וכדו', התחמק ולא ענה, וכמה פעמים אף גער בי כששאלתיו מקור דברי הגר"א, ופ"א כש'לחצתי' שוב ושוב למצוא המקור, א"ל שרשאי אני לחשוב דאין כזה דבר, ההפסד יהא כולו שלך.. ופ"א כשמצאתי מקור דבריו {בתוכנה המתאימה לזה} ושמחתי לומר לו, השיבני הוא בקרירות – נו, ומה יש לך מזה.. מה נוסף לך.. ופעם אחרת כשערכת את משיחותיו והוספתי מקור לדברי הגר"א, והביע דעתו שוב כי זה מיותר, וכשהיבעתי לפניו פליאתי שהרי ממנו רבות שמעתי כי כל חידוש צריך שיהא לו 'בית אב', צריך שיהא המשך מדויק לנמסר לן בסיני, אמר לי כי פשוט כן, אך ציון שלא יתן מאומה למעיינים אינו אלא רק הראות פנים כאילו אני {העורך} יודע לציין לתיקו"ז.. ושוב א"ל שאם תדייק היטיב תמצא כי משם אינו מוכרח כל דברי, ורק שיש לי חשבון מכמה מקומות המכריח שבהגר"א שצינת מונחים כל דברי.

ט. אלא דיש לציין בזה כי זכינו ובשנותיו האחרונות שינה מעט טעמו והיה רבנו זללה"ה קל יותר בזה, ונתן דרור לעורכים דבריו לציין מקורו, ובסוף ימיו היה ניח"ל גם במה שבעלון 'רוממות' היוצא כל שבוע הסירו מעט האדרת, ונראה נגלה משהו מיפי תפארת עומק תורתו, וזאת מסיבה הידועה לו זללה"ה, וגם זה בבחינה של 'אפס קצהו תראה, וכולו לא תראה', וכנראה ברור למעיינים מחפשי אמת, ולפעמים אף הוא גילה ליחידים {שאחזם כשייכים לזה} וציין שרש חדושו מאין נשאב, וכנראה שלאחר שכבר פקיע שמיא כבקי בחלק זה של התורה הקפיד פחות על פרסום המקור {ואולי אף נצטרף לזה שתכנות המחשב החדשות הביאו לזה שפשוט הוא שהמציין דברים שמקורם בדברי הגר"א בהגותו לתיקו"ז עדיין אין זה מכריח שראה אי פעם את ס' תיקו"ז.. ושוב לא הרגיש רבנו שיש בזה מן היהורא מיותר בציון זה.. ואולי שני הסיבות כאחד גרמו, או שלישית שלא השיגה בינתנו.. ועכ"פ כן היתה הנהגתו}, ועכ"פ בשיחותיו אחז דרכו כאשר בתחילה, ולא ציין מבוא דבריו כלל {אם כי גם בזאת היה ניכר היטיב שבלא לציין המקור הרי שיחותיו מזמן לזמן עמקו יותר ויותר, סדק מעט פרצו

הסתר אחר הסתר נהג רבנו בדבריו, נר לרגליו דברי רבותינו רבות (ולדוגמא ע' בתנחומא בחקותי סי' ד' אות ד') כי 'חכמות בחוץ תרונה' היינו דווקא במקום שמרחיבין לה, רק שם הם המקומות בהן 'ברחובות תתן קולה', וכששאל ר' שמואל בר נחמן את ר' יונתן בן אלעזר כשהיה עומד בשוק, וא"ל שנה לי פרק אחד, א"ל לך לבית התלמוד ואני אשנה אותך שם, ע"ש, והיינו שאין להוציא ד"ת לחוץ אלא כשהוא באותו ביהמ"ד שידע להשיג ד"ת אלו לעומקם, שידע להרחיבם.. ולכך בעמוד רבנו קמי בני תורה היקרים, אלו שעדיין לא נסו רגלם לרדות דבש תורתם במה שקראהו הרמב"ן ועוד כ'תורת אמת', לא ראה מעלה וצורך לבאר אנה מצא דבריו לנוטעם בתורת אדוננו הגר"א, וגם כשמקור דבריו היה בתורת האר"י החי, הרמ"ק, הרמח"ל, ותלמידיהם, לא ציין זאת בדבריו, ואף נקט לשון המסתרת מרום דברי א"ח הנשמעים, וגליא דעתיה כי היטיב היה ניח"ל שספרו 'אהל רחל' סודר ונערך באופן שאינו מגלה מאומה עומק עמקים ממנו דלה מרגליותיו..

- פ"א כשישבנו בסעודה שלישית בבית רבנו אשר ברח' גשר החיים, הוציא אחד שישב לידי מהארון את הס' 'אדרת אליהו' והראני בהתרגשות כי יש שם קטעים שנכתבו ב'דרך האמת', ע"פ תורת הנסתר והסוד, ואף שס' זה מתורת הגר"א מצוי הוא בהרבה, וגם רב בו הנכתב ע"פ הפשט, ובכל בית ראוי להחזיקו, אעפ"כ משכך נאמר הרי שמהשבוע הבא לא היה ספר זה בארון.. ועוד זכורני לאחד מיוחד מתלמידי רבנו שבית הוריו היה בחיפה וקבעו מקום תפילתם בביהמ"ד אשר להגר"י קלופט זללה"ה, ופ"א ניגש הגר"י לאותו תלמיד, וא"ל שמתקשה הוא בהבנת קטע מסוים בדברי הגר"א ב'אדרת אליהו' בפר' משפטים, וציין לו את הד"ה עליו נסובה קושייתו, וא"ל - 'תאמר להגר"ש רק שאני מתקשה בד"ה מסוים זה, והוא כבר ידע מה הנקודה עליה נסוב קושיי, ואקווה שידע למצוא לי מזור בזה', {ובקטע זה נסובו דברי אדוננו הגר"א עפ"ד הסוד} וכשהגיע הלה לרבנו א"ל שאינו יודע מה רוצה הגר"י ממנו, ואין לו השגה בסוג זה של הד"ת, וכו', ופטרו בלא כלום, והנה כששב הנ"ל לאחר זמן ופגש בהגר"י קלופט זללה"ה, תיכף אורו עיני הגר"י, וא"ל 'אמרתי לך שהגר"ש יבין כוונתי, ואף יידע למצוא מזור לקושיי'..

אך לא רק בתורת הסוד דרכו ב'כבוד אלוקים הסתר דבר', שהרי דבר רגיל היה גם בשיעוריו, כשהיה דן בשיטת אחד מהראשונים שגילה דעתו כמה פעמים במרחבי הש"ס לא היה מזכיר אלא את הקרוב להנלמד, וכשניגש אחד מהתלמידים לאחר השיעור והעיר לו ע"כ, או אמר לו איזו ידיעה אחרת הנוגעת להנידון, מראשונים או

לעולמו הפנימי של רבנו, וכנראה שראה תועלת בהראות השומעים עומק טוב לקח השמועה ורוממותה}.

אחרונים, הרי שאם אך ציין הידיעה והלך לו הרי שרבינו נשא פניו והודה לו, אך אם חפץ היה לדון מכחה על דברי השיעור, או שציין שבתוס' במס' פלונית יש תוספת, המכרחת כהנאמר בשיעור או המפרכתו לכאורה, וכדו', תיכף נוכח כי הראש ישיבה כבר ידע זאת, ובכח חשבונו כבר דק היטיב עד כמה נוגעת ידיעה זו להמדובר, ועד כמה שיטה זו דבר חדש היא, ורק שמסיבה מסוימת {כפי הענין} לא הזכירה בשיעור, או שיש כאן אי דיוק ואין זה נוגע במאומה להמדובר, וכמה וכמה פעמים שאלתיו – א"כ מדוע לא הזכיר זאת בשיעור, ומפורשות א"ל שאינו מביא אלא עד כמה שנראה לו כהכרח להבין הנקודה הנרצית בשיעור, וזכורני פ"א שהערתי לו על דבריו מדברי מרנא הגר"א בהגהותיו להשו"ע, אלא שלא זכרתי, והיה קשה בידי לומר בע"פ דיוק דברי הגר"א דשם, ורבינו החזיק בידי ועזרני.. השלים בידי את דברי הגר"א אל הנכון עד שראיתי שכבר בא הוא חשבון בזה, ואכן תיכף עמד מעצמו מה היה כוונתי להשיג, ותי' דבריו וישבם הפלא ופלא.. ואילו בשיעור לא הזכיר מזה מאומה..

ושוב פעם אחרת באחד מהשיעורים שנשא בעת האחרונה במועדים דיבר על דברי השל"ה בדין ר"ה לאילן לגבי שביעית, וכידוע דהפאת השלחן חולק, אכמ"ל אלא במה שלאח"כ אמרתי לו שבספרית הגר"ח ברלין זללה"ה אשר בישיבת עץ חיים נמצא ס' פאה"ש שם העתיק הגר"ח ברלין מהגהות המחבר עצמו, ובמקום זה ציין חיילו לחלוק על השלה"ק מדברי אדוננו הגר"א, ותיכף כשאמרתי זאת הפסיקני רבנו וא"ל כי הפאה"ש מוכיח מדברי הגר"א בהגהותיו לתוספתא, ואין ראיה משם.. ציטט בע"פ לשון הגר"א ובאר מדוע לדעתו א"א להוכיח משם, וכשנוכחתי ששגור הכל על לשונו מכבר שאלתיו מדוע הסתיר כ"ז בשיעור, וענני – סתם להביא עצמי לויכוח עם הפאה"ש, לשם מה.. מה התועלת.. וכהנה רבות עד בלי ספור.

וכשהייתי בשנת האבל על פטירת אימי ע"ה אמרתי לב"ב שיחיו שיעור במסכתא אהלות, ושאלתיו שיורני הדרך בה אלך בזה, וכוונתי היתה לשאול לבד 'דרכי שמואל' באיזה ספרי קדמונים להסתכל, מה המשקל שאשים לכ"א, וכו', אך הוא דרך אחרת עימו, וההוראה הראשונה שהיתה שאמצא לי מקום שקט שם לא תשזפני עין אדם ואחזור על המסכת כמה פעמים, וא"ל שכדי לקנות קנין בתורה צריך שתמסך הך תורה בדמו, מסירת התורה נמשלה בכל מקום לנישואין, וקניינה הוא ע"י יחוד.. ולא תמצא זאת אלא במקום שבו תהיה אתה והקב"ה והמסכת אותה רוצה אתה לקנות לבדכם.. אין איש עמכם, שותף לקניינכם.. ולימוד גדול למדתי אז, עין בעין ראיתי שאינו חפץ להורותיני סולם העולה בית קל, אלא הוראה פשוטה יש כאן בדרכי קנין הסוגיא.



ואת צנועים חכמה

- ככלל בהיותו בין אחרים נוחה היתה לו השתיקה, ופעמים רבות חזיתי כשהיה בסביבת ת"ח והיו מסבבים בד"ת, ולפעמים אף בריתחא דאוריתא, והוא היה יושב מן הצד ובד"כ עסוק בכתיבת חידושיו, אך כשהרגיש שאלו שבקרבתו מדברים דברים של טעם היה מפסיק כתיבתו, מטה אזנו לדבריהם, ניכר עליו שהוא מרוכז כולו ומקשיב, אך שתק.. לא הביע דעתו לכאן או לכאן, כמדומה הבין הוא באותם רגעים כי במקום שיביע הוא דעתו לא יעמוד זה שכנגדו, ולא ישיבו, נמצא מפסיד הוא חקר דיעה המנגדת, ניכר היה עליו באותם רגעים כי לבד צניעותו וריחוקו ממידה שיש בה 'חכמות בחוץ תרונה', לבד זאת דברי אדוננו הגר"א בפ' למשלי עה"פ (י"א ב') 'ואת הצנועים חכמה' נר לרגליו, וזל"ק "שעיקר החכמה היא בצנועים, ששותקים מלומר תורתם ודעתם, רק שומעים מרבותם, כי כאשר הוא יאמר דברו לא יוסיף לו כלום, אבל כאשר ישמע מרבו יוסיף לו דברים, וכו', כי השתיקה תועלתה כפולה מן הדיבור, כי מה שידיבר בפה אחד ישמע בשתי אזנים, ויראה בשתי עינים, וזהו שנאמר 'ואת צנועים חכמה' מפני שהוא שומע תמיד חידושים מרבו", ע"כ קדש לשון אדוננו הגר"א, הפוך בה והפוך בה דכולא בה.

- חיפוש האמת, השלימות, חיפוש באופן וצורה שאינו יודע שבעה, בלתי נדלה ונלאה, הוא שנשא סערת לב רבנו כל הימים, מורא אלוקים שעל ראשו מחשיב כל אשר יקרבהו אליו ית', ומבטל אשר אינו בכלל זה.. מכריח את הצניעות, את יחוד הלב אליו ית"ש, בעינינו ראינו, אך יותר מכן מגדולי תלמידיו, ממקורביו היותר גדולים תדיר שמענו, רבות בשנים, כי עם מציאות היות רבנו נושא בעול אחרים, מעודד מטפח, וכו', וכו', עם כל זאת כל צעדיו, אמירותיו, דבורו – הכל היה מחושב להפליא, עד כמה שידינו משגת, עד כמה שרבות נתבוננו, עשרות בשנים, הרי ששלט בעצמו שלטון ללא מיצרים.. ברגשותיו, ובתנועותיו ובפיו.. עם כל עז רצונו להביע כאבו בשער בת רבים – אפ"ה לא היו 'פליטות פה', כעס שלא במקומו, סערות הזמן והתקופה לא יצרו יחס שאינו מחושב, ויהי לפלא.. אין זאת אלא שקדם לכל זאת עבודה עצמית אדירה, עבודה שהיא בינו לבין קונו, צירוף אחר צירוף, עומק לפניו מעומק.. וממעמקי מעמקים פרץ שפעת יראתו בהשפיעו על כל סביביו.

ומנקודת ראות זו הרי ש'את הצנועים חכמה' הסתכלות פשוטה היא, ליחס תלמודו ומעשיו בלתי לד' לבדו, 'מצוא חן ושכל טוב בעיני אלוקים' קודם הוא ל'ואדם', למצוא חן בעיני אדם, ואם מצאנו מקום גם למציאת חן בעיני אדם הרי זה אך מכורח דברי המשנה (אבות פ"ב מ"א) "רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה {ופי' תוס' (נדרים כ"ב ע"ב) דהיינו להקב"ה} ותפארת לו מן האדם", אלא ששכחו רבים דבר המבואר בגמ' נדרים (שם) כי בהנהגה שרב נחמן איקפיד הרי

שרב סחורה פתח פיתחא לנפשיה שעל דעת כן לא נדר, ומשמע שכשהקפידו אחרים לא נטה לב אלא לקפידתו של רב נחמן, למציאות שיש אדם שהוא המשך לבחינה של 'תפארת לעושיה' הרי שבכלל 'אדם' הוא, תפארתו תורה היא - וצריך לכונן עצמו והנהגתו אליו, עיש"ה, ולא בכדי המשך דברי רבי במתני' דהתם 'זהו זהיר במצווה קלה כחמורה'..

ואכן הרשות היחיד שבנה לעצמו, בכל אשר פנה ועשה, אם בתלמודו, בחסדיו המרובים, בעסקי ציבור בהם נשא בעול הכלל, כמדומה שמעולם לא סיפר לאיש, וכפי ששמעתי {ואף נוכחתי במקומות שזכיתי להיות מעורב מעט} גם מהמקורבים לרבנו ביותר, הרי שלבד מקום שכפי הענין והמקום נצרך לגלויי דרעיה, (וגם שם לא עשה זאת אלא מעט מן המעט שהיה נצרך לפי שעה), לבד זאת לא פרט מעשיו - שלם היה עם קונו, ויחודו עמו, תמיד ניכר היה השתדלותו הרבה שלא להבליט כח מעשיו ותמימות עבודתו, ועם כל כמה שתמיד נרגש היה בסביבתו כי גבהו דרכיו למאוד, עמלו ויגיעו הבלתי נלאה להפק רצון מד', עם כל זאת עלה ונתעלה אין איש עמו.. קשה תאר יחסו למול כל שחפץ לחדור לפניו מן המחיצה.. תלמידיו הקרובים ביותר לא אהינו לשואלו טעמו של דבר, הנהגה, או דקדוק שסילסל בעצמו, רבות דיברו בינם לבין עצמם, אך לשואלו ע"כ רעדו, ידעו שיגיעו למול חומה חסומה, דלת, שער, וברח - רשות היחיד !!

י. נראה דשרש הנהגה זו ינק רבנו מאביו גאון ישראל זללה"ה, קשה הביע, דל הוא העט מתאר.. הפחד ויראת הרוממות ששרר בבית הגרש"ז, עם כל כמה שידוע היה בחיוכו המתוק, ורבנו אמר לי כמה פעמים דאף שרבות נשתובבו בילדותם, מ"מ אינו זוכר אפילו פ"א שאביו הרים קולו על איזשהיא הנהגה של אי מי מבניו, ועם כל זאת כל פעם שפנו לאביהם {או אחיינים לדודם, וכן שאר באי הבית הקרובים} היה זה מתוך פחד טמיר ובלתי מוסבר, יראת הרוממות.. עד שבנו החביב לו, ידידי הבלתי נשכח הג"ר ברוך זללה"ה, פעמים בעת שרצה בענין כל דהוא לפתוח בשיחה עם אביו (בעיקר כשהיה זה בד"ת) פחד לפתוח, וביקש ממני שאפתח, והוא יבוא אחרי.. קשה לתאר אבל תדיר הרגישו בקרבתו רוממות נוראה, כנס השוכן למרגלות ההר, כמדומה שנבע זו מאותה נקודה.

ומנקודה זו גם הבן וגם האב הסתירו דרכם ביותר, עם כל כמה שרבנו הגרש"ז זיע"א תדיר דן בספיקות שונים שחידש במוחו האדיר, או ששאלוהו סובביו, אך עם זאת פשטות אורחותיו של מופת הדור תפארתם של ישראל, השרה תמיד את ההרגשה כי נראה הנהגותיו אך מאשר נהגו בביהכ"ס שבשערי חסד, והגיעו הדברים עד כדי שבעלה ונתעלה מעמנו והתחילו סדר הנהגותיו עלי ספר, היו שביטלו ואמרו שיקראו לספר 'מנהגי שערי חסד', ותו לא.. אלא שכל זה עד שהתחילו חטט בכת"ק הרבים שהשאיר אחריו ברכה, השוו זאת לעדויות נאמנות מאשר נהג, ואט אט עמדו ניצבים למול מציאות שבה בגאונות אדירה הסתיר דרכו בקדש,

ופ"א פלטה באזני לשון אחד מתלמידיו שליט"א כי שאל את רבינו הדרך בה יכנס לפנימיות התורה, ומאוד חשש להעמידה על במותי אמת, וכמו"כ דרך שאל עדי יקנה קנין בה, וענה לו רבינו שיחפש מאן דהוא שיסביר לו את המושגים הפשוטים (והמליץ גם על ספריו של הגר"ח פרידלנדר זללה"ה) ושוב, לאחר הקדמה קצרה זו, ישב בדד, יעמול ויטייגע בדברי האר"י ז"ל וכו' אין איש עמו"א, היטב הזהירו שאיש לא ידע מוצאו ובואו בזה, וכפי שא"ל אותו תלמיד הרי דברי רבנו כלפידים יהלכון, כתוכן לשון זה אמר לו - 'דע כי תורה היא נקודת החיבור שבין קוב"ה וישראל, ובהתעסקותך בפנימיות התורה, סדר עלית וירידת העולמות, חיבור השי"ת לעולמו, הוא ודאי כן, צריך אתה לדאוג שלבד השי"ת לא יהא עמך בזאת'. [ושוב הוסיף לי אותו תלמיד כשחיוך בין שפתותיו - דכיון שלא זכה לישם הדברים למעשה, ולא זכה ליכנס לפרדס, שוב יכול לספר הוראת רבנו..].

- זכורני, כי ביישנותו ואימת הציבור שהיתה אופפתו בראשית ימי הישיבה"ק היתה להפליא, לא הביט בשעת האמירה אלא אל אצבעות ידיו הפחורות, ואל הקרקע שתחתיו, וכשחזה נדיב עם הרב רייכמן הזכור לטב, כי קולו של רבנו לא נשמע, הציע לקנות לו רמקול, אך רבינו סרב, קשה היה לו לדבר למול רמקול.. נראה היה דבר זה אליו כמכובדות יתר על המידה.. לא הכילה נפשו לסובלה, עד שהביא לו רמקול זעיר במיוחד הנצמד אל בגדיו, דבר שהיה מאוד נדיר באותם זמנים [וזכורני שרוב הפלא וההתפעלות מרמקול זה, שהיה נדיר באותה העת, הפריעה בתחילה את ריכוז כמה מהתלמידים], ורק כיון שלא היה נראה הסכין לכך רבנו.. כמו"כ באותם שנים למרות בקשות התלמידים מיעט מאוד באמירת שיחות, ופעמים רבות אמר לי שקשה לו מאוד לומר שיחת מוסר לפני עמלי התורה, לדרוש.. לתבוע.. כביכול זיכיתי לבבי..

לחשב דרכיו בקדש הפלא ופלא.. להתחסד לפני קונו בדקדוק הנהגה, ביחוד המעשים, וכו', כל הגה.. כל תנועה.. לסלסל מעשיו, לכלכל צעדיו באופן הנאות כפי שטות הפוסקים.. גאון הגאונים ממש, וכל זאת רבות מבלי שסובביו הרגישו, עלה ונתעלה ואיש אינו יודע פנימיות טוהר מעשיו ולבבו, איש לא ידע - ואיש לא האין שאול, משאו ומבטו אך אל אלוקיו.

שונים היו רבנו ואביו זללה"ה, ושונה היה מזגם בתכלית, אך בנקודה זו כמדומה ינק מאביו מלוא חפנים, ופנימיות מקדשי קל שבנו שניהם, כל אחד ע"פ דרכו, היא שהאירה ותאיר חשכת דורות, לא תכבה אישם נצח נצחים.

יא. דברים אלו נאמרו לתלמיד מסוים, וכפי שהכיר רבנו היטב פנימיות דרכו בקדש, וראהו שראוי הוא לאיצטלא זו, ואף כי יסטה וישגה בדמיונותיו יעמידנו רבנו במקומו, ולמותר הוא ציין כי חלילה אין ללמד מדברים אלו דרך הסלולה לרבים, פוקה ומבולקה ללמד מכאן הוראה כללית, ולא נכתב כאן אלא כדוגמא לאשר ראה רבינו ערך יצירת רשות היחיד בסולם העולה בית קל.

{ובאמת אחיו הגרא"ד שליט"א הדגיש והתפעל בהספדו.. השקט הזה.. איך נעמד בראשי עם..} וכמדומה כי לזה דרכו תדיר היה בשיחותיו ברבים שלא לתבוע באופן ישיר רק לרומם הזמן והענין, לתבוע אותנו להיות שייכים לאותה רוממות, פנימיות טהורה רצופת אמת.

- ואף וגם עד זקנה ושיבה בעת אש קדש אחזתו, בעת יראת בינתו הכריחתו למסור עצמו כפשוטו ממש, יצא להגן על היקר לו מכל - טהרת התורה, והמשך מסירתה כנתינתה, כמסורת הדורות, עומק אהבה שנגלה מי יתנה ויתאר, מסירות אשר תתכן אך למען אותה נקודה פנימית ועמוקה, נקודה בא נפגשת התורה, נותנה ומקבלה, וזה סחפו והכריח עמדו כרבים ומאורם של אלפי ישראל, זקנים ושישיים לצד צעירי הצאן, צורבא מרבנן, השותים בשקיקה ובצמא כל הגה היוצא - גם אז תדיר הצטדק כי אינו אומר אלא כאחד מבני החבורה.. שמח הוא לימנות בכלל מבקשי ד'.. וכביכול, אך מתוך זאת הוא מדבר..

גם בעת שניצב לבדו אל מול נקודת אמת, כשמוראות החיים איימו לבולעו יחד עם אש קדש שאחזתו.. בעת שנפלא ליבו בעמדו בתעצומות עוז 'אני בינה לי גבורה', לכאורה לעיני שכמותי נראה היה שכל אחד מגדולי התורה והיראה שבשעה שכזו יצטרף עמו לחלקו, הרי יש בזה בכדי לשנות את כלל העמדת המצב כולו, ואם אני הבנתי הרי רבנו בק"ו.. ואעפ"כ גם אז כשפנו אליו ת"ח, גדולי תורה, {או כאשר נזקק לפתוח מוסדות קל מראשית ועד אחרית, כשפנו אליו תלמידיו, הקרובים אליו, וכהנה רבות} תדיר תדיר היה מתחמק ואומר 'עשה כחכמתך'.. 'מי אני שאומר לך.. עשה כהבנתך.. וכל זאת אף שכשנבחר שהלה לא עשה כמצופה הרי שהיטיב חרה לו, עם כל זאת לעולם לא כפה דעתו על אחרים².. וכשהכין עצמו למעמד רבבות שמעוהו בני ביתו חוזר לעצמו פעמים רבות - 'ונפשי כעפר לכל תהיה'.. ועוד קודם ביקש רבות - תתפללו, תתפללו שישמעו הדברים.. שיצא מזה כבוד שמים..

נאה דורש היה רבינו, אך יותר נאה היה לקיים בעצמו, ואם תבע הוא בשיחותיו הכלליות והפרטיות, תבע לגדול, לצמוח, לשנס כוחות, לחיות את גודל השעה והזמן, לא לתת ליצר להסיח דעת ממטרת הויתנו בזה העולם השפל, תבע.. ותבע.. אך תמיד היתה ההרגשה כי יותר ממה שתבע אחרים תבע הוא את עצמו, תדיר כשנתייעצנו עמו והיה נראה כרגע קושי מצידנו בהשלמת רצונו, שמענוהו מתנצל - 'מה אני יכול

יב, ובאמת לבד צניעותו המופלגת, האמת לא אפונה כי לעיתים היה מצורף לזה פקחותו הרבה, ידע שאין הלה מסוגל עמוד מול האמת לאמיתה.. ולגבי תלמידיו הרי שסיבה נוספת היה במה שתמיד דחף וחינך להעמיד המעשה על במותי הדעת, השאר הדבר תלוי בהכרעת השואל רגיל היה עמו בכל משאו.

לעשות.. כמדומה.. נראה.. דכך הוא רצון ד', אליו אני משועבד'.. {ותדיר הוסיף בענוות רוחו 'ואתה עשה כהבנתך'..}



סלידה מחיצוניות – תוכו רצוף אהבה, בלבבי משכן אבנה

כבר דברו רבים, הזכירו רבות גודל הפלגת רבינו בידיעת התורה, מריא דכוליה תלמודא, תורה שבכתב ושבע"פ, דברי חז"ל בשני התלמודים ובמדרשים שגור היה על לשונו, נגלה ונסתר, לא מידינו שבח במה שעדיין רחקה במאוד השגתינו, ולא באנו אלא במה שהיטיב חזינו שידיעת התורה לגביו לא היה חזרה פשוטה על המילים, ציטוט יבש.. כל הבא בד' אמותיו היטיב הרגיש בירה דולקת, דברי מרנא החזו"א (קוב"א ח"א אות ג') כי "ידיעת התורה אין זה פשוטו של סוגיא בחיי אדם, כי הלא אמרו 'אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה', המיתה שבכאן הוא הנטיה מפשוטו של החיים לעומקו של החיים, כל שהאדם מרבה בשבירת המידות מרבה חיים, כי שבירת המידות היא הריגת החיים השטחיים, ומיתה של היצר הממלא את כל הגוף, הוא החיים המוליך בדרכה של תורה".

- סלד רבינו סלידה עמוקה מהנהגה הנובעת מחיצוניות, עמלו ויגיעו אך לצרף ולזכך פנימיותו בלתי לד' אלוקיו, 'תוכו רצוף אהבה', ובמקום שצריך והנרצה פנימיות העבודה, לישר המסילה בית קל, הרי שאין לך מפריע ומעכב יותר מהפרסום, מהחיצוניות, גוררים המה כל מחשבת האדם תהלוכות ליבו, אך לצורך עצמו, מהנזקק לו להאדיר שמו.. ולזאת כבר מנו שלפנינו שאין לך כלי המביא אל העבדות הנרצית כהסתר מהבריות, והשתדלות בלתי נתפסת לחדור עצמו לעומק הענין, לעמול בו, להפוך בו מכל צד, לחיות אותו, את יופי העמקות שבו, עד שמתאחד גופו, ונשמתו קדש, תוכו רצוף אהבה, שואף אל התכלית הנרצה.

כך היה בתהלוכתו אל פני אדוניו, בוראו יוצרו, ומחייהו, וכך בהנהגתו בין הבריות, יתכן שגידולו בחצרות ירושלים של מעלה גרמו, ויתכן שעומק עמלו לשכלל עומק פנימיותו גרם {וכנראה שניהם כאחד..} אך הוא היה ראש ישיבה יחיד שהסתובב תדיר בביהמ"ד ללא מעיל עליון, אם כמה שדרש זאת מאחרים, אך הוא עצמו מעולם לא לבש גלימה דרבנן, לא פראק, ולא בעקצ'ע ממשי, לבושו כאחד היראים, ותו לא מידי.. גם לא ישב ב'מזרח' כמקובל, רק בספסל האחורי שם מושבו {וכשנפטרה רעייתו הרבנית ע"ה שינה מקומו בספסל הצדדי שמול הדלת, ושוב נשאר שם}, כשאמר 'שיעור כללי' או שיחה בהישיבה לא נעמד במרכזו של היכל, ע"י ארון הקדש, כמקובל,

אלא בראש הטור הימני, בתחילת הוית הישיבה היו הבחורים מתי מספר ונדחקו סביב השלחן ששם, ולאח"כ נתרבו ספסלים בשיעורו, אך הוא מקומו לא זנח..

מידי הגיעו רבות לזכרון משה' מנהגו לחלק תפילתו פסוד"ז בהיכל פנימה, ומשסיים פנה לציבור אחר עמם היה אומר קדיש וברכו, ושוב פרש לעצמו לשטיבל אחר לסיבת אריכות שפכו נפשו בק"ש וברכותיה, ורק כיוון עצמו לסיים ולהתחיל עמם שמו"ע, ושוב לאחר שהאריך רבות בתפילתו היה פונה לשטיבל אחר לשמוע חזרת הש"ץ, וכו' }ומנה זאת לתלמידו הג"ר בנימין גינצלר שליט"א כסיבה המצדקת דירה בסביבות השטיבלאך – שאין הוא נצרך לזרז תפילתו, ואין הוא נופל לטורח על המתפללים, שאינם נזקקים להמתין לו בתפילתו} וכל זאת גרם שבכל שטיבל היה לו מקום קבוע לתפילתו, והצד השווה בין כל המקומות שלעולם לא היה זה ב'מזרח'.. תדיר אך ביני עמך..

סלידתו מחיצוניות הביאתו גם לסלוד מכל מיני ריקודים שיש בהם משום הבלטה אישית, עם כל התאמצותו הרבה לשמח חתנים, כ"א לפי ערכו, וכדלקמיה בעז"ה, מ"מ ריקודים מסוימים סלד מהם בתכלית, ויחד עם הארת פניו כלפי הרוקדים, כלפי העושים כן, יחד עם זאת כשהיה בכחו היה מונעם, פורץ לתוך המעגל והולך הלך וחזור עד שנתבטלו, כך היה בחתונות, וכך בשמחת בית השואבה, אף שבראשית ימיה של הישיבה עשו פעם או פעמיים באחד מימי חולו של מועד שמחה זו, מ"מ בסופו של דבר לא היתה דעתו של רבנו נוחה מזה, וביטל זאת, וא"ל שאם רוצים לשמוח באמת צריך לרקוד כמו ב'תולדות אהרון' – כולם יחד במעגלים שוים, ההשתוות – הריקוד בלא לחשוב על עצמו, היחיד הופך להיות חלק מהכלל, זה, ואך זה, מביאו לשמחה אמיתית.



תורה דיליה

והיה בסלידתו מחיצוניות גם נקודה נוספת, יחודית, נוהג שבעולם כהיום שהמשיך עצמו לחוג או ביהמ"ד מסוים הרי מתאים עצמו לכל הנהגות הנוהגות שם, ובד"כ המה הנהגות רבותיהם, והנה יש לחלק בזה בין הוראותיהם לכלל אשר בזה יתד הוצבה כי אין לבוא אחר המלך את אשר כבר עשאו, ואף אם מותר וחובה עלינו להקשות במקום שאין ידינו משגת, מ"מ בבואנו אל שורת המעשה בודאי חובה הוא לכופ ראשו ודעתנו.

אך יש וראה התלמיד מעשה רב שנהג לעצמו, אם משום קדושתו, מילי דחסידותא, או גודל חששו מיראת שמים הבוערת בו, ואף כי חששו לעצמו להני שיטות שלא

נפסק הלכה כמותם, או ספק שנסתפק לעצמו בבירור ההלכה, וכיוצ"ב, ובזה באו דור שאחריו וקבעוהו כהלכה פסוקה הנתונה לן מסיני, ומוכנים לבזבז ממון טובא על הנהגה רחוקה בלא משים והבט לשרשה כלל, ואף לבזבז ולהשפיל מעלות שכנגדו אם אך אינו נוהג בכזאת.. ראה בזה רבינו שטחיות, וכמה שהידר והמריץ לחוש להידורים הנובעים ובאים מחימום הלב למצוה, ואף מאוד חרה לו בכאלו המטילים קרירותם בזה, וכ"פ ראיתיו מקפיד אף על דק מהדק בזה"ל, אך מאידך המריץ גם להשתית אורחותיו על העיון העמוק בדברי הגמ' והפוסקים, ליתן ליבו לירד לעומקה של סוגיא, ומינה ואך מינה, לשעבד הרגשותיו, ולסדר מקור הכרעתו לחומרא ולקולא מהעולה לו מהסוגיא, אך טבעי היה הדבר בעיניו דכיון שטבעי בני האדם שונים המה לזאת יהיו גם הנהגותיהם שונות, ולא ראה שום הכרח שמאן דהוא יעשה כמוהו, ואף נראה הדבר כמשונה בעיניו.. רגיל היה לומר בשם אביו זללה"ה את דברי החת"ס (סוכה ל"ו ע"ב) כי הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם כיון שעשו 'כרשב"י' – היה כאן חיקוי גרידא.. לא עלתה בידם..

- כך היה בהנהגתו להלכה וכך בתלמודו, תמיד חיפש מה הוא מבין, היאך מסתדרת הסוגיא אצלו ביתר פשטות ובנקל, ראה הוא הכרח בתלמודו לישבו על ליבו שלו, בכמה הזדמנויות שמעתי מספיד לכמה מופלגי התלמידי חכמים שבדור והיטיב הדגיש במה שגדלו מעצמם ולא מרב, וכשהדגיש בהספדו בכמה מקומות על אביו גאון ישראל זללה"ה כן, שאלתיו – והרי כל מחברותיו מלאות בהערות מהגידולי שמואל, ואף היכא שאינו מציין מקורו הרי שכן ניכר מקורו, וכן ידוע התבטלותו למרנא הגראי"ז מלצר זללה"ה, ובאר לי כוונתו דאומנם הרבה לשומעם, ונתחנך לאור תורתם ויראתם, וכו', אך תדיר בחן הוא את הדברים היאך הוא מבינם, ורק מה שהתישב על לבו, כהבנתו שלו, אותו לקח.. לא היה כאן מעשה קוף בעלמא..

- כך הוא כלפי עצמו וכך הורה לאחרים, וכשזיכני השי"ת ונפל חלקי בנעימים להקדיש חלבי ודמי בסידור כתבי גאון ישראל, מופת ההוראה, אבי רבנו, הגרש"ז זללה"ה זיע"א {וכן עוד כמה מגדולי דור העבר זללה"ה} תמיד היה דברו עימי שלא אעשה מעשה קוף בעלמא, אלא אלמד הסוגיא בטוב, ותדיר אבחן הדברים כיצד מתקבלים המה על דעתי, אלא שבזאת הזהירני טובא לבל אערבב דעתי בכלל דעת אביו, אדייק מאוד בשמועתי, לא הוסיף דעתי לא למעלה, ולא כמשיג ומוסיף בהערות

יג. פ"א שאל אחד בהל' מסוימת ועניתיו עיצה המוזכרת בפוסקים, ומיד גער בי רבנו מאוד כיצד אין אני רואה שהשואל מכוין דרכיו לכתחילה, ולזאת מדוע לא אציע לו באופן היותר נאות ומהודר, מדוע אקררו בעיצה שתקל מעליו את כל הענין, והוא לא מחפש זאת כלל..

למטה^ד.. ורק שאקח מחברת אחרת שם אכתוב העולה לי מידי עיוני בזה {ומיניה נפק ספרי 'שערי ברכות'}, תדיר הדגשו על נוסח ברכת התורה 'ותן חלקנו בתורתך' – צמאון להביא את 'חלקנו' – שלנו, אשר כבר במעמד הר סיני נמסר אך לנו, להביאו לידי גילוי, תדיר הסברו שלכך ברא השי"ת את בני האדם שונים בטבעם ומרצם, והיה זה היכ"ת להוציא ולגלות את כל הע' פנים שבתורה, העץ ענפיו ופריו, כולם יבואו לידי גילוי.

ומעתה לבד הנכתב והובא לעיל הרי גם לזאת, להשלים המטרה אשר חשובה היתה בעינינו עד למאוד – תורה דיליה!! לזאת חשוב היה בעינינו ה'רשות היחיד', שיהיו דברי תורה בינו לבין בוראו – אין זר עמו, ואז יכל לבטא עצמו כאשר הוא, ועיין בזה.



תנה בני – לבך – לי

ככלל, הרי ידוע הוא ויכוח הנטוש כמעט כל ימי עולם, ויכוח בין השכל לרגש, ישנם המשלהבים רגש ליבם בכל עוז, ומיניה הנהגתם לעיתים אף בהפרזה מרובה החוצה את המסור לן מסיני, ולכך ישנם אשר משליטים כליל השכל על הרגש, השכל – בינה ודעת המה הגזורים מנשמת קה הנטועה בן, ואילו הרגש מקורו בפרפורי לב הומה, חיות האדם, ובזה רואים המה תפקיד האדם לדכא כליל רגשו ולשעבדו למוחו, אך רבנו לא כן דרכו, מיוחד היה, כמעט חד בדרא, בהציבו טיב עבודתו לא כמר ולא כמר, אלא מזה ומזה אל תנח!! להשתמש בכל עוז חביון במטה הרגש, ומאידך בשלטון הדעת, והשכל, שלט עליו שלטון בלא מיצרים, לידע כי מותר האדם מן הבהמה הוא בכשורי הדעת.

היטיב שמענו גם ראינו תדיר בשלהבו בקרבו, ובקרבתו, תלמידיו, רגשי קדש, שלהבת י-ה, וכעצת שלמה (משלי כ"ג כ"ו) 'תנה בני לבך לי', נקט הוא כדבר פשוט

יד. אינני יכול לכתוב אשר שמעתי ממנו ביקורת על המצרפים חידושיהם על דף קדמונים, ומשתמשים בדבריהם כקרום לפרסם חידושיהם שלהם, ומנעני מקבל ע"ע סידור כתבים במקום שכ"ה סדר עבודתם, וזאת לבד מה שפ"א נתלונן באזני על אחד מהמגיהים שלא דייק היטיב בשמועתו, והראה לי כמה דוגמאות לזה, והתלונן בפני כי גרם זה לו קשיים גדולים באותה מס', שכסדר נגשו אליו הלומדים והקשו לפניו מדברי אותו קדמון באשר אינו כלל, ורק בשטחיות למודם קיבלו דברי המסדר כנתינתם מסיני, ולא בדקו האם באמת לזה נתכוין אותו קדמון, וכשנתלונן רבינו ע"כ באזני אותו מגיה, ענהו שמשום סיבה שהיתה מיהר בסדרו דברי אותו אחד מהקדמונים, ולכך טעה בהערותיו.. וכמדומה שעדיין טעויותיו בפניו..

כי הרגש כלי אדיר הוא שמסרו הבורא ית"ש ביד האדם, כלי שבכחו להתגבר על כל הקשיים, במקום שרבו בו המפריעים, או אחזתהו העצלות, כבדות החומר, ניסיונות שעין השכל אינה רואה דרך לבוקעם, ואילו הרגש ותשוקה וצמאון אל התכלית מבטל את הניסיון, מאמר החכם שבאדם (משלי כ"ז) 'תדיר בידו, כי במקום שיש בו 'נפש רעבה' הרי 'כל מר מתוק'.

וזכורני לאחר שהגה"ק הסטייפלער זללה"ה נתבקש לישיבה של מעלה, סיפר לי רבנו זללה"ה כי נזדמן לו להסתתר בחשכת הליל ולראות את מרן הסטייפלער זיע"א מהלך במרפסת ביתו הישן {אינני זוכר, אך כמדומה שאמר שהיה זה עוד בחיי החזו"א} כמה שעות עד הבוקר, וחוזר לעצמו בניגון מוסרי, בתחינה, ובזעקה תובעת, חודרת טרפשי לב, ושב שוב ושוב אך על הפסוק 'את הכל יביא האלוקים במשפט על כל נעלם', לא הוסיף מילה, ורק שלעיתים הדגיש – 'את הכל, את הכל, הכל, הכל, יביא האלוקים', ולעיתים הדגיש – 'על כל נעלם', ולעיתים דווקא את ה'נעלם', וכו', וכו', וכך הלך לו מרן זיע"א עד תום הליל.. וא"ל אז רבינו כי לילה זה הפך את חייו.

- דרכו של רבנו זללה"ה מידי פעם לכתוב מכתבי חיזוק לבני הישיבה, מכתבים שהיטיב ניכר בהם רצון הכותב להעביר רגש עז ולצמצמו אל יובש מילה כתובה, יכל הוא לכתוב בזה אחר זה, ארבע או חמש פעמים – 'שבת.. שבת.. שבת.. או תפילה.. תפילה.. תפילה.. וכו', אדיר חפצו להשלים הנפש במעלת הענין והזמן^{טו}, לפני הזמן לרומם עצמו לקראת הבא, בתוך הזמן לחיות רוממותו, לנצלו.. לקנות בו קנין.. ולאחריו להתרחק כמטחוי קשת מהיות בכלל 'תינוק הבורח', להשתדל לחתום ענינו בנפשו.. בגאון כשרונותיו הבלתי נתפס, בהכירו דרכי נפתולי הנפש, חיפש תדיר דרכים להחיות בנפשו תדיר תפקידו בעולמו, בחיות ומרץ נפלא תבע תדיר מעצמו תביעות שבחור צעיר אינו נותן לעצמו לחשוב עליהן, ובגאוניותו תדיר חיפש דרכים להעפיל, להעלות עצמו בסולם העולה בית קל, לא ליתן מנוח ושינה לעצמו, שיסה היצר כנגדו תדיר.

זכורני כמה פעמים שבחוה"מ סוכות שההלל נאמר בסוכת ביהמ"ד בחוץ, ותיכף אח"כ נכנסו להיכל לומר הושענות, והוא נתנפל על הפרוכת ונשקה בכל עוז..

טו. ולדוגמא אחת מיני רבות ראיתי לצטט כאן שלהבת י-ה העולה מתוך מכתבו ערב יום מתן תורה, תשס"ט, וז"ל "אחים יקרים, נא ונא, אל תלכו בקרי, בקרירות, חלילה וחלילה, אם לא עכשיו.. עכשיו.. אימתי אימתי, אנא נוליד את חרפתנו.. להתחזק ולהתעצם בסדרי הישיבה, התפילות.. וסדרי הלימוד ת"ת כנגד כולם. ולהזהר מאוד מאוד ביום ערב החג הקדוש להתפלל וללמד בסדר הישיבה.. וכל אחד ואחד יחשוב חשבוננו של עולם, ולקבל למעשה ממש עול תורה באמת לטוב לנו כל הימים". עכ"ל {הפיסוק וההדגשות במקור}.

ושמעתי ממלמל 'ושמחתם לפני ד' אלוקיכם', ושמחתם.. ושמחתם.. וכשהוציאו הס"ת שוב נשקו בחמימות, מכסה פניו בידו הפנויה, ובשעת ההקפות עשה תנועות של ריקוד, ניכר היה עז רצונו באותה שעה לקיים דברי אדוננו הגר"א הנודעים בשו"ע דיליה דכ' כי שעת ההקפות הם זמן קיום ה'ושמחתם לפני ד' אלוקיכם', וכהנה שמענו הנהגתו בכע"ז בזמנים שונים של השנה, תדיר השתדל בכל כחו לחיות מעלת הזמן וסגולותיו, ועוד קודם הגיע העת היה מדרבן עצמו ואחרים לראות ערך הענין, לנצלו כראוי, לא לתת ליקרת ערך סגולת הזמן לחלוף על פניו.. להחמיצה.. ולאחר שהיה עובר הזמן היטיב היה מזהיר תדיר לבל נהיה כתינוק הבורח מבית הספר, שלא יראה הדבר כעול, להשתדל בכל כח להחזיק רושם הזמן חי למולו, לא ליתן לרישומו לחמוק, לעבור, להתמסס בין אצבעותיו.. לקנות בו קנין, רושם, חותם בנפש!! במשך כל חודש חשוון היה חוזר על דברי האחרונים כי נקבע שם החודש 'חשוון' כנוטריקון ד'מרחשוון' – דעדיין השפתיים מרחשות ניגוני הימים הנוראים, הנפש רוחשת מוראות הזמן שעבר, בימי הספירה היה מזכיר תמיד לנצל הזמן, כבר עברו כו"כ ימים, עוד מעט מקבלים התורה, וכו', לאחר שבועות תדיר שיחו להזהיר בדברי הרמב"ן הנודעים (במדבר י' ז') "ענין המדרש הזה מצאו אותו באגדה שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצות וזהו ויסעו מהר ה' שהיה מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה' וזהו פורענות ראשונה", וכו' וכו'.

ושוב זכורני ימים מקדם ראשית ימי הישיה"ק חשב לסרב לומר שיחות בחודש אלול, שהרי חודש זה נדרש בדברי הקדמונים כאר"י, וכשאר"י שאג מי לא ירא.. מה צריך לשיחות שיצמצמו את הפחד, יגדירוהו במסגרת המדוברת בשיחה, החודש בעצמו זועק.. ורק כשעברו כמה חדשי 'אלול' בישיבה, ראה שהכרח הוא להעיר העם משנתו, ואכן כשהתחיל לדרוש אף בחודש זה הרי שתבע בו תביעות נוראיות, תבע.. תבע.. ושוב תבע.. שלא לשקוע בדברי הבאי, לנצל כל רגע, להשתדל.. להלך מעבר לאפשר.. להמליך מלך..

ואך זאת, יחד עם זאת, וכמעט לזה ראה מצד שני, להביט אל תוכיות הענין והשלכותיו העתידיות, ומתוך כך להעמיד הדברים במועצות הדעת, היטיב דרש שלא להפסיד העיקר, הנהגות הנגזרות מחיבת הזמן לבודקם בשבע עינים שאין בהם מן ההפסד^{טז}.. ולבד מה שצריך הוא לפקוח עיניו לא למעט בעמל התורה, בהנצרך ללון

טז. אם כי בבואנו לדון בכגון דא, צריך לדעת כי בהיות וכמש"נ הרי התורה 'חיבור' היא בין ישראל לבורא ית"ש, וכמאמרם ז"ל 'ישראל אוריתא וקוב"ה חד', שוב אין הדברים נשקלים אך בכמות השעות בהם יושב האדם למול תלמודו, וצריך שיקול הדעת גדול בזה, ואין להקיש ממקרה אחד למשנהו, וטבעי האדם (הניתנים לו כפי שרש נשמתו, ותפקידו בזה העולם)

בעמקה של סוגיא, להוסיף ולא חלילה להפחית, ליקח את ההרגש ומעלותיו ולשעבדם כליל לרצון ד' הנגלה לן בתורתו, וגם כשהוכיח רבות על חולשה ורפיון השתדל כל העת שיהא כדורש לטוב ולא חלילה כמקטרג, פעמים רבות עצר עצמו באמצע משפט.. חשש להוציא דיבת ישראל רעה.. ניתן היה לראות שאינו נסחף במיליו, מדוקדקות יצאו כפי העולה בעיון הדק מן הסוגיא¹, רק פתח והמחיש הנאמר, פתח

משתנים, לא הרי ראובן כהרי שמעון, ולא זה וזה כלוי, וכו', וכו', וידעתי לאחד מגדו"י שליט"א שסיפר בעת ה'שבעה' כי פ"א נשתומם רבנו לעומתו, ושאלו בהתפעלות אימית מספיק הוא כל תלמודו, וגם לכתוב ספריו הנפלאים, וכו', וענה לו אותו ת"ח מופלג כי בזמן שהרה"י מאריך בתפילתו טובא, מספיק הוא עוד כמה דפי גמ'.. ותיכף ענה לו רבינו - 'אי הכי לא בעינא'..

ובאמת אין לקבוע מסמרות בכגון דא, ואכמ"ל שהרי מפורסם הוא כן מרבותיהם של רבותינו, והרבה סתירות ראינו ושמענו בהדרכות רבנו לתלמידיו בזה, וכל ערום יעשה בדעת' (משלי י"ג ט"ז), לא כאן עת האסף והעמק בזה.

יז. ולא רק בשיחותיו ובשיעוריו, בעמדו לפני ציבור, אלא גם בהיותו בין תלמידיו או בני ביתו הקרובים, בשיחות שהן בין השיחים, תמיד דקדוק אמרותיו למופת, ומכל מי שדברתי בנקודה זו מיד הדגישו כי מעולם לא שמעו פליטת פה, או דיבור וגילוי שלא בכוונה, גם בעידנא דחדוותא, בעת שנתן מעט שחרור לעצמו, מ"מ מילותיו ספורות ומדודות להפליא, שמר פיו ולשונו לבל יצא מה שלא רצה שיצא, ואף כנגד חורשי רע מעולם לא דיבר.. קירות ביתו יעידון על כח שתיקה והבלגה שהמה הרבה למעלה למעלה מהשגת אנוש, בהוציאי לאור ספרי 'שיח התמר' על האי ספרא קדישא 'חפץ חיים' רבות נו"נ עמו, והיטיב ניכר עמלו בשנים קדמוניות בהאי ספרא {מאחרים שמעתי שכשהוציא הגר"ש הומינר זללה"ה את ספרו 'עיקרי דינים' שלח מידי פעם את שכתב להגרש"ז שיעבור ע"כ ויעיר מהנראה לו, והשליח לזה היה רבנו, והוא ניצל זאת היטיב והרבה נו"נ עם הגרש"ה הנז' בפרטי הדינים, חדושי מרנא בעל הח"ח, וכו'}, וידע לדקדק בדברי האי תנא בתראה בספרא קדישא 'חפץ חיים', במהדורותיו, כאילו זה עתה למדם, ושמחתו בעת יציאת הספר לאור קשה תארה, לצמצמה למילה כתובה..

כמו"כ ביחסו לתלמידיו, שכידוע היה מקרב ומרחק, מצד אחד משפיע חן וחמימות, ומאידך מטיל וזורק מרה, וכן לפעמים מתעלם כליל, ופעם אחרת מקרב בחמימות, ואף נושק, והכל עשה בחשבון ובדקדוק נפלא, ואף שלא תמיד עמדו על סוף דעתו בזה, אך אשר חפץ להבין - הבין.. די היה להתבונן בעת שסביביו נשערה מאוד ממקרי החיים ומוצאיהם, היאך אעפ"כ לא השפיע זה כלל, סערת חייו לא הותירתו אפי' פ"א במצב של איבוד עשתונות, ואפי' לא קרוב למעין זה, דברי הגר"א הנודעים באגרתו נר לגליו כי "עד יום מותו צריך האדם להתיסר, ולא בתעניות וסיגופים, רק ברסן פיו ותאוותו", לא העיב דיבור ומקרה זה על יחסו לפרט אחר, שיחה קודמת לא הקרינה לשאחריה, לא היה יחס שאינו בדקדוק, במכוון, ויהי לפלא.. ואין זאת אלא בשעבד עצמו, כל כולו, חושיו ורצונות שאיפותיו קדש, 'עשה רצונך חפצתי ותורתך בתוך מעי'.

חלון, טפח קרע, סדק, אל עבר פנימיות הדברים ורוממותם, לא נתן לרגש גואה לסחוף מעבר לנקודת האמת, וכשכמה פעמים דברי עמו על הנאמר בשיחות, שמוע'סן, תמיד הקפיד שיאמרו הדברים במדויק, והיה מתקן דברי ללא רחם, עד שכיוונתי אמרתי לאשר אמר בדיוק.

ובאמת כל חייו היו רצף געגועין עזים להפק רצון מד', רצף אדיר של דביקות בחביקת האי אילנא דחיי, עמל ויגיעה עד כלות הכחות, ובתוך זאת עשית חסד בהיקף נפלא, אוזן קשבת לנדכא ונכאב, וכו' וכו', ועם כל זאת שאגה בליבו תדיר על קיצור העבודה, סרעפי שאיפתו תדיר לשלימות תכלית מציאותו¹, קשה להעלות על הכתב שאיפות מרקיעות אשר לא ידעו שבעה, רבות נתלונן באזנינו, ובאזני באי שערינו על קיצור ידו בתלמודו, תפילתו, או עבודתו, התחנן שיעזבוהו לנפשו, שיתפללו עליו, יברכוהו, וכו', היטיב חזינו עבד השואף לרצות פני אדונו, ופעם כשפגשתי לאחר שהספיד בהתעוררות גדולה לת"ח עצום, התפלש באפרים, ודברו עימי כאילו עדיין היום לא זכה אל הלימוד בכלום, הזכרתיו כי לבד שעורר כאן רבים, לבד זאת אמר היום שיעור, וכו', ומיד עצר מרוצת דיבורי, היסה ואמר – זה כבר היה.. אך מה יהא הלאה.. צריך ללמד, אתה שומע, צריך ללמד.. תביעה נמרצת מבלי תת לעצמו מנוח בשאיפתו לעלות בסולם העולה בית קל.

וכל זאת מתוך שעבוד נורא להעולה לו בצלילות הדעת מתלמודו.

ליקח את רגש הפורץ, לבת אש קדש, ולשעבדו כליל לשכל העולה מדי עיון הסוגיא, מחושבן היה בהנהגותיו עד לפרטים, וכאשר תדיר אמנה אתו, דברי מרנא הגר"א נר לרגליו, ליטע כל אורחות חייו אך בהעולה בדקדוק סוגית הגמ', תדיר רגיל בשפתותיו צטט דברי מוהר"ח מוואלוזין אשר קיבל מהגר"א לבטל כל מעלותיו לעומת דין מחודש אחד היוצא מן הגמ', לאורו חזי מסילה הסלולה לך, סולם העולה בית קל.



יח. אהבתו הבלתי מסויגת לתורה ולעמליה באה רבות לידי ביטוי גם בגילויי אהבה וחסד שנשא כלפי תלמידיו כשעמד על עמלם, וכמה הודאה נשא על חלקו בעמלו בהעמדת תלמידים, פעמים כשבאתי להתייעץ עמו בענין מסוים בעת שהוא היה בביהמ"ד היה מפנה עיני וליבי להתבונן על זה או אחר היאך הם לומדים.. באיזה מרץ.. חדות נעוריהם מופנית היא למועצות הדעת, לעמל התורה, כמה שמחה ונחת היה שפוך על פניו בדברו ע"כ, מרבה היה בשבחם, אך תיכף יחד עם זאת אף תבע עצמו, מפורשות, להשוות תלמודו להעולה מהם.. לא הביט אל רום מעלת עצמו, ולא אל גילו, או ריחיים דדור המוצבות על צווארו, רק אל אותו תלמיד המייחד כוחותיו לתלמודו, ומיניה לקנאת סופרים' שתרבה תורה חכמה ודעת.. אהבה ותשוקה בלתי מסויגת לאמת מפני שהיא אמת.

ומיניה - סידור ההנהגה כפי העולה לו מהגמ' והפוסקים

ואכן המתבונן אל מול פני הנהגת רבנו היטיב יחזי עוצם געגועי רבנו להעמיד עצמו בשרש העולה מהנאמר (דבה"י א', כ"ח ט') 'דע את אלוקי אביך ועבדהו', וכפי' הגר"א (משלי כ"ג כ"ו) "ידיעת שמו ית' היא גם כן מעיקרי העבודה, והיא ידיעת הדרך לילך בה, וכמו שנא' (תהלים קי"ט ט"ו) 'בפקודיך אשיחה, ואביטה אורחותיך', כלומר בעת אשיחה בפקודיך ועסקי בתורתך אני מביט משם לידע אורחותיך, כי התורה מראה את הדרך לילך בה לבל ישל, וכמו שנא' (משלי ו' כ"ג) 'כי נר מצוה ותורה אור', וכו', וכמו שאמרו (ב"ב י"ז ע"א) "גמור בכל לבבך לדעת את דרכי", וזהו שנא' (משלי כ"ג כ"ו) 'תנה בני לבך לי', והוא לידע אותי^ט ועיקר לימודך יהיה רק בשבילי, ותטהר לבך לעבודתי, 'ועיניך דרכי תצורנה' להביט תמיד לידע משם דרכי^ט, עכל"ק מרנא אדוננו הגר"א, ולזאת לקיים 'תנה לבך לי' מוכרח היה לתעצומות נפש, לשלהב יצר הטוב ברע, להגדיל אצלו תדיר ערך הזמן וסגולתו, ומאידך לגדור פרצותיו במועצות הדעת.

ובלהבת אש מו"ר רבינו ראש הישיבה זללה"ה זיע"א, היטיב רבות שמענו כולם להעמיד יסוד ושרש העבודה אך ביחסו אותה להניתן לן בסיני, מיניה שמענו ללמד הכלל בזה מדברי הרע"ב (ריש אבות) דעמד לבאר מ"ט דווקא בריש מסכת אבות ראה רבי להדגיש את סדר מסירת התורה 'משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע', וכו', ולבאר זאת העלה הרע"ב יסוד נפלא אשר המעמיק להתבונן בו אור חדש יחזי, כלל נפלא בכל אופן וצורת ההתבוננות על דרכי העבודה, יחוד הלב וקשוט המידות, ודברי הרע"ב שם קילורין לעינים, וז"ל, "אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבתורה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם גם כן חברו ספרים כמו שבדו מליבם בדרכי המוסר, כיצד יתנהג האדם עם חבירו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו - 'משה קבל תורה מסיני', לומר שהמידות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מליבם, אלא אף אלו נאמרו מסיני^ט, עכ"ל, ופ"א הוסיף בזה רבינו ראש הישיבה זללה"ה עוד ע"ד מליצת הדרוש ע"פ לשון חז"ל בכ"מ "והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני" - אימתי הדברים שמחין, אימתי אורה של תורה בוקע ומהלך סביבן - כשהדברים מתיחסים לסיני, ואם וכאשר זוכים אנו, וגם צורת סדר הלימוד הוא מתוך ביטול גמור לצורת התורה במסירתה, אזי אש מלחכת סביבן.

יט. ובשערי מועד (חנוכה סי' א') הארכנו טובא לבאר כי 'דעת' היינו חיבור האדם עם החכמה, ע"ש ודו"ק העולה לעניננו.

ואכן, האריכות בפרטים אך למותר בעת אעלה ע"ג הכתב מאשר זכורני כשבנסיבות הזמן והשעה גליא לדריעה ונהורא נפל, נתגלה משהו מפנימיות מכוסה.. ראינוהו מתעלה ביותר, עלה ונתעלה הרבה טפי מהשגת דור, בשעבד עצמו, ורגשותיו, וכל חושיו הגאונים קדש להשלים משאת חיובו בזמן מהזמנים, וזאת בעת שחרב עליו עולמו, חשך בעדו, כשלפתע, באמצע שמחה משפחתית, נתמוטטה עליו אשת נעוריו, מחברתו בקדש, עזר שעמד לצידו בכל תהפוכות החיים, ה"ה הרבנית ע"ה, אשר מפצעי העדרה כמדומה שאף שעברו כ"ח שנים עד אשר שב לחברה, עד שעלה ונתעלה נתבש"ם לחיי עד, מ"מ כמדומה כי מעולם לא החלים רבנו זללה"ה מזאת המכה, נשאה תדיר על ליבו {ולחביע מעט את גודל החרבן וקושי השעה, אפשר מעט ללמד ממה שבעת שנתמוטטה הרבנית ופינוה לביה"ח הרי שבעיצומה של אותה שבת הרים אביו מרן הגרש"ז טלפון לרופא המטפל, ואמר לו שמטרת הטלפון אך להוכיח לו שדברו כי רואה מקרה זה כפיקו"נ ממש לשתיים – לרבנית, ולבעלה ה"ה רבינו, אינה רק מליצת דברים, אלא זהו פיקו"נ של ממש} בזמן שכזה לא נתן רבנו לרגשי רגש גואה מלערפל מוחו והנהגתו בדקדוק הדעת, לא יאומן אף כי יסופר, ייאמר לדור אחרון, ילמד דעת עד כמה יכל אשר חי בעולמנו לייחד מעשיו בדקדוק הדעת אף לעת שכזאת.

- מרגע שנתמוטטה הרבנית, במשך חמישה ימים רצופים לא עזב מיטתה, עומד לצידה וסועדה בנצרך האפשרי, ובכל זאת קיים בעצמו 'לולא תורתך שעשועי', וגו', לא הסיח דעתו מתלמודו, וזכורני כי לעת המרה הזו עסק בסוגיא ד"יש ברירה' בכל היקפה במקומות רבים במרחבי התלמודים והפוסקים, צלל במים אדירים – עמקות הנדרשת ועולה, ואף העלה על הכתב דברים העולים, נו"נ עם רבים הבאים לבקרו בעומק עמקין העולה מבין בתרי אמריה, משל בביהמ"ד ד'מעלות התורה' מקומו כעת.. {לאחר שנים רבות מבלי משים יצא לי לדון למול רבנו בסוגיא זו, והוא הגיב לעומתי – 'תורה שלמדתי באף'.. ותיכף הטה לדבר בסוגיא אחרת..} וכל זאת לבד תפילתו בהשתפכות הנפש ממש, וזכורני שאמר אז שגם הרופאים אינם יודעים תהלוכות המח, הביא מאחד מהקדמונים {אינני זוכר שמו, אך כמדומה שהיה זה מהריט"ץ} שיסד שכל שאין זה ניכר, והרואים יתלו בחכמת הרופאים הרי שאפשר להתפלל על נס ממש.

- ובשלב מסויים חשש רבנו שמא היא כבר גוססת, אלא שמשום מצבה הרפואי אין ניכרים בה הסימנים המוזכרים בזה, וא"כ הרי הלכה פסוקה היא כי המעמץ עיניו ה"ז שופך דמים, ואסור להזיז בה אבר, אך מאידך כיון שבהעדר סימנים לא היה ברור בידו מצבה, לכך התיר לעשות לה הנצרך לקיום נפשה, והיה שוקל בדעתו כל נגיעה וטיפול האם הכרחי הוא, או מיותר ואסור, כארי נתיצב למול הצוות הרפואי מה יכולים המה לעשות, ומה לא. וכששמע אביו מופת הדור ספיקו תיכף ירד לבקרו בת"א {שם היתה

הרבנית מאושפזת בביה"ח איכילוב { דן עימו בארוכה, כשעה ומעלה, בגדר ההלכתי ונפק"מ העולה לפרטי פרטים את שיש לעשות, ואת שלהמנע.. וזכורני שבליילה צלצל אלי ידי"נ הבלתי נשכח, אחי רבנו, הג"ר ברוך זללה"ה, דברו עמנו בעוקת הלב נוראה על המצב והשלכותיו, זמן ארוך, ובתוה"ד א"ל בדמע שבדרך חזור מת"א שתק הגרש"ז כל הדרך, ורק מידי פעם פלט.. מי היה מאמין.. דרגות שכאלו.. לדון במצבים שכאלו בכזו צלילות.. עומק הדעת והיקף.. לית דין בר נש..

- וכשהגיע השעה, נר אלוקים טרם יכבה, ציווה רבינו שאף אם כפי הנראה נגזרה עליה גזירה, שערי רחמים ננעלו.. אך על חולים אחרים לא נגזר.. וביותר שיש כאלו שמצבם קשה ואם ישמעו אמירת הני פסוקי דרחמי וקבלת עומ"ש דנהגי לאומרן באותה שעה הרי יכול הדבר להשפיע עליהם.. וקרוב הדבר לפיקו"נ.. ולכך דורש הוא לומר הני פסוקי דרחמי, "ג מידות, וקבלת עומ"ש 'שמע' ו'ד' הוא האלוקים' וכו' בשקט.. שלא ישמע חוץ לחדרכי.. ומי שאינו יכול לגבור ע"ע שיצא חוץ לביה"ח ויצעק שם!! איה סופר.. ואיה מונה.. באסון שכזה, חרבן שכזה, איה הוא בן אנוש שיכיל בקרבו צער ופחד חולה אחר שאינו מכירו..

- וכל זאת מעט הוא למול אשר אירע לאחר שנגזרה הגזירה, עלתה נשמתה של הרבנית ע"ה לגנוי מרומים, ואז ביקש רבנו שיבאו לו גמ' ברכות {שהיתה שם}, פתח בריש פ' הוראה (דף ס' ע"ב) שם דנה הגמ' בדברי התנא דשם דקאמר 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה', ותמחה סוגיין 'מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אילימא כשם שמברך על הטובה 'הטוב והמטיב', כך מברך על הרעה 'הטוב והמטיב', והתנן 'על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת', אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה", ביקש רבנו שיהא שקט מוחלט מהנאספים.. שיאפשרו לו להתרכז.. ואז קרא רבנו את דברי הגמ' שוב ושוב, בהדגישו את תירוץ רבא "לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה", וכך כמה פעמים עד שנזדקף ואמר ברכה זו בשמחה.. קיים דינא דגמ' כצורתו.. {אני עצמי באתי לשם רגע כמימרא לאח"כ, אך ההלם שהיה על פני הנסובים ניכר היה היטיב, ושוב שאלתי כמה מהם שיספרו לי שוב ושוב אשר ראו עיניהם, שווים היו בסיפורם..

כ. יתכן גם שנצטרף אצלו אשר מבואר בקדמונים ומובא בפוסקים שאם בוכים בשעת יציאת הנשמה קשה הוא לה, אך דברו לסובבים היה אך מהטעם שהוזכר למעלה {יש לציין כי הוראה זו שבה על עצמה בעת היה אביו הגרש"ז במצב זה, מסובב בעשרות רבות משפחתו, תלמידיו ומקורביו, הזועקים, מבכים את הקורה למול עיניהם, וגם שם היסה רבינו את כולם, ומטעם זה}, איה העט, איה הסופר שיתאר.. הדף והמילים שיכילו גדלות הדעת שבאה כאן ליד ביטוי..

ובמסקנתם דלית דין בר נש..} כבר עברו כמה עשרות בשנים ועדיין רוטט הלב, דומעות עיני בזכרי..

כל בר דעת מבין כי הנהגה, צלילות הדעת שכזאת, אינה באה בכדי, עמל ויגיעה של שנים, צירוף מקדש מלך הנבנה בחדרי חדרים, צירוף אחר צירוף, עבודה תמה בשלטון הדעת היא שפרצה כאן חלונה, אך לא יתכן היותו מקרה חד פעמי הוא, מעולם לא פרט, לא פתח פיו בצורת הנהגתו בהיותו לבדו עם אלוקיו, איש לא ידע ולא יידע.. אך כמה שינויים שהיו בין הנהגתו בביתו, מסובב בתלמידיו הקרובים ביותר, לבין הנהגתו בישיבתו, או כשנזדמן למקומות אחרים, בהיותו מסובב אשר לא הכירו דרכו, כל דרכיו מחושבים להפליא עד דקדוק קטן.. כך היה בהנהגת מעשיו, וכך בדיבורו, שלט על פיו שלטון מלא, גם בשעה שהיא בין השיחים, שיחה שנראית בדרך אגב, כל דבריו ותנועותיו בדקדוק נפלא, אחוזות בשלטון הדעת, ולאחד שהאריך עמו בשיחה, ולאחר מכן נקפו ליבו שמא נתגלגלה לשונו טפי מהמותר, חזר רבינו על כל השיחה, חזר והראו דהיכן שפרטו שם בעל המעשה הכל היה בדקדוק לתועלת.. לא היו 'סתם דיבורים', מילה שאינה לתועלת לא נאמרה, מתעטף היה בשתיקה, וחוזר לתלמודו.



שימני כחותם על ליבך

אמור מעתה, לאחר שמשא חייו היה קיום הציווי 'התדבק בשכינה', להפק רצון מד', מה הוא אף אתה.. ותו לא!! מאותו עומק עמקים שאליו נשא נפשו, עומק זה הכריחו כי לאחר ש'כל השירים קדש ושיר השירים קדש קדשים', והיינו שנובע הוא שיר זה ממעמקי רצונו ית' הקודם לבריאה, כביכול, כביכול, תאותו ית"ש לראות בגאווה של ישראל – בחיבורם לשרש השרשים, ובזאת נאדר בקדש נתגלית תאוותו ובקשת לבו של הקב"ה לישראל (שיה"ש ח' ו') 'שימני כחותם על ליבך, כחותם על זרועך' ו'חותם' ביטוי הוא לצורת היוצר הנוצר בצורה, רושם הנשאר מדביקות הצורה ביוצרה, ומעתה לאחר ש'חותמו של הקב"ה אמת', הרי שהחפץ בחותם אות ברית קדש לא סגי ליה בלימוד בעצלותיים, בשטחיות.. בעל כרחו נזקק הוא לסוג לימוד שכזה הנבלע באיברים, לימוד שהוא בבחינת 'חותם' על ליבו וזרועו, להיות בכלל אלו ד'אוריתא קמרתחא ביה', וכדברי החזו"א (קוב"א ח"א אות א') "העמל הוא העבודה המעולה, ואשר עליהם כיונו חז"ל בהפלגת התורה על לומדיה, והמהפך את הגשם לרוח, והגשם לנפש, והנכנס ברמ"ח איברים של האדם, לזככם ולעדנם, לקיום חיי תורה",

ולכשתימצי לומר הרי מה ש'תלמידי חכמים הן אש וגופן אש' אין זה כמעלה בעלמא, אלא מהות הצורה, עצם תולדה הנוצרת מעמל חודר לב ונפש.

וזאת אשר גם כשסערת נפשו, בצירוף חולשת גופו, הכריחוהו לנפוש מעט, להשביע נפשו מהמית גלי הים, גם אז לא ראה עצמו פטור.. שעות על שעות היה מקדיש בזמנים שכאלו לשפוף נפשו על קבר רשב"י במירון, ולהעמיק בתורתו, ושאר הזמן חוזר על תלמודו בשקיקה, שעות רבות ברציפות היה עמל בזמנים אלו בחזרת וסיכום העולה בידו בימי הזמן, ובמסכתות וענינים שלימודו עם תלמידים לא אפשר בידו להשלים משאלות לב כמהה, עתה בימי הנופש יכל לנצל וליחד כוחותיו גם לזה.. לא הרגיש עצמו פטור מעמל התורה התואם מצבו זה, כמו שלא הרגיש פטור מלישא בעול תלמידיו, וכשעשה תלמיד שמחה בזמנים שכאלו, לא הועיל מאומה בקשת סובביו כי יפטור עצמו, לא הועיל טצדקי דעבדי למען טובת בריאותו, הרגיש עצמו משועבד ומחויב להשתתף בשמחה, ואין זה משנה באם נפש בחיפה טבריה או צפת, בכל זאת לא נמנע מהופיע בירושלים, בני ברק, וכו', ויודע אני מקרים בהם ביקש להסתיר מתלמיד מסוים עובדת היותו בנופש שכן חשש שהלה יפטורנו, שלא ירגיש בנח בעת בואו, והוא, רבנו, חפץ להשתתף.. 'תלמידים הריהם כבנים' לא היה אצלו תפארת מליצה, או בימה להתכבד בה.. אלא מקניני התורה ודרכי מסירתה הוא נמנה, קיום ה'והלכת בדרכיו', ובעז"ה לקמיה נאריך מעט בעוצם נקודה זו במשנת רבינו.

ולמתבונן מעט הרי שיכולתו לשבת בעת שמחה, בעת שהתמזגות מחרשת אזנים בניגוניה, קשה אף הדיבור בין אדם לחבירו, רבים הניגשים 'לנצל' עובדת היות רבנו במחיצתם ע"מ לקבל ברכתו, לשטוח בעיותיהם, ועם כל זאת לשבת ולכתוב סברות דקות ועמוקות, כל זה מכריח הוא עומק געגועי התרפקותו הבלתי נתפסת על מבועי התורה, ויותר מזה הוא, אשר פעמים לרוב ראינו ונוכחנו, דבר פלאי השב וחוזר על עצמו, כי בעת שהתייעצו עמו הניח לרגע עטו, מקשיב, שומע הנאמר, ויותר את שלא נאמר.. ואז ברגע כמימרא לסיום השיחה אחז עטו, המשיך בכתבתו..

יודע אני בעצמי בעת שכותב אני חשבון עמוק וזקוק אנכי לריכוז, והיה כי יפסיק האחד את חוט המחשבה אפילו בכל דהוא, אין זה משנה מיהו המפסיק, ולא סיבת ההפסקה – זבוב עקשן וטורדן, אמירת 'צפרא טבא' וכדו', תולדתם שוה - ניתוק כבלי המחשבה, ויתר הוא אלפי מונים לעצם זמן ההפסקה.. זמן יקח עד שאאסוף שברי מחשבותי, אסדרם, ואשוב לאשר בתחילה.. וכידוע וכמפורסם, אך רבינו אינו כן – תיכף לסיום השיחה כבר אווז הוא עטו, תיכף הוא כבר בליבה של סוגיא.. איתנה עטו בידו, רצה קדימה.. ואין זאת אלא שלא פירש, לא עזב, ת"ח איהו אש וגופן אש, נבלעת מבעבעת התורה בעצמותו, גם כשלא היה נראה על פניו מאומה – תדיר הוא שם.



חותמו של הקב"ה – אמת!!

ולזאת במקום שבאנו לאחוז מעט בקצה הגלימה, אחיזת מה בקדש פנימה, באשר נתגלה הבורא ב"ה, צמצם יחוד גילוי הנהגתו בזה העולם בהנהגה הנצרכת לקיום העולמות, ונתחדש בזאת מה שהותר להם לישראל לדבק עצמם במה שהוא 'נשיקות פיהו', מאשר ניתן לן בבחינה של 'פה אל פה אדבר בו', נתינה שהיא מפיו ית"ש 'כי ד' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה', וכדמפורסמים דברי המדרש (הביאם הגרא"י מלצר זללה"ה בהקדמת ספרו 'אבן האזל' (קנין) כי ישראל אומרים להשי"ת 'איננו חפצים אלא ממה שבתוך פיך', הוי 'מפיו' ממש 'דעת ותבונה', וכבר כתבנו כי לזאת נתגלה לן מ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, וכמש"נ לעיל דהיינו מ"ח דברים הנצרכים ליצור את הכלי קיבול הראוי והנצרך לקבלת התורה, וכדלעיל, והראשון שבהם הוא 'תלמוד' – ו'לימוד' במשנתו שלו ית"ש היינו קנית החכמה כצורתה האמיתית, חותמו של הקב"ה 'אמת' בא הוא כאן לידי ביטוי ביותר, ועיין באשר קצרתי, ועכ"פ העולה בודאי כי ככל שהדברים קרובים יהיו אל נקודת האמת לאמיתה, האמת הצרופה, כן ביחס זה גם יגיעו אל התכלית המקווה, להפק רצון מאת ד', ומאחיזה בזאת הנקודה, 'אחווה ודבוקה בך', בא אצל רבינו רדיפת האמת בכל עוז, ולכל מטרה.

כשזיכני בוראי, גמלני שלא כמעשי, וזיכני תקופה ללמד עם רבנו בחברותא בלילה בביתו אשר ב'גשר החיים', הרי שפעמים רבות כשנתקלנו בקושיא מסוימת בדעת הרמב"ם או שא"ר הרי שבגאונותו המופלגת, ותפיסתו החדה, בתוכ"ד להעמדת הקושיא היה חוקר חקירה ומעמיד דברי הרמב"ם כצד מסוים, אומר ש'מסתמא כוונתך לתרץ כך וכך', ובאמת לא היה סיפק בידי לחשוב.. אך כיון שיצאו הדברים הרי היה נראה לי דמעתה הדברים מאירים ושמחים.. מתוקים ועריבים.. אך רבנו תקיף בדעתו כי אין זה אמת, הרי הראשונים ז"ל לא לחינם באו דבריהם, ובע"כ רצו ללמדנו הקשבת הלקח, והרמב"ם בהוסיפו מילים ספורות לעצם העמדת ההלכה הרי כוונתו ברורה ללמדנו קשוט דברי אמת, ואם צריך כל כך להקדמות הרי שלא זו הדרך.. וטרח ונתייגע טובא עד שמוצא מצא להעמיד סוגיא על פשטותה, חזרתו ע"כ פעמים רבות, לצייר הברק, ולבטלו, נראה היה שטורח הוא למצוא שער אל חדרי לבבי להדריכני לנהלם על במותי אמת.

ופ"א אף אמר לי שמפורסם בעולמה של תורה עומק ישרות תורת הגרעק"א, עד שהגרא"מ שך נתבטא בכתב כי כאחד הראשונים הוא לן, וא"ל רבנו שאין לנו מושג בגודל עמלו ויראתו של הגרעק"א, ואין בכחנו לסבור סברות במה זכה כ"כ לכוין תלמודו אל האמת, אך ודאי הוא שנצטרף לזה גם כחו להשאיר הדבר בצ"ע.. בכל תורת הגאון הנ"ל אין 'מוכרחים' אנו לומר.. {אא"כ הכרח המתקבל מתבקש ומסתבר הוא}, העדיף להשאר בקושיא.. ודאי שגאונותו של גדול הדורות האחרונים יכלה

עמוד לו לומר איזשהוא פלפול גאוני, חשבון עמוק שיש בו בכדי לישב כמה מקושיותיו, וזה פשוט.. אך הגרעק"א האמת אהובה היתה עליו ביותר, סרב לנטות מהפשטות, העדיף להשאיר הדבר בצ"ע.. כאבו לו המקומות שבהם לא זכה בזה אל עומק הפשט, סיים בתפילה מעמקי מעמקים 'וד' יאיר עיני', כך כל מקומות אלו בספר נפרד, 'קושיות עצומות' קראו, אך מהפשטות לא נטה בכמלא הנימה!!

- בהיותי בזה עצור במילי לא אוכל מלעמוד ע"כ כי מנקודה זו - שאיפה בלתי נלאית לעמידה על האמת - אמת שהיא דביקות בבעל האמת, ניכר היה כי משם נבע כל צורת שיעוריו, ויחסו אליהם ועליהם כמסירת התורה, ובהיות וכך היה טובל במקווה קודם אמירת השיעור (ואמר כי הנהגה זו גם נהג הגרא"מ שך זללה"ה..). מתעטף היה במעיל עליון ובכובע.. והיה אומר בעינים עצומות, ויחד עם סערת התורה שהיתה בו, כבר מהכנסו להיכל לומר השיעור, ובמשך כל זמן אמירתו, היה ניכר אימה ויראה, הן מוסר הוא כעת 'תורת קל חי'.. והיות והקב"ה חותמו אמת הרי שתכלית האמירה היתה ביחוס הדברים לשרשן ולהעמידם על במתי אמת. ולכך גם לא מסר שיעורו ביום קבוע, אלא כשהרגיש שמצד האמת יש בו מה לומר, והיה יכול להיות זה כמה פעמים בשבוע אחד, ומאידך שבועות שלא אמר.. וכן זמן האמירה לא היה קבוע, פעמים מאריך, ופעמים מקצר.. והכל כפי הנצרך לו להעמיד הסוגיא על מתכונתה.

ומתוקף שאיפתו להעמיד הסוגיא על אמיתותה, נגזר גם נקודה נוספת, הבולטת אצלו בכל דרך לימודו, דהנה בדרכו סדר השיעורים הנוהגים בישיה"ק הוא להציב כמה קושיות כברזל בעצם העמדת הסוגיא, לחקור חקירה, ולזאת פתור דבר וסדר שיטות אמוראי, ולאח"כ להציב בשני שורות קמאי ובתראי האם סברי כצד זה או האחר, ואילו רבינו זללה"ה רוח אחרת עמו, וכמדומה שאף אפ"ל כי סלדה נפשו מזה, ופעם אף התבטא בפני על שיעורים של גאון פלוני שדומה הש"ס בעיניו לשחמט, ומסדר חיילים שחורים ולבנים.. כל הנידון הוא רק אם השיטה שלפנינו היא מהשחורים או מהלבנים.. ואילו הוא דרכו היה שלא להביט כלל על יפי הסידור, ולא נשא פניו אל תפארת האמירה, בלתי אל האמת פניו, כבר מתחילת השיעור היה מתחיל לסכם ולסדר שטת אחד מהראשונים, בעמל ויגיעה עצומים העמיד את המו"מ של הסוגיא על פניו, לעמוד בהקשה באותה שיטה ולהשתדל בארה, ליתן ליבו אל מול דברי הראשונים להעמיד השיטות על במתי אמת, כך היה מעמיד הסוגיא שוב ושוב שיטה אחר שיטה, כל שיטה והנקודה המיוחדת לה, מעלתה והנקודות הטעונות ביאור בה, ובתוך זאת לא חסך הדגש שיטה המבוארת יותר בפשטי מו"מ של הסוגיא, ומשניה קושיות העולות הכריחה לצאת מדרך הפשט.. לחדש במה שקודמו לא נזקק..

ופעמים מתוך חשבון וסברא העולה מבין שיתי הסוגיא הירבה בכע"ז חבל קושיות על אחד מגדולי האחרונים, הקיפו מכל עבר, והכל מתוך תכלית הראות כי אין פשטא

דסוגיא כן.. אלא שכל זאת בשעת השיעור, וריתחא דאורייתא הבוערת במסירת התורה כצורתה, בערה בו האמת הנוקבת ויורדת לשיתי תהומות, וכל זאת אף שמחוץ לשיעור היה פשוט אצלו, וחס היה לו לשמוע אחרת, ביראה ובמורא היו למול עיניו דברי דורות שקדמוהו, רבותינו הראשונים ואחרונים, ומיניה לא תזוע. {ובהרבה לא הזכיר בתוה"ד משיטה אחרת אלא מהנזקק לו ליסד בהמדובר, וגם בזאת מיעט, באשר נר לרגליו דברי החזו"א כי הראשונים ז"ל טרחו לבאר דבריהם, ואשר נזקק להבנתם נמצא בדבריהם מיניה וביה}, ובדר"כ היה מסיים סוגיא כשששה, שבעה שיטות בידו, ולעיתים הרבה יותר, ושוב לא חסך בעמל ויזע לסכם ולסדר כל השיטות, הכרח כל אחת מהנה, והעולה מדבריהם, וכו' וכו', ואך זאת כי אל האמת פניו, כל זאת לא אחת ושתיים ראינו אלא תדיר תדיר היה דרכו כן.

- ואכן, גודל עמלו וטרחו בהעמדת סוגיא הביא בעקבותיו תוקף הדעת להכנס במלחמתה של תורה, בכל תעצומות הדעת להעמיד סוגיא כהבנתו, זאת ועוד, העריך וחיבב את שעלה במצודתו, וכשהיה פוגש מידי עיונו חבר לדבריו לאחד מהאחרונים, הרי לא היה מאושר ממנו..

ופ"א הרגש נפלא, לקח טוב מתורת אביו גאון ישראל למדתי מרבנו, נתקלתי עימו בנקודה נוספת מפליאה, שרשה בחיבתו לד"ת המתחדשים בעמל ויגיעה, היה זה בעת שהרצתי דבר שנתחדש לי קמי גאון ישראל מרנא הגרש"ז זללה"ה, והוא שמע באריכות כל דברי, וא"ל שרואה הוא תועלת בפרסומם, וכשאמרתי זאת לבנו ה"ה הוד רבנו זללה"ה א"ל שבשו"א לא אוציא דברי בקונטרס נפרד, שהרי אביו אף שהיה כמעין הנובע בחידו"ת וחקרי דינים משמחי לב, מ"מ מעולם לא פרסמם בקונטרס נפרד, אלא טרח טובא לצרפם לקובץ תורני {ופעמים שהיה ארוך מדאי וחילקם לכמה קבצים, וכידוע בדבריו על העברת עציץ מהמשתלה, לגבי שנות ערלה, וכהיום המה סימן פ"ט וצ' במנח"ש קמא, והמעין יחזי שרש החילוק אך במש"כ} או שיצרפם לספר אחר, וזאת משום שסבירא ליה שדרך קונטרס שמתגלגל הוא, מתבדר בעלמא עד שמוצא מקומו בגניזה.. הרגיש הוא בזאת כביזוי לערך הדברים..

ובאמת השתוקקותו הנוראה להגיע אל נקודת האמת לא רק בתלמודו שלו באו הדברים לידי ביטוי, לא רק באשר חצב הוא בעמל, יגיעה, ויזע, אלא גם באשר כנגדו, פעמים רבות שמענו מפיו כשהוא משבח על בחור פלוני או אלמוני שעמל הוא על האמת וידענו כי לגבי ידידיה אין שבח יותר מזה, ויודע אני עובדא דהוה בעת האחרונה, רבנו חלש היה ביותר, ואברך מסוים הגר באחד מערי הארץ נתייעץ עימי אודות עבודת אשתו, {מעורבים היו בספקותיו 'שיעורים' המותרים והאסורים באמונה ובטחון, גדרי צניעות, עד כמה מקום או הכרח יש לחשש דק.. הכרח ההשתדלות לעומת חובת השמירה.. וידוע עד כמה לבד הגדרים הכללים, עד כמה תלוי הדבר בצורת ודרגת האדם השואל.. אין בעינים אלו תשובה ברורה והחלטית.. וכידוע,

ולזאת אמרתי לו כי שאלות מעין אלו גדולים המה לכתפי דל, הפנתיו לרבנו.. { והלה שאף פעם לא דיבר עם רבנו פנים בפנים חשש מאוד משיחה זו, בא רק לבקש ברכה שינחהו ד' על דבר אמת, ותו לא.. ורבנו, אף שמעולם קודם לכן לא דיבר עמו, תיכף עמד על שעומד לפניו, ועם, ולמרות, חולשת גופו העצומה באותה עת, עם כל זאת האריך עימו בשיחה זמן זמנים, עמד על טיבו, קלע אל הנקודה, ובסבך מעקשות הספק יישר מסילה העולה, זרעים נטע, דרכם חיל לדרך אמת, וכדרכו סיים 'ועשה כחכמתך'.. וכשיצא הלה ביקש רבנו מבני ביתו שלא יאריכו עימו, די במה שבאר, פתח לפניו.. עתה שיחליט הוא אשר דרכו, וכששאלו את רבנו מה ראה על ככה להאריך כ"כ עמו, לא חס על זמנו וחולשת לבו באותה עת, ורבנו ניצב - 'ראיתי לפני מבקש אמת' !! כדאי הוא הכל לעומת 'מבקש אמת'..



חותם האמת במסירת התורה

אך במה שנוגע לחלקו בעולמו, באשר פעמים רבות ציין מעלה שיזיכוהו מן השמים בהעמדת תלמידים {וכפי שנאריך בזה לקמיה} בזאת אשר ראינו, ובא הדבר לידי ביטוי ביותר, ובעיקר בב' בחינות:

הן בתלמודו

- בשאיפתו הבלתי נלאית לירד לעומק הפשט, לחתור אל נקודת האמת, ממנה יסוד ואבן פינה לבחינתו הבלתי פוסקת היאך מתישבים דבריו, או דברי מי שקדמוהו עם פשטות העולה מן הסוגיא, עם השכל וההבנה הפשוטה, כמי שביטל כל עצמו וישותו לבית מדרשו של אדוננו הגר"א, עלה כולו בלהבת אש כבשן האמת, אהבת עומק הפשט, הרחקת השטחיות תכלית הריחוק, אפילו אם עטופה באה במילים של עמקות, לומד'ס נבוב.. סלידתו מברק חיצוני ניכרת היתה היטיב בשיעוריו, בולטת היתה הרחקתו צל סברא שאף שנפלאה היא בחשבון אך אינה עולה בקנה אחד עם ישרות השכל העולה מכבשונה של סוגיא, וכנאמן דרך אדוננו הגר"א הרי שהיה הפשט העולה מסוגית הש"ס אהוב לו ביותר, לא הפשט השטחי, זה הנקנה במרוצה חסרת התבוננות, אלא זו העולה בעמל ויגיעה, נר לרגליו בזה דברי מרנא החזו"א באיגרותיו (ח"ב אות ט"ז) כי "חובתנו לשמש בשכלנו עד כמה שידינו מגעת, ולבקש את היותר מוכרע לפי שיקול דעתנו", זאת בצירוף אשר כתב שם עוד (אות ט"ז) כי "כשם שהעמיקו מחתימי התלמוד בעיקרי ההלכות, כך העמיקו בלשונם ובעריכת הדברים לפני הדורות הבאים, אשר כן מידת החכמה ומדת החכמים, ולא יתכן שיסתמו בדבר שאי אפשר להבין,

וכש"כ שיאמרו במאמר המורה אחרת מהמכוון", ואכן שילוב הפשט העולה ממשאה ומתנה של סוגיא בצירוף הסברא הישרה, ובדקדוק שלא יסתרו זה את זה – כמדומה שזו היתה משאת חיו.

עמל אדיר השקיע רבנו בשיעוריו ובכתביו הרבים, בחנם וצרפם שוב ושוב כצרוף כסף, נשתדל בכל כוחו לסלק מכתביו כל סיג ושביב עקמימות, כתב ומחק, ליבו תדיר על חידושו, בכל מחזור התחיל שוב מהתחלה, עמל ויגע בלא להביט אל הנכתב זה מכבר עד לאחר שהעמיד שוב סוגיא על מכונה, לפרטים העולים מליבה, סידר שיעוריו, ורק לאחר"כ השווה לאשר בתחילה, חכך דעתו בשינוים, לא חס על עמל שמכבר, ולא נטה לו פנים, מחק עמודים שלימים, הגדיר והעמיד שוב, ולא השאיר אלא במה שהסכימה דעתו באותה עת כמכוון חותם אמת.. וכך בכל מחזור מחדש, מאחד מהקרובים עמו לסידור כתביו שליט"א שמעתי שאם דרך שבעולם בכל מחזור גדלים החידו"ת, פרים ורבים, מו"מ להעמיד סוגיא, לפרוך זאת, ושוב ראיתי, שוב מצאתי, וכדו', הרי שרבינו אין דרכו כן, ממחזור למחזור, מכתיבה לכתיבה, צמקו דבריו.. קטנו בכמות וגדלו באיכות, אך קרבו אל האמת לאמתה.

והן בעבודתו, ביראתו

- כך הוא בתלמודו, וכך הוא בדקדוק מעשיו, בהילוכו אל מול פני בוראו, ומכורח אהבה נאדרת זו, מי יתנה ומי ישנה עמלו להתאים דרכו לאשר בת קול יוצאת מהר סיני, מחשב, בוחן הוא את דרכיו ופרטי מעשיו בבחינה חוזרת ונשנית, מתאימם עם העולה לו בתלמודו, ומשנה הנהגתו תדיר ככל שראה והעלה מנבכי הסוגיא, כמה המריץ את הג"ר נחום כהן זללה"ה לסדר את סידורו 'אזור אליהו', עמד לצידו בעיצה ותושיה, עמל ויגיעה, לדקדק תיבות התפילה, להעמידם על מתכונתם, תנועה גדולה וקטנה, רפה וחזק, שווא צירי וסגול, וכו' וכו' – כ"א על מקומו כפי הכללים שקבעו לן קדמוני המדקדקים, להתאימם עם האמת העולה ויוצאת מהר סיני, להרחיק השפעות זרות אשר באלפי שנות גלות חדרו לתוכה, רחוק היה תכלית הריחוק מעצלות, על אף גילו לא נתן להרגל שלוט עליו במאומה, בחן שוב ושוב, לא הרי דקדוקיו בעת התקיעות בשנה זו כחברתה, וגם בצורת ואופן נענועי הלולב הרי שבסוכות האחרון להיותו עמנו נפלאנו {יחד עם תלמידו הנאמן הגרי"א אונא שליט"א} לראות שינוים מאשר עשה עד כה, עם כל סלידתו הנוראה מחדשות, הרחיק מפטור עצמו במה ש'כולם עושים'..

קשה הוא להאריך בפרטים, בהנהגות מסוימות שנהגם לעצמו, בגילויי החיבה שהראה לכל אלו שעמדו לימינו בבירור הלכה, הנהגה, בזימון הנצרך לקיום המצוה בשלימות, עם זה במציאת לולב ושאר ארבע מינים, חיטים למצות, או עופות בלא

חשש זריקות, וכו', וכו', חביבות עד אין קץ הרגיש לעומת אלו אשר סייעו בידו, חביבות שרשה בגעגועין עזים להפק רצון מד'.

קשה הוא, ואולי בלתי אפשרי לן, להאריך בפרטים בגילויי החיבה לקיום המצוות המעשיות, סדר עבודתו במקומות וזמנים שבהם גדלה קרבת ד', כשבת ומועדים, הצורה שבה חי והחיה לעצמו ולאחרים את קרבת ד' שבשבת קדש – יומו של הקב"ה, את קדושת הזמנים, 'מועדי קל', את הנגזר מחויב מכך בסדר עבודת האיש הישראלי, ק"ו בן תורה, אי אפשר לי לתאר מראית פניו מביע תמיהתו היאך ימי הספירה אינם מנוצלים עד תום כדבעי, להכין עצמו בעמל ויגיעה להיותו כלי מוכן לקבלת התורה, אינו מבין בשום אופן שבעולם היאך בן תורה שקיבל תורתו בשבועות מסוגל ליסוע הביתה בשבת שאח"כ, כנהוג, קשה למצוא את המילה הנכונה שתגדיר מראיתו כשהתבטא ע"כ – 'ויסעו מהר ד' - 'כתינוק הבורח מבית הספר', רואה הוא בשמחת היציאה את שרש ה'ויסעו מהר ד' (במדבר י' ל"ג) וכדרשת חז"ל (שבת קט"ז ע"ב) שחטאו במה שהיה זה כתינוק הבורח, ועיין בפירש"י להחומש (שם פס' ז') ובשפתי חכמים (שם) שקרא ל'בריחה' זו 'פורענות', (ע"ש גם ברמב"ן), סתירה לכל עצם הקבלה, והגיעו הדברים לידי כך עד שכמשיח לפי תומו השיח ליבו לפני אחד מתלמידיו היקרים שליט"א בשבוע שלאחר פסח, כי מי שלמד ב'מעלות התורה' אינו יכול ומסוגל לבזבז יום מימי הספירה לבטלה, אינו יכול לצאת לטיול בשבוע שלאחר הפסח.. פשוט לא שייך!!

אך בזאת, כדוגמא בעלמא, אביא כאן פרט אחד מני רבות שראינו, שמענו, נשמנו, בצלו חמדנו וישבנו, היה זה תקופה קצרה לאחר חתונתי, ובשכונתנו התארגנו אנשי מעלה לסדר גנרטור שכונתי לש"ק, ובעת ההיא לא היה הדבר נפוץ כלל {כמדומה שהוא היה הגנרטור השכונתי הראשון בירושלים}, ולא היה לזה רשיון, וראש העיר בעת ההיא היה מפורסם ב'יחסו' המעוות לתורה וצרכיה, ומאוד חששתי שמיד לאחר השבת הראשונה הרי שללא אומר ודברים יחרימו את הגנרטור, וחבל על ההשקעה {לא היתה אצלי שאלה לגבי השימוש בחשמל בשבת, ואף קודם לגנרטור התאורה היתה ע"י נרות, וכל השאלה אצלי היתה האם להשקיע בזה} וכשהעלתי שאלתי זו קמי מרן מופת ההוראה הגרש"ז זללה"ה הרי שללא אומר ודברים הוציא מאה דולר מכיסו, נתן לי, ואמר כי אם חושש אתה מחסרון ממון הרי לך זאת, ו – לך עשה.. וכשדברתי בזה עם רבנו שמח מאוד על הצד שיהא גנרטור לשכונה, וא"ל שיש בזה קידוש ד' גדול ששכונה מכריזה ש-ב-ת, {ורק הוסיף שאינו חושש כ"כ מהעירייה, כמו משכנים שצרה עינם בכל דבר שבקדושה ויתלוננו על הרעש, הפיח, וכו'..} וכשאמרתי לו א"כ כיון שבין כה אינני משתמש בחשמל שאינו כשר א"כ אחכה מעט עד שאראה היאך יפול דבר, ואם יעבור זאת בשלום – אצטרף, וענה לי רבנו בניזיפה – לא הבנת אשר אמרתי לך, אם תצטרף עתה הרי עצם יסוד הדבר נותן למעשך שם של שותף

בקידוש ד' גדול, והחששות רק מגדילים עוצם חשיבות הענין.. אך אם תחכה עד שיסתדרו הדברים, הרי שכבר לא יהא זה מעשה של קידוש ד' אלא של נוחות, וריבוי אורה^{כא}, ואף שגם זה ענין חשוב מאוד, אך את הקידוש ד' החמצת.. נתלה יהא באחרים – קום עתה ותצטרף!!

- ושוב בשולי הדברים אוסיף אשר למדתי חיבתו לזה, כשנתיים אח"כ, בעת שסיימתי מסכתא שביעית אשר זכיתי ללמדה בחברותא חדא עם רבנו רה"י, אבלחט"א, וכן בלימוד אחר עם שכני ידי"נ הגרצ"פ פראנק שליט"א, ומשמיא זכינו לעשות סעודת סיום בביתי, וזכיתי אז שבאו רבנו והרבנית לשתי עצמם בזה, ואז ראה רבנו את הארובה היוצאת מחדר הגנרטור שנשקפה ממרפסת סלון ביתי, ותיכף שאלני האם זו ארובת הגנרטור, וכשעניתי בחיוב, קרא בהתרגשות גדולה לרבנית ע"ה שתבוא ותראה איזה נוף נפלא נשקף ממרפסת ביתי – ביהמ"ד {עזרת תורה ע"ש הגרי"א הענקין} ונוף של שבת.. מסלון ביתי באותו זמן נשקף היה היער עליו אחר שנים בנו את רמת שלמה, את ההרים הצפונים של ירושלים עד קבר שמואל הנביא, וכו', נוף קסום במושג שכמותי, אך הוא לא ראה כל זאת.. לא תפס את עינו אלא ביהמ"ד והארובה השחורה מפיח של הגנרטור, וכלשונו - ארובת השבת.. חזר כ"פ 'אה.. תורה מיט שאבעס, שאבעס קודש.. גנרטור המכריז גם בדומית השבוע כי השבת יקרה היא בעיננו, וחזר ע"כ כמה פעמים.. ושוב בסוף הסעודה הלך למרפסת לראות בטוב, ניכרת היתה התרגשותו, ושוב קרא לרבנית לראות את המראה, לראות תורה ותפילה וה'שבת' הנשקפת כאן^{כב} {לאחר כעשר שנים הרחבתי דירתי, והדבר היה כרוך במאבק ארוך ומתיש עם העירייה, והלכתי להתייעץ בזה עם רבנו, וכשבת שחוק על שפתותיו תיכף שאלני, האם בנית תוספת זו תסתיר ממני את הנוף הנפלא של ארובת השבת..

כא. ומקום לי להוסיף בזה אשר יודע אני באברך יקר, בן עליה גדול, ששאל לרבנו האם להשתמש בגנרטור, וזאת לאחר שריבוי האורה חסרון הוא אצלו, וחפץ הוא יותר בנרות ואור הלוקס הנותנים לשבת חן מיוחד.. וא"ל רבנו דאף שמבין הוא, מרגיש היטיב את הרגשת אותו בן עליה, מ"מ לאחר שחז"ל פסקו לן שריבוי אורה יש בו משום כבוד השבת, שוב צריכים אנו לכופ הרגשותינו לאשר לימדנו חז"ל.. בינו נא זאת.

כב. כמדומה כי מן הענין להוסיף בזה כי משכנוי הקרובים ביותר שמעתי כי מיעט רבנו למאוד לישב במרפסת סלון בתו אשר ב'גשר החיים', ולמרות שכפי אשר ראינו דרכי הנהגתו במקומות אחרים הרי שכמדומה שייך היה לצפות כי במקום מגוריו בקומה העליונה, הרחק מעין זרים אפשר היה לו שבת לילה שלם טובל באויר הקר הירושלמי, שקוע בעמלה של תורה.. וכמדומה אצלי שמעתי פ"א כי ממעט הוא לצאת למרפסת זו רק בכדי ההכרח, כיון שנשקפת היא לאותה 'לשכה' עליה מסר נפשו להוקיע השפעתה ממחננו.. כבר לפני כמה עשורים ראה חרבן היוצא מכותליה, לא נתן עיניו הזן ממנה.. כך כמדומה מיניה שמעתי.

כעשר שנים אח"כ עדיין היה חי למולו מראה הארובה.. וכשעניתי מה שעניתי, הגיב - ומה אפשר לעשות, יהא בזה די.. וברכני בהצלחה, ופטרני לשלום..}



מתוכו אשר רצוף אהבה - משם עוז תעצומות לעמוד על היקר מכל

ומאשר בקטון עיננו חזינו, הרי לבד תעצומות לבבו להעמיד כל דבר על במותי אמת, עמלו הבלתי מתפשר לבחון כל דבר מכל צדדיו ללא כחל ושרק, להעמידו כמות שהוא.. הוא שהביא הגלוי לעין כל - עמידתו כצור איתן בראש מערכות, עוצם עמלו בעצמו בקיום משלו של שלמה (משלי ח' י"ד) 'אני בינה לי גבורה', ואשר פירושו נשא ותבע לאין ספור אף מאחרים, כי בהבינם עומק הענין ומשמעותו, בהתבונן ליבם דבר מתוך דבר, הרי שזה שיעמוד גם למול מסקנא העולה, זהו שיתן 'לי גבורה'.. עוז ותעצומות ליחד נסיונות הזמן ותחבולות היצר, ולבטלם למול האמת הצרופה.

בהתיצבו על אשר ברור היה בעיניו כאמת לאמיתה, בלא להביט ימין ושמאל מה יאמרו אחרים.. ואף שהיו נקודות רבות אחרות שנתלבט בהם, ובהשלכתם, אך קשה להעלות על הכתב מבט בוז יחסו כאשר דנו למולו אחרים שדואגים המה לו, הרי כשרק הוזכר שאין הנהגה זו מוספת לכבודו, ביטל זאת באחת.. כשראה הוא למולו כבוד השי"ת נתגבר וביטל כליל מידת הביישנות שהיתה טבועה בו, נתנשא כארי, ולבד כבוד שמים, המשך המסורה, כל החשבונות האחרים בטלו.. כלא היו..

ידוע היה בפקחותו הנפלאה, במגוון כלל השתתפותו המרובה בבנין מוסדות תורה וחסד רבים, בהמריצו את המסוגלים לכך ליתן גוון לצורך הכלל, ובתוך זאת תמיד ידע לראות את צרכם הפרטי, במגוון אלפים שנועצו בו בכל דבר וענין, תמיד בין השאר בלט ביותר יכולתו להשיג המציאות^{כג} ותולדותיה העתידיות, ובהבט אל כל זאת הרי שעוצם עומק נקודה זו אליה לא הביט כלל.. יכולתו המופלגת שלא להשיב

כג. לדוגמא אציין מעשה שהיה לפני שנים בשכונתנו, אחד מיקריה הבא מגולת חו"ל דבק בבנו מטומאת ארץ העמים, אשר הביאתו לנטות אל מאבקי ג'ודו, רח"ל, וכל מה שדיברו עימו בחידר שלמד, ומומחים אחרים, לא הועיל במאומה, נשאר הוא בחלומו להיותו שחקן 'קרטה', ה"י, ואז האב בצר לו שאלני באם יכול אני לדאוג שיכנס ביחידות אל רבנו להוועץ עמו, ואילו רבנו זללה"ה ביקש להפגש עם הנער עצמו, וכשנתאפשר הנ"ל, עמד רבנו ע"כ שדיבורו עם אותו נער יהיה ביחידות, נתן רבנו לאותו נער את ההרגשה כי 'שלו' הוא לגמרי לאותו הזמן, וכפי שחזר לאח"כ הנער באזני אביו פרטי השיחה, והאב סיפרה לי, הרי שרבנו שאל לאותו נער האם יש לו מושג מדוע נמשך הוא כ"כ אחרי משחקי כח, הנער גמגם רק כי נהנה הוא

חורפיו דבר, ואף בחדרי חדרים לא נתן והרשה אף דריסת רגל לזה.. לשתוק, ושוב לשתוק, ואף למול כאלו החייבים לו את כל קומתם הרוחנית – לשתוק.. מכריח הוא מבקש אמת לראות כי אך עבודתו הבלתי מתפשרת לצרוף עצמו, לקשוט עצמו קודם לקשוט אחרים.. ליחד ליבו אל נקודת האמת, ולחפש אך אותה, אין בלתה.. 'תוכו רצוף אהבה', רק הוא שעמד לו לזכות למעלות המוזכרות במתני' (אבות פ"ו מ"א) בכלל הזכויות העומדות לאשר זכה ללמד תורה לשמה, "ונהנין ממנה עצה ותושיה, בינה וגבורה, שנאמר (משלי ח' י"ד) 'לי עצה ותושיה, אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה, וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר, וכנהר שאינו פוסק, והוי צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" אחת לא נעדרה.

מזה, ואז הסביר לו רבנו, כי הבדל יש בין הבהמה לאדם, האדם מרכב מגוף גשמי, ומנשמה רוחנית חצובה מגבחי מרומים, וגם בבהמה יש כח רוחני מסוים המחיה, אלא שבזאת חלוקים המה, כי בבהמה ודאי שהעיקר הוא גופה ורק שלקיומה זקוקה היא לנפש רוחנית שתחיה את הגוף, שתוציאו מהיות גוש בשר גרידא, אך האדם, וביותר בן ישראל, מבחר הנבראים הוא, אצלו ודאי בהיפך הם הדברים, תכלית בריאתו ומציאותו היא שישמש הגוף את הנשמה ככלי הנר המשמש את הפתילה והשמן להבקייע אורם, כן היא האמת, אך למעשה ישנה מריבה תמידית בין הגוף לנשמה מי הגביר ומי המשרת, והנה כאשר מפתח האדם את תרבות הגוף מרגיש הגוף כ'אדון', 'עבד כי ימלוך', נהנה הוא כמו שנהנה הקוף ב'גן חיות' להציג תעלוליו, וכשמוקף הוא בהנאה זו קשה עד מאוד ליפטר ממנה, כוחות הגוף דורשים אדנותם בכל עוז, ולזה אין לו עצה אלא רק כשבכח ישקיע עצמו בעולמה של תורה יתהפך אצלו הכל.. והאריך עמו בזה, והאמת אגיד שאני נסתפקתי טובא האם הבין אותו 'נער' עמקות זו.. אך למעשה הנער ידע הנער לחזור באזני אביו על כל זאת.. ולא עוד אלא אמר שפעם ראשונה הרגיש שמישהו מבין אותו.. איננו רוצה להיות שימפנזה.. ושב הוא ממעשיו, ושאיפתו כנה לקדש, לבד החכמה הרי גם דברים היוצאים מלב טהור חדרו ללבב עיקש להופכו.

ובהיותי בזה אך אוסיף כי פעם אחרת, תחת אחד השיחים, באר לי רבנו מעלת הצומות המועילים אל התשובה, ובאמת הוא צ"ב למתבונן, ובהשקפה ראשונה תמה הוא מה הקשר בין חטאו לארוחת הבוקר שלו.. ובאר רבנו ע"פ הנ"ל, דנשמה שנטע ד' בנו טהורה היא, שרשה בגנזי מרומים, ולזה כל חטא שהוא עשיה שאינה כרצונו ית', חלילה, הריהו מחליש את כח הנשמה, וממילא מגביר כוחות הגוף המרחיקים אותו משייכותו לבורא כל עלמין, שרש כל השרשין, ולזאת צום או עמל התורה המשבר כחות הגוף ומשעבדו לנשמת חיים, הריהו תיקון לחטא, ובאמת המתבונן יחזי גם היפך בהיפך, רח"ל ה"י, שלכך הנמשך אחר תאוות גופו מגדל שערותיו, נוטה להעריך חוזק וחיזוניות הגוף, ולבושו כמעט ואינו.. ומראה פרצופו - פניו - חייתי.. ואילו כששב הוא בתשובה שלימה מתעדנות פניו, משתנה שפתו ולבושו, וכל צורת הופעתו ודיבורו משתנים המה למופת.. וכ"ז בלא שהעירו לו מאומה בזה, והוא פלאי.. ושרשו

וכמדומה שזו גם הסיבה ממנה יתד ואבן פינה לסייעתא דשמיא לה זכה, ההצלחה לה זכה להרים ולרומם דור, להפרידו מחיי הנוחות והשקר, לרוממו אל פסגת העבודה, לעורר חשקת נעורים למסור עצמם קדש לד' ולתורתו, כ"ז מן המופלאות הוא, והלא מקרא מלא גילנו שלמה (משלי ט"ז ט') "לב אדם יחשב דרכו, וד' יכין צעדו", כאשר מצרף האדם כליותיו וליבו, בלתי אל ד' עינו, ואך לאור זאת יחשב דרכו, כאשר יודע האדם כי צורת המעשה ותולדתו אינה מסורה בידו, אך ד' יכין צעדו, ועליו אינו מוטל אלא לצרף המחשבה, לחשב דרכו, אזי זוכה הוא לסייעתא דשמיא, ולפום ערך ה'יחשב דרכו', ולפי אותו שיעור גם זוכה הוא לכך ש'ד' יכין צעדו'כד.



שאיפה בלתי נלאית אל השלימות

כמדומה, ועד כמה שאין ידינו משגת, הרי מה שרבות ראיתי וראו אחרים הוא עמלו הבלתי מתפשר כלפי עצמו, תביעה לשלימות המעשה בדקדוק ההלכה, והלב להכינו אך להפק רצון מד', תביעה אדירה ונוראה שלא ידעה, ואין לה שבעה.. רבות מהשיחות שזכינו ושוחח עמנו, בין עם היה זה בעומק הסוגיא, במילי דאגדתא, מילי דעלמא שהיו אצלו מילי דשמיא, ברבות מהן נסתיימו המה בקריאה ובקשה, לא הביט אל רום גדלו ותפארתו, ושאלני – עופר – אתה מתפלל עליו.. מבקש שיהיה לי כח ושלות הנפש לעמול וליגע עצמי בתורת קל חי.. וכן שמעתי מאחרים, ביקש מקטנים וגדולים שירחמו עליו.. יתפללו עליו.. שיזכה ללמד, להתפלל, וכל שנותיו לטובה – כמה שעמל ויגע באותו זמן ותקופה רק גדלו וגבהו תחינותיו ובקשתו.. רחמים על יהודי שחפץ ללמד^{כה}.. בושה היתה אוחות אותי באותם רגעים, כעכבר הנוגש בתחתיתו של הר, לפתע נוכחתי עצמי בצל ענק, רחמים על עצמי כשעוד לא זכיתי.

במתבאר לעיל, וע"ע בדברי אדוננו הגר"א בפ"י למשלי (א' ב'), ובמה שהוסיף שם המגיה, ודו"ק, אכמ"ל.

כד. עי' בהמובא מהגר"א בפ"י למשלי (כ"ז י"ט) כי "כמו שאדם דבק להשי"ת כן הקב"ה דבק בו, וכמו שנא' (יחזקאל א' כ"ו) 'ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם', וכן כל הנביאים ראו בדמות אדם, לפי שהם אדם, לכן מראה עצמו להם בדמות אדם", וכבר ציינו מקור דבריו בנפלאות דרכי הזוה"ק.

כה. פעם מעשה שמעתי, עובדא דהוה עם הגה"צ רבי שמואל גוטפרב זללה"ה שהגיע אל מרנא החזו"א ומשאלה בפיו – לזכות לברך את החזו"א, ושהלה רק ישיבו – 'וכן למר', וכשהסכים החזו"א, פתח הלה ואמר את כל סדר ברכת אהבה רבה, 'להבין, ולהשכיל, לשמוע,

ועד רגעו האחרון, ועד בכלל, לא נתן מרגוע לתביעה איתנה זו, גם בחולשתו הנוראה בליל שבת האחרון לא הסכים לוותר על קביעותו בלימוד המשניות, ומתוך כך בקטירא חדא אתקטר, מתוך כך עלה ונתעלה לשיבה של מעלה, לאותו מקום שעליו נאמר 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה', וזכורני את כיסופי דבריו בשעה שהספיד לתלמידו הבלתי נשכח אליעזר שלזינגר הי"ד שנרצח ע"י שאינו בן ברית, נפגע מתוך פלפול בד"ת עד שיצאה נשמתו, ה"י, בכה הוא אז על בן עליה צעיר שהשלים שנותיו במהרה, צלח חייו ויצא מתוך ד"ת, עדיין חי למולי רעדה שאחזתני אז מאופן אמירת הדברים, ופעמים רבות שחזר ע"כ באותה תקופה – ברבים, ובין השיחים, היטיב הרגשנו כיסופין שנכסוף נכסף לאשר זכה לבסוף..

כתב הב"י (סימן מ"ז) דלכך אין מברכין על התורה לאחריה, שכן אף פעם לא מסיימים, מצווה זו דתלמוד תורה עוטפת היא את האדם מתחילת דיבורו, ועד האסף נפשו, אין לה קץ ותחילת, כל ימיו טרח ויגע רבינו לצחצח ולמרק פנימיות נפשו בלתי אל ד' שאיפתו, שאף.. ושאף.. צחצח ומרק.. תדיר על לשונו דברי התנא דבי אליהו "חייב אדם לומר אימתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם ויצחק ויעקב", לא פחות.. חייב לשאוף אל הבלתי אפשרי – אל האבות הקדושים, כח האב בבו, ואנו מעלתנו נטועה בן מאבותינו, ואליהם צריכים אנו לשאוף.. ללמד את הספה"ק 'מסילת ישרים' עד שער רוח הקדש, ועד בכלל..

קטונתי מלומר, ואך להרגשת הלב באתי הבע, כי זכה רבנו בעמלו לקרב אל דברי הזוה"ק (משפטים ק' ע"א) "בספרא דחנוך בניינא דא דאתבני, לא אתבני אלא בהוא רוחא אחרא דשביק תמן בהוא מאנא, וכד שארי לאתבנא דא משיך אבתריה דהוא רוח, דאזיל ערטילאה ומשיך ליה לגביה, ותמן תרי רוחות דאינון חד, לבתר דא איהו רוח ודא איהו נשמה, ותרווייהו חד, אי זכה לאתדכאה כדקא יאות, תרווייהו אינון חד לאתלבשא בהו נשמתא אחרא עלאה, כמה דאית לשאר בני עלמא, רוח דזכאין בהו נשמתין אינון דקדמן ואחידן בהו, ורוחא אחרא מלעילא, ונשמתא קדישא אתלבשא

ללמד, וללמד, לשמור, לעשות, ולקיים, וכו', והאר עיננו, ודבק ליבנו, וכו', והחזו"א שמע בשקיקה, שתק עד שסיים, ענה 'אמן, וכן למר', ע"כ המעשה, ואנכי ששמעתי עם אל החזו"א לא זכיתי, אך פני אל רבנו פניתי, ואז תיכף למשאלתי לברך את רבינו ולזכות שיענני 'וכן למר', הבין את כוונתי, חיוך רחב פשט על פניו, ובלא ששמע עדיין תכלית כוונת ברכתי הפנני לסידור, ואמר לי 'תגיד מתוך הכתב', שמע בריכוז מלא, וכשסיימתי ענה 'אמן' שכזה {ואף הוסיף מיד כבקשתי - 'וכן למר'} שעדיין רועדות סיפי נפשי, בדמעותי ערסי אמסה, בעת זכרי עומק הגעגועים אל התכלית, לעבר הבלתי נתפס, שנצטמצמו אל אותו 'אמן', טפח מפתח, טיפה שפרצה מעומק מעינות תהום, לא יבין כוונתי אלא מי שראהו פעם אומר ברכת 'אהבה רבה' בעצמו..

בהו, אוף הכי נמי מדיליה ממש אית תרין רוחין בגין לאתלבשא בהו נשמה עלאה יהא לדין גופא אחרא דקא אתבני השתא חדתא, ההוא גופא קדמאה דשבק מה אתעביד מניה", אריח ע"ג לבנה, סתר ושוב בנה, קומה אחר קומה, בנה כל ימיו, סער ברעיוניו חולל, עדי עלה ונתעלה.



אדם לא לעצמו נברא

- רבנו זללה"ה נאה דורש, נאה מקיים, עמל ויגע, עלה ונתעלה אין איש עימו, ומכל פינה וסדק ממנה הציצו תלמידיו אל היכל הקדש פנימה הרי שעמלו ויגיעו בתורה"ק למען שמו באהבה, נשיאת נפש תקוות חייו ליחד מעשיו בהאי כללא ד'ישראל אורייתא וקוב"ה חד המה', ומתוך זאת הרי שציווי התורה ד'והלכת בדרכיו' הריהו תנאי מחייב, בלתי ניתן להקלה או פשרה, ואם אצל הקב"ה נאמר (דברים י' י"ח) כי הוא 'עושה משפט יתום ואלמנה', וממרום שכינת עוזו, עומק תפארת הנהגתו, משם נאמר (ישעיה נ"ז ט"ו) 'כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים', אם כן הוא סדר ההנהגה הבין רבנו שעד כמה שיש בכחו להיות בכלל זה ד'להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים' הרי שאין בדבר משום ביטול תורה אלא משום קיומה.. מקניני התורה.. ומינה נשתדל בה רבנו בכל כחו, ורגיל על לשונו אשר כתב מוהר"י מוואלאזין בהקדמת הסה"ק 'נפש החיים' על אביו רבן של ישראל מוהר"ח "וכה היה דברו אלי תמיד שזה כל האדם לא לעצמו נברא, רק להועיל לאחרני ככל אשר ימצא בכחו לעשות", ואמנם כמדומה שהמביט בעינא פקוחה על כלל דברי בני מוהר"ח בהקדמת ה'נפש החיים' היטיב יחזי עד כמה השתדל רבנו להשוות אורחותיו לעולה הנהגות מוהר"ח^כ, כן תפס מידה זו בכל עוז.

כו. וכמו שמפורש שמעתי מיניה דרבנו, בקפידא גדולה כלפי הרוצים לחלק בין הנהגות ותורת אדוננו הגר"א, לאשר העלה תלמידו המובהק מוהר"ח, ודברי רבנו כלפידים יהלכון כי מוהר"ח בא לוילנא כאותו המוסר מטיל זהב לצורף, וצורת גמרו של כלי כפי עיצוב יד האומן, כן מסר מוהר"ח כל עצמו לידי רבו, ותהלוכותיו קדש כהוראת רבו אדוננו הגר"א, ולזאת גם למד האי ספרא קדישא 'נפש החיים', והעמיק בו, עד שספר אותיותיו ממש, ומאחד מגדו"י שליט"א שמעתי כי יודע הוא שהעמיק רבנו עיונו בשער א' לבד לא פחות ממשך עשר שנים!! וכל הנהגות מוהר"ח מוואלאזין נר לרגליו.

אלא שבבואנו לצור צורה עלי ספר הרי הכרח הוא לבטא שאין כוחנו בזאת, שהרי ככל שאר מעשיו, נעלם ונסתר היה, שתקן שאינו מספר ומגלה אלא כדי סדק הנצרך, רובי מעשיו נעלמים המה, לקח הוא עמו עלי קבר סודו, ואף מאשר בע"כ נגלה ליושבי ביהמ"ד עוצם הנהגתו בזה, הרי שלהקיף, ולו במעט מאשר נגלה כמעט מידי יום, הפלגת הנהגתו והחזקתו בקנין התורה ד'נושא בעול עם חבריו' אין זה בכחנו, ומהקרובים אליו ביותר שומעים אנו כי לאחר הסתלקותו שומעים המה על עוד ועוד אלמנות ויתומים שמעולם לא ידעום ולא שמעו שמם ושמעם, ועל אף שבשנותיו האחרונות מסובב היה בבני בית כל היום, אעפ"כ בגאונותו מצא היאך להסתיר גם מהם, נקי היה בלתי לד' אלוקיו עיניו.

ואך מעט, כמה פירורין דנפקי, לבד אשר מפורסמת למאוד עוצם דאגתו כל ימיו לאחייניתו שבעלה נפגע קשות בתאונת רכבת, נשתדל רבנו כל ימיו להרנין חייה, ונשא בעול כאבה, והוא מהמפורסמות.. ולא באנו כאן אלא במה שאף הוא מהמפורסמות, לא באנו אלא אך בכמה דוגמאות מועטות, טיפה מן הים, וכל תקוות כתיבתנו אך לפתוח צהר למושגים נעלים, מופלאים, ובלתי נתפסים של נשיאה בעול..

זכורני שפ"א שאלני אחי רבנו הגאון רבי ברוך זללה"ה מה קרה בישיבה, וכששאלתיו לסיבת שאלתו, א"ל כי רבנו עלה הבוקר לבית אביו (היה זה בעת עדיין מחברתו בין החיים, ועדיין לא קבע אז פת של שחרית עם אביו) נסגר בחדר הספרים דשם, ואמר תהלים במשך כשעתיים בשפתיים דולקות, וכששאלו הגר"ב לסיבת זאת, ענה לו רבינו ביבושת 'בישיבה..', סתם ולא פרש.. סוף דבר נודע שאחד מהתלמידים פנה לרבנו וביקש ברכה ממנו על אמו שעומדת לניתוח, ורבנו לא נסתפק בזאת, ובלא אומר ודברים, באותה העת בה עברה את הניתוח שפך לבו בתפילה לפני ד', ולאותו תלמיד לא גילה במאומה.. וסיפור זה אינו אלא דוגמא אחת מני מליון שנתגוללו.. 'סביביו נשארה מאוד'.



מקניני התורה - נושא בעול כל אשר בשם ישראל יכונה

ומתורף נקודה זו, מעומק רצונו לצרף עצמו, ליחד ליבו לעבודתו ית', כמדומה שמנקודה זו בא גם תוקף נשיאתו בעול כל אשר בשם ישראל יכונה, קרובים ורחוקים ככלל, ותלמידיו כפרט, אכפתיות ונשיאה בעול ממש כאילו היתה זו צרה או בעיה שלו עצמו.

- שכן אם חפץ אתה לקנות קנין אמת בתורה הרי שהציווי ד'והלכת בדרכיו' חלק הוא מקניניה, וכמו שתלמוד, שמיעת האוזן, ועריכת שפתים, שימוש חכמים, דקדוק

חברים, ופלפול התלמידים, וכו', קנינים המה הנזקקים לחפץ בכתרה של תורה, כן ממש באותה מידה גם אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות, מתרחק מן הכבוד, נושא בעול עם חבירו, וכו' וכו', גם המה נמנו בכלל מ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, ובתוכם אימה, ויראה, ענוה, מיעוט - דרך ארץ, תענוג, שינה, שיחה, שחוק, וכו' גם המה בכלל הקנינים, שכן תורתנו הקדושה לא חכמה חיצונית היא, כביכול, כביכול, שייכות דק מהדק בהדי שחפצם בחכמת המשפט העברי הקדום, ספרות בבליית עתיקה היא, עפ"ל, אלא כל כולה, מהות לימודה הוא אך, ואך ורק, דביקות בנותנה, 'כי ד' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה'.

ולא דרך דרוש הם הדברים, אצל רבנו היתה זו מציאות חיים שאין בלתה, דברי הנפש החיים (שער ד' פ"ו) והוראתו הקדושה כי "יכוין להתדבק בלימודו בו בתורה, בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ד' זו הלכה, ובזה הוא דבוק בו ית' ממש כביכול, כי הוא ית' ורצונו חד, כמ"ש בזהר. וכל דין והלכה מתורה הקדושה הוא רצונו ית', שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין, כשר או פסול, טמא וטהור, אסור ומותר, חייב וזכאי, וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא לשום דין, ג"כ הוא דבוק בדבורו של הקב"ה, כי התורה כולה בכלליה ופרטיה ודקדוקיה. ואפי' מה שהתלמיד קטן שואל מרבו הכל יצא מפיו ית' למשה בסיני", ע"כ לשון קדש אביהם ורבים של הישיבות הקד' מוהר"ח ז"ל מוואלאזין בנפה"ח פעמים רבות שמענוהו מבקר, מזהיר, ליתן זאת כאבן בוחנת בתלמודו, ראה הוא בזה עיקר דמיניה אין לזוע, וכשביקר אחד שאינו בכלל זה הרי פירוש דבריו היה שאף ד"ת אינו חפץ לשמוע ממנו..

ואכן המביט אל פני רבנו בעת השתתפו בשמחות תלמידיו, יושב ב'שלחן המזרח' אפוף כולו בהעלאת חידושי תורתו אל הכתב, לא כתיבה שטחית, לא חזרה על שכבר נכתב גרידא אלא גם כתיבה מחודשת, הגדרות דקות ועדינות העולות לו בתלמודו, סברות כאלו המכריחות עובדת היותו מנותק מהסובב אותו, עטוף בעולמו, במציאותו אצל תלמודו, המתבונן על כל צידי המראה - מחד - שעבודו הבלתי מתפשר לשמוח בשמחת תלמידיו, שהרי 'נושא בעול' מקניני התורה הוא¹, ולא רק ב'חטיפת כבוד' בריקוד באמצע המעגל, לבטל החתן לעומת מציאותו.. אלא בהשתתפות כנה ואמיתית בשמחת שכנגדו, ואם היה זה חתונת תלמיד פעמים רבות ראה עצמו כבעל

כז. אני באתי ללמד במעלות התורה מ'שיבת אופקים', ושם מורנו רה"י הגר"ח הכהן קמיל זללה"ה חניך והדריך למעט ככל האפשר את היציאה מכתלי הישיבה, והיה קשה עלי השינוי, אך הגר"ש זללה"ה דחפני רבות כי שלימות בקניני התורה אינה חסרון, חלילה, ואין זה כביטול תורה, אלא קיומה, ורק שא"ל שאשתדל מאוד לבל יפול אצלי בין הפרקים, וברגע האפשרי אשוב לתלמודי..

השמחה, וכדרך מחותנים פעמים רבות אף קנה כובע חדש לחתונת תלמיד, {עד שנוכח שמטיל הוא קנאה במעשי בראשית..} ועוד קודם שנתחרו נהגים על הסעתו, בשעה שהיה טלטולי דגברא קשין, אעפ"כ לא נתעצל, פעמים נטלטל רבות עד שזכה לשמח, וכל זה לא מנעו, לא החליש ידיו.. ראה הוא בכך 'נשיאת עול עם חבירו', מקניני התורה היא, ועד כמה שנזקק לזה הרי אין בזה ביטול תורה אלא קיומה, 'והלכת בדרכיו, מה הוא.. אף אתה.. וכשהיה בשמחת שבע ברכות לאחד מתלמידיו נשתדל בכל כחו לסדר הנהגתו במה שישמח נפש אותו תלמיד, ואם אצל האחד ראה לסדר דבריו בעומקי שרשי הסוגיא הנלמדת, הרי שאצל האחר, חתן שהוא בבחינה שעליה קאי דברי הוזה"ק (ויקרא מ"ז ע"ב) עה"פ (קהלת ב' י"ג) 'וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות', וז"ל, "דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא לא אשתמודע חכמתא ומלוי", ואז גם רבנו נהג לעומתו כדברי התיקונים (תקון קכ"ג ע"א הו"ד בזה"ק דלעיל) "ותאנא חיובא הוא על בר נש דאוליף חכמתא למילף זעיר מן שטותא ולמנדע לה".. אפשר היה לעיתים לעמוד למול הנהגתו ולהוכיח ממנה היאך לומד הוא טבעו של בעל השמחה.. ומתוך זאת הרגיש הוא כי מחויב הוא להאריך שהייתו בשמחת שכנגדו, עד שימלא לב התלמיד^כ, אלא שיחד ועם כל זאת פרץ מיניה שאיפתו לנצל זמנו, לא ראה עצמו בשל כך פטור מעמלה של תורה, אלא לרגעים אבחנו.

אלא שכמדומה שעם גודל הפלגת הנהגתו בזה, מ"מ היטיב הקפיד שיהא זה בכלל 'קנין התורה' ולא משום ביטולה, חלילה, ומתוך זאת גבול יחיד אשר בא בזה הוא במה

כח. דוגמא נפלאה לזאת ראיתי בעת שמחת חתונת ביתי תחי', ואותו לילה נתמוטט רבן של ישראל מרנא הגר"ש אלישיב, ה"י, ובאופן שרבים חשבו שכבר כלתה הרעה, ועם כל זאת לא מנע רבינו עצמו מהשתתף בשמחתי, אלא ששמתי לב שתוך כדי שהוא רוקד, ומתאמץ להעלות שמחה על פניו, תוך כדי כך מלמלו שפתיו פרקי תהלים לרפואת רבן של ישראל.. ואני כשנוכחתי בכך, עצרתי ריקודו, וא"ל שמבין אני קושי השעה, מודה למאוד על השתתפותו, אך הנני פוטרו.. ורק כשנוכחתי ברב הודאתו על דברי, נוכחתי גם עד כמה קשה היה לו לבא, ועם כל זאת לא מנע עצמו.. שכן השתתפותו בשמחות מקניני התורה המה אצלו, נושא בעול עם חבירו'..

כמו"כ היטיב חזיתי בקושי שהיה לו בעבור הזמן הנדרש בעת אשר ציין והפליג באזני פעם שבח אחד התלמידים (רד"ש שליט"א) שכשישב שבעה על אביו {ובעוצם קרבתו אל רבנו פשוט היה שרבינו יגיע לנחם כבר ביום הראשון, כהרגלו, ויארך שם טובא} ביקש אותו תלמיד שלא להטריח את רבינו, ודי היה לו שינחמו דרך הטלפון, וכשדיבר עימי רבנו, וסיפר ע"כ, רבות שיבח נשיאתו בעול של אותו תלמיד, הרי שמעצם הדיבור ואופן אמירתו ניכר היה גודל שעבודו בנשיאת עול, לעומת עוצם תאוותו להתרפק על תלמודו.

שהיטיב הקפיד תמיד שיחד עם מעשיו הכבירים מ"מ לא יהא בהם בכדי להוציאו מלהיות מונח בעמלה של תורה ויגיעתה כל היום, ומאחד מתלמידי רבנו שליט"א שמעתי שבד"כ לגודל חביבותיה נענה אף רבנו לעומתו בחפץ לב, אלא שארע פעם שכשהגיע אותו תלמיד עבור צורך אלמנה אחת, פנה בדרכו לא' מיושבי ביהמ"ד שחישב שיכול הוא לעזורו בזה, וקצת נתארכה השיחה עימו, ויתכן שהיה זה מעבר לנצרך.. רבנו לא הגיב במאומה, אך כשאח"כ ניגש אליו, א"ל רבנו שאין עיתותיו בידו להשקיע בשיחות סתמיות, ואף הוא לתלמודו, ואף כשגילה אותו תלמיד את אוזן רבנו רה"י זללה"ה תכלית בואו בעת היא שהוא לצורך אלמנה (וכידוע גודל חשיבות ענין זה בעיני רבינו) אפ"ה ענה לו רבינו ביושב ובקוצר – 'תפנה לעסקנים', שב הלה ואמר כי כבר ניסה בזאת ולא עלתה בידו, וצער ליבו שח כי הוא מצוה שאינה נעשית בידי אחרים, ואילו רבינו בשלו – 'תפנה לעסקנים', ורק עמד בתוקף שיאמר לו שם אותה אשה, ומיד נפנה מעימדו, פנה ושב לתלמודו, והלה יצא ביבושת..

לאחר כשבוע קיבל תלמיד זה טלפון מאחד מבני בית רבנו, וא"ל שרבנו קורא לו, וכשבא, ולאחר זמן לאחר שנכנס אל הקדש פנימה, שאלו רבנו האם אכל כבר ארוחת צהרים, וכשנענה בשלילה, הזמינו רבנו בחביבות יתירה לאכול יחד עמו, אך הלה בהבינו סיבת ההזמנה, סרב.. בכר לדבר עם הראש ישיבה על הסוגיא בה היה עסוק באותה עת, ואף רבנו נענה לו ברצון, ואף הוסיף לשבחו כי 'די לחכם ברמיזא'.. ולאחר מו"מ ארוך בסוגיא {בענינא דלא קאים ביה רבנו באותה עת..}, שב והזמינו לסעוד עמו, ובתוה"ד אמר לו, כי כמדומה לו כי בנושא אותה אלמנה נכשל הלה בהוצאת ש"ר על העסקנים, שכן נדבר רבנו עם פלוני ופלוני והם בעומק הענין (עכ"פ מאז שפנה אליהם רבנו..) והרי שאותו תלמיד השיג מבוקשו בכפלים, ואף לקח טוב למד..

וכל יחסו של רבנו לתלמידיו נובע ובא מנקודה זו, מטה משקל תדיר בידו, נשיאה בעול מצד אחד, ושקיעות בעמלה של תורה מצד השני, ומוצא הוא את הקו הדק המאפשר לאחוז בזה, וגם מזה אל תנח ירך, דברים כפשטן ממש, וכדוגמא בעלמא אביא כי פ"א קרא לי רבנו וא"ל כי רואה הוא צורך גדול והכרח בפתיחת ישיבה קטנה במקום מסוים, וביקש ממני ליקח המשא על כתפי, אלא שתנאי התנה שכדי שיהא זה גם עבורי כנקודה של שטייגער, עליה בתורה, ולא חלילה ביטולה, הרי שרואה הוא להתנות זאת בכך שיהא אדם נוסף שיקח על עצמו את העול הכספי, ע"מ שאני אהיה פנוי ליקח את העול הרוחני בלבד, לאחר כשבוע שבתי ובפי כמה הצעות לזה, אך רבנו סרב, ולא מצא בהם כדי סיפוקו, ואז א"ל שאם היה בא אחד מהשוק, והיה יודע בו רבנו שהוא יר"ש, וכוחותיו נכונים למשא זאת, הרי היה ממליץ ומברך בכל לב, אך כיון שאני בא אליו כתלמיד, הרי שאינו יכול ליעץ לעשות כן, והאריך עימי אז על הדו"ד שהיה לו בפתיחת הישיה"ק 'מעלות התורה' עם אביו גאו"י זללה"ה ועם מרן

הגרא"מ שך זללה"ה, אכמ"ל, אלא במה שברור היה אצל כולם דאי לאו שהרב משה ויסלובסקי שליט"א היה נוטל על עצמו את כל העול הגשמי לחלוטין הרי שהשיבה לא היתה קמה, והוא היה נשאר בביתו ע"י הסטנדר.. ולזאת סיים כי אף שאינו אומר 'לא', מ"מ אחריותו על תלמודי אינה נותנת לו לומר 'כן'.. {ולמותר לציין שהשיבה לא קמה}, וכע"ז שמעתי מתלמידו הרה"ג בנימין בירנבוים שליט"א, שעמד ע"כ בהספדו, שכע"ז אמר לו רבינו.



להרנין לב אלמנה

כך הוא עם תלמידיו, וכך כבר מפורסם הוא בשער בת רבים עוצם מסירות הנהגתו בהדי אלמנות, יתומים, ושאר שכוחי הזמן, וכבר מן המפורסמות הוא שבבוא לידי רבנו היכ"ת להרנין לב אלמנה, לשמח יתום ודך, הרי שלא יצא דבר זה מתחת ידו עד שעשאו בשלימות היותר נרצה, לאלמנה שביקשה שחר פניו לאיזה צורך, ענה כי מבקש הוא שלא תטרח היא אליו אלא הוא יבוא אליה.. ואכן טרח ובא, לא שם ליבו, ולא שת עצמו, לעומס שהיה מונח עליו באותו יום מצרת הכלל שנתחדשה באותה העת, טרח ובא וישב שם.. למראה עינים בניחותא.. דן בדבריה עד שנראה היה שנתרצתה.. ולאח"כ באר שאם אותה אלמנה היתה טורחת אליו הרי שמשטינים רבים היו קמים למולה, אך אם הוא בא אליה הרי שהכעס יופנה אליו.. ולזאת לא אכפת לו כלל.. והדברים עתיקים ומפורסמים, ולא באתי אלא באי אלו דוגמאות דלות מאשר חזיתי ברבות השנים.

- פ"א כשנזדמן בידי לאיזושהיא סיבה ליכנס לבית אלמנה אחת, ראיתי שם תמונה גדולה של רבנו, וכשהבעתי בפניה תמיהתי מה ראתה על ככה, ענתה לי להפתעתי כי היא אלמנה כבר כשבעה עשרה שנה, שכוחה וגלמודה, באין הדורש לשלומה.. ואילו בכל יום ששי (!!) מקבלת היא טלפון מרבנו, שואל לצרכיה, מתעניין היאך צולחת היא את קשיי היום והשעה.. סתם אלמנה מאלמנות ירושלים.. סיפור מני אלפים..

- ולא רק אלמנות ויתומים, אלא תדיר הרגיש בעצמו, ותבע מאחרים כי 'במקום שאין איש השתדל להיות'.. אביהם של כל שאין בכח אביו דאוג לו.. ופ"א כשנודע לי על ראש ישיבה קטנה מסוימת בירושלים שרבנו פנה אליו שיכניס תלמיד פלוני לישיבתו, והלה סרב, פניתי אליו לשאול לסיבת סירובו, ואז ענה לי ביבושת, 'וכי מחויב אני להכליל בין תלמידי ישיבתי כל צרוע.. זב.. ונעזב.. כבר סיכמתי עמו על

מספר מסוים של פניות שכאלו שיכול אני להענות להם, אך רבנו השיב לעומתו ש'לא ידאג, את מספר זה אמלא, אך לאח"כ.. הרי מחוייבותנו לשאת בעול גוברת על כל ההסכמים.. כולנו מחוייבים אנו גם לעזור למסכנים אלו.. ואכן פ"א כשהפצרתי ברבנו שיפנה לצורך פלוני, גער בי שהרי יודע אתה שריבוי הפניות רק מזיק.. ובתוכ"ד הרים טלפון לראש ישיבה מסוים בזה"ל 'בן שלי נותר בלא ישיבה.. האם תוכל לעזורני.. כביכול טובה אישית.. וכל זאת אף שכמדומה שבאותה שעה רבינו אפי' לא ידע שמו של אותו תלמיד.. (ובאותה הזדמנות כשסרב אותו ראש ישיבה להענות לרבנו הוסיף לי אותו ראש ישיבה כי לאהבת האמת מוכרח הוא להוסיף, כי שונה רבנו משאר 'העסקנים', שכן המה אם רק נענה הוא לבקשתם הרי שכבר שכחו זאת, נפנים המה למקרה הבא.. ואילו רבנו אין דרכו כן – דואג הוא לאותו נצרך, מתעניין בהצלחתו בלימודיו.. וכשחלילה אין דרכו של אותו תלמיד סלולה לפניו הרי שזמן רב הטה רבנו למצוא פתח ומוצא אל לבב עיקש – נשא בעול בכל עוז).

ושוב פ"א כשהגעתי לרבנו א"ל שאין הוא יכול לענות כעת כיון שעומדת להגיע אליו עגונה אחת, שבעלה מסרב לפטרה בגט זה כמה שנים, ואין הוא יודע במה לנחמה, ע"כ בקשני להשאירו לנפשו, לתכנן צעדו, ודבריו, ועגונה זו לא היתה לא היא ולא משפחתה בהדי הקשורים אל רבנו באחד מאלפי הנימים שקשרו רבבות אל הבית הגדול הזה, ועם כל זאת עמד רבנו כולו למען עזור לה בעת מצוקתה, שמע דבריה, קרא לעסקנים המטפלים בכה"ג, הטריח לביתו מהעוסקים בסידורי גיטין, וכו', וכו', והשכיל לפעול הרבה יותר מכבודו בהנצרך לכבודה.. ובפעם אחרת לצערי מעורב הייתי במקרה קשה של שלום בית שהסכמת גדו"י שטיפלו בהנידון הרחיקו את האב מילדיו, ה"י, וששמע רבינו מזה נחלץ כארי לטובת הבעל, עד שהפך קערה על פיה, וששאלתיו מאין יודע הוא צדקת אותו בעל, ענני רבנו שכל אלו שבאו אליו ושאלתים לפרטי המקרה, ענוני כי 'כולם יודעים' שכך וכך.. עד ששוכנעתי שבסה"כ עונונו של אותו בעל היה במה שנסתכסך עם עסקן פלוני, ומכאן ועד ש'כולם יודעים' הדרך קצרה.. אף אחד לא יודע, הכל תעלולי פרסומת, ותו לא מידי.. ולזאת סיכם רבינו – יזרקו חיצו מרורם בי, ולאותו מסכן יניחו.. אלא שמאידך דאג רבינו שאותו מקרה יגיע לב"ד אחראי שידונו בהשכל ודעת כדרכה של תורה, פתיתי דוגמא דנפקי מתוך אלפים..

ולא רק לנזקקים.. זכורני פ"א כשבא קבצן אחד שמפורסם היה למתחזה שאינו נצרך.. ובא הוא לאסוף כספים בישיבת 'מעלות התורה', וראיתי לרבנו שכשצעד לחליפתו שהיתה תלויה ליד מקום מושבו {כדרכו שאף שהיה ראש הישיבה לא למד במעיל עליון} ובדרכו מלמל לעצמו 'בואו ונחזיק טובה לרמאים' (כתובות ס"ח

ע"א)כט, כתוב כאן שגם להם צריך להחזיק טובה, 'בואו ונחזיק טובה', וכו', עד שהגיע לחליפתו הוציא סכום כסף ונתן לו..



אסקופה הנדרסת

אלא שבכל זאת לא די.. שהרי אם מקור ההנהגה היא מעומק הרצון להשוות עצמו בהדי הך ציווי ד'והלכת בדרכיו', א"כ הרי למדונו רז"ל עומק נוסף בהנהגת ד', נקודה נוספת, וכעולה מתוקף מימרא דר' יוחנן (מגילה ל"א ע"א) "אמר רבי יוחנן, כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא אתה מוצא ענוותנותו, דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים, כתוב בתורה – (דברים י' י"ז) שנוי בנביאים – (ישעי' נ"ז ט"ו) 'כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש' וגו', וכתוב בתריה (שם) 'ואת דכא ושפל רוח'. משולש בכתובים – דכתיב (תהלים ס"ח ה') 'סלו לרכב בערבות ביה – שמו', וכתוב בתריה (שם פס' ו') 'אבי יתומים ודין אלמנות', והיינו שמגבהי גבהי מרומים מביט ד' אל תחתוני תחתונים, כביכול, אין הוא שות לכבודו ואל אצילות מעמדו, ואם מה ש'השמים כסאי והארץ הדום רגלי' וכו', מ"מ אך 'אל זה אביט – אל עני ונכה רוח, וחרד על דברי' (ישעי' ס"ו פס' א', ב').

שבועיים קודם העלות רבנו לישיבה של מעלה, קודם שנסתלק מעמנו לגנוי מרומים, זללה"ה, פר' משפטים תשע"ח, דברו היה בסעודה שלישית בהתעוררות על נוסח ברכת 'אשר יצר', וההדגשה שהדגישו לן אנשי כנה"ג בנוסח הברכה שה'גלוי וידוע' הוא 'לפני כסא כבודך', וכל זאת אף שרק בשבת משבחים אנו במה שהשי"ת 'נתעלה וישב על כסא כבודו', והרי שממרום אחיזת קדש הקדשים 'שבת קדש', ממקום שבו נתעלה הנהגתו לישב על כסא כבודו, משם הריהו מביט על צרכי הגוף הפשוטים.. לכאורה הבזויים..

- ולא דרשה בעלמא היא, תמצית הנהגתו בא כאן לידי ביטוי, שהרי אף רבנו נפלא ונסתר דרכו בשווותו וישרו דרכו בזה, לא הביט אל כבודו, בז אל תוארו, וכל עצמו

כט. דאיתא התם "היינו דאמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין, שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום, [ופירש"י - שאנו מעלימין עין מן העניים, אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו] שנאמר (דברים ט"ו ט') 'וקרא עליך אל ד' והיה בך חטא', ותני רבי חייא בר רב מדיפת', רבי יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא (דברים ט"ו ט') 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל' וגו', וכתוב התם (דברים י"ג י"ד) 'וצאו אנשים בני בליעל' מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים".

קדש בלתי אל התועלת הנרצית, בלתי אל האמת פניו, וזכורני פ"א, כשמרן הגרא"מ שך זללה"ה ראה מן הצורך להקים את ארגון 'לב לאחים', ועשו בביהכנ"ס שבשכונתנו כנס חיזוק לתועלת הענין, בכנס זה היו כל העסקנים נושאי משא קדש זה, ונשאו דברים מגדולי הזמן, ובתוכם רבנו זללה"ה, אלא שכשהתחיל הכנס חשתי דאין זה מכבוד התורה דרבנו לבא אל אולם שרב מאוד היה בו הריק מהמלא.. אלא שמשנתקשרתי אליו תיכף הסה דברי, ובתוקף ענני כי עתה גדול חיוב בואו שבעתים, שכן מקום יש לחוש דכשיראו העסקנים מיעוט המשתתפים עלול לאוחרם חלישות הדעת, ויאוש ימצא אחיזת סדק דק לקרר פעולתם.. ולזאת לא הביט על כבודו, לא שת לבו למעמדו, וכו', נשא משא קדש ברגשת הדעת כדרכו, ולא הביט במאומה אל האולם הכמעט ריק, רק דברו לרומם לב העסקנים לעסוק בקדש גם היכא שאין העם שבשדות רואים תועלת פרי עבודתם.

וכמו"כ בבואו לשמח יתומים, להרנין לב אלמנה, מרום שניו, אחת הוא לו ציווי התורה 'והלכת בדרכיו', ואם אצל הקב"ה נאמר 'כי ד' אלקיכם הוא אלקי האלהים ואדני האדנים', וכתוב בתריה (שם פס' י"ח) 'עושה משפט יתום ואלמנה', הרי שכן היא סדר ההנהגה, ואכן יודע אני בפ"א כשבא לנחם משפחה מכובדת שאבילה היתה על פטירת אביה זללה"ה, והבחין רבנו בתוך האבלים לילד קטן, ה"י, וקראו רבנו הציידה ושאלו באם יש לו קוביות משחק.. וכשנענה בחיוב, ישב רבנו ושיחק עמו, בנה וסתר.. וכשנשאל שאין זה לכבודו, ענה שלא יותר מכובד הוא מהבורא ית"ש שאף לרום דרגתו פונה הוא אלינו למלא שטויות הממלאות לבבנו.. ושוב הגיב, 'היאך רוצה אתה לנחם קטן זה, במו"מ עמוק, מערכה של רעק"א.. לא הבין רבנו ולא השיג מדוע אין זה לכבודו לבנות בקוביות, והרי כולנו מחויבים לנחמו, וזו הדרך תואמת גילו..

- באחת משכונות ירושלים ארע מעשה נורא, ב"ה אינו בנשמע בקהלינו - שני בני ברית רבו על עסקי נדל"ן, יהודים פשוטים, אשר אמנם לא זכו שאור עמלה של תורה יזכר נשמת חייהם, אך בכלל המאמינים, מקבלי התורה נמנו, אלא שלעוצם הויכוח קם האחד ורצח חברו, שפך דמו ברחובה של שכונה.. ותהום כל העיר.. מקרה שכזה בן היראים מי שמע וראה.. אלא שמהר מאוד חדשות אחרות מילאו חללו של עולם, והענין נשכח כליל.. כך הוא לגבי עלמא.. אך לא כן רבנו.. מיד ערך הוא חשבוננו של עולם, שהרי הנרצח משפחה יש לו, ילדים מסכנים שלבושת המקרה יפלטו מעבר למחנה, יתכן ולפשטות אורחותיהם לא תהא איתן דעתם אחוזה בבוראם, לא יחזיקו מעמד אל מול פני נחשולי ניסיונות החיים, חשב ועשה מעשה.. בתחילה כל שבוע, ולאח"כ די היה בשבועיים, עלה הוא שמה עם נאמן ביתו הגר"י פטרוף, קבע שם תלמודו, ותוך כדי כך שמע תואנות האלמנה, קרב ביותר את היתומים.. דאג לסדרם בשבילי החיים, עד שחלקם הגדול נעשו לבני תורה אמתיים, והבנות כמוהם נשואות המה לאברכים עמלי תורה באמת, ואף שלא הכירם כלל קודם מעשה נורא זה, ואופן

הנהגתם ושיחתם כפשוטי עם לא תאם כלל לאשר הסכין עד כה, וכל זאת לא מנע את רבינו מלהשתתף עמיהם בכל נפתולי החיים ובשמחתם רקד כאילו היו אלו בניו..

אמרו לו על פלוני הנמצא כעת בארץ וביכולתו לעזור לת"ח אחד מקרוביו הנמצא בקשיים כספיים גדולים, אלא שהלה מתעלם מבשרו, ואף כשרבנו צלצל אליו בטלפון התחמק מלענות, אך לא איש כרבנו יוותר משום כך, נטל הוא כמה עשרות שנים של הרבצת תורה, וכבודו שכבר פקע בשערי ציון המצוינים, עלה אל אותו גביר, דפק בדלתו כאחד הפשוטים, וביקש צדקה.. והלה כשחשב ליפטר במתנה זעומה, גילה לפתע שגם בזאת לא שת רבנו לכבודו.. ועמד ונתווכח עד שהשיג מה שהיה בו להציל אותו ת"ח.. ואותו ת"ח אינו קרובו או תלמידו, אלא רק דאב ליבו בצרתו, ואחז שאותו קרוב צריך הוא לעזור, והיה די בזה ע"מ לטלטלו ולבזותו, וכ"ז להעמיד כבודה של תורה של אותו ת"ח על מקומו הנכון. וכך גם היה באחד מנכבדי ארץ, עסקן מפורסם בעת ההיא, שמאן לשלם חוב גדול שלו לגמ"ח מסוים, והיה סכנה שמשו"ה יפסיק הגמ"ח מלתפקד, שכן בעליו לא יכל להתחייב כלפי המפקידים, ורבנו נכנס לעובי הקורה, הטיל כסתו בין גדולי הדור, עד שהכריח לאותו עסקן לשלם חובו, ולא שת ליבו במה שאותו עסקן נטר לו עד יומו האחרון, בלתי אל האמת עינו.

וכהנה וכהנה דוגמאות למאות ואלפים על מסירותו הנפלאה להציל עשוק מיד עושקו, לעמוד לימין דך ונכלם, עני ושוע, אלמנה ויתומים, בצר להם, לא שת על כבודו, ובמקום שאחז שכן היא האמת, כן צריך להעשות ע"פ דרך התורה, הרי שלא אכפת היה לו הני טצדקי דנקטי אינשי לפטור עצמם, לא שת ליבו לכבודו ותועלתו האישית, ובאופן מופלג ומופלא הפקיע עצמו כליל מהסתכלות והתבוננות במה יאמרו.. בלתי אל אמת התורה עינו כל ימיו.



דרכי החינוך

ובעמדנו בזאת, כמדומה שאחטא אל האמת אם לא אביא נקודה נוספת הנובעת, בוקעת תהומות, יוצאת ממעמקי לב טהור, אש קדש המשלהבת מציאות רבנו בכל פעם שדיבר עליה, הנה לפני למעלה משני עשורים יצאה חוברת המוכיחה את האבות, תובעת יחסם אל בניהם, תובעת מהם לרדת מפסגת הר בה שרוים המה אל עומק נשמת בניהם, ואז כשיצאה החוברת נפק קלא בבי מדרשא, ורבות שוחחו ונתווכחו בני עליה ביחס העולה מדבריה, ואף אני פניתי לרבנו, ביקשתי לשמוע תגובתו, ותיכף שאלני – 'מה כתוב שם בנוגע לתפילת האב על בנו, תפילת האם בעת הדלקת נרות', וכו', וכשנוכחתי שלא כתוב במאומה נאנח רבנו, אינני יכול לכתוב תגובתו..

- ותורף הענין באר לי אז רבנו, כי בודאי שלחיןוך הילדים צריך שכל, צריך לב חם לבנו, זהירות מרובה שלא לקלקל דרכו, להבינו ולילך עמו, ורק אז גם כי יזקין לא יסור ממנה, אך עם כל זאת צריך לדעת כי העיקר תלוי בתפילה, ולא בתפילה סתם אלא בדמעות, ים, ים של דמעות.. ראינו מחנכים דגולים, יראי שמים מרבים, שמשום מה עם כל השקעתם בבניהם הרי ששבוע אחד היו בחדר עם פרי רקוב.. רח"ל, ושוב מאומה לא נשאו בעמלם.. ד' יצילנו, ואחרים לכאורה 'בעלי בתים פשוטים', שיח ושיג אין להם בחכמת החינוך, פרקיה, וסעיפיה, ואם כל זאת נשאו פרי הילולים.. 'הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה', והוא פלאי למתבונן..

ופתרון זאת, שמענו מרבנו, כל הדורות כולם ידעו כולם, ידעה אם בהניקה בנה, בלוותה בנה, בהכינה את האוכל לחידר בדמעתה היה מהול, נהרות דמעות טהורות פרצו בעת הדלקת נרות, למותר הוא הארך ותאר אשר היה פשוט בלב כל, ידעו המה את אשר למדונו חז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) יסוד, יתד בל תמוט "אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהילים ל"ז ל"ב) 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו שנאמר (שם פס' ל"ג) 'ד' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו'", הצלחה בחינוך מוכרחת היא לסייעתא דשמיא, מוכרחת היא ש'ד' לא יעזבנו בידו' חלילה, חלילה, מוכרחת היא לדמעות, ובדור יתום שכזה, דור הנאחז בעקב הרי שצריך הרבה דמעות.. שוב ושוב.. מאין הפוגות.

- סיפר לי רבנו כי נסתרות דרכי ההשגחה אך עד כמה שלעיני בשר אפשר, וצריך ללמד, הרי שלא לחינם זכה אביו למשפחה שכזו, בנים ארזי הלבנון, אדירי התורה, ילדותו שזורה בזכרונות אודות הצדקניות אמו וזקנתו ע"ה היושבות אצל עריסת אחיו הצעירים, מכריזים בקול שם אחד הבנים, ושוב אומרות שתיהם פרקי תהילים, בהשתוקקות.. בדמעות.. סיימו שם אחד, והתחילו עם השני, וכו', וכו', סיפר לי על

ל. מן הענין ראינו כאן הבא אשר מתורת הגה"ק הסטייפלר זללה"ה למדנו היה זה בעת לימודי בישיבת אופקים, ואחד מהתלמידים דשם שאל למרן הגה"ק במה ראוי הוא לדבר עם בוגרי תיכונים, ע"מ למשכם בעבותות אהבה להיכלה של תורה, אל הקדש פנימה, וענהו הסטייפלר שיכול הוא לומר לו אשר בליבו לומר, אין בזה נפק"מ, השתדלות בעלמא, אם אך שפכה זקנתו דמעות על חינוכו בצעירותו, אם עשה איזושהיא מצווה בשלימות הלב, בטהרה, הרי שתעמוד לו זכות ותפילה זו, ומה שיאמר ימצא מסילות לב יביאו אל הנאדר, נעלה, ונאצל, אך אם חלילה נעדר הוא מזאת, לא יעזרו כל אילי נביות, הרצאות מענינות ומוכרחות, דור הנאחז בעקב, בן לקשי עורף יעמוד לו בעוכרו, ה", וע"ע בהקדמת ספרו 'ברכת פרץ', אין זה פוטר לעשות אשר ביכולתנו.. להעצים השתדלות לעומת בן ישראל אובד, תוהה בשבילי הזמן, בנבכי התקופה.. אך יש בזה סיבה להאדיר תפילה, לידע העיקר והטפל.

הגה"צ צבי הערש קופשיץ זללה"ה כי תדיר היו בקשר עם המלמדים, ואם אך שמעו צל צילה של אנחה הבוקעת מלב המלמד, צילה של טענה, תיכף קבלו הוא והיא צום, ירדו לכותל המערבי, ובדמעות אמרו את כל ספר התהילים.. כך גידלו המה הוד שבהוד, פאר שבפאר, תפארת שבתפארת, בלעה"ר..

- ובאמת - המשיך רבנו - יש בזה עוד נקודה עמוקה בפשטותה, כשראינו עוצם חשקת אמנו שנגדל בתורה, ראינו את הדמעות.. שמענו את התפילות.. ראינו את החרדת קדש בה מתנהל הבית לעומת תורת אבינו.. עדיין ילדים היינו, לא הבנו שגדלים אנו בבית גאון ישראל ותפארתו.. אבל היטיב הרגשנו וראינו את החרדת קדש למול תורתו, כמה מאמץ שווה להשקיע שלא להפריעו מתלמודו, לבקש שקט מילדים שובבים אך שלא להקשות על העיון הזך, ותו לא!! הבנו.. נשמנו.. כי אין ערך כערכה של תורה, אין עושר ואושר כעמלה של תורה, ניטע הדבר, נמסך בדמנו.

- ואם לא די בנשיאת לב, צריכים להשתדלות, הרי שזאת ועוד, חיים קשים עברו על אבינו גאון, יסורי הגוף והנפש לא חסרו, לחלק הינו מודעים כבר בקטנותנו, ולחלק לא, אך מעולם לא שמענוהו מתלונן.. מתבכה.. תדיר שמח היה בתלמודו, בקניני התורה שזכה בהם, בעובדת זכיה שזיכהו בוראו לקיים מצוותיו, לעמול בתורתו, פניו מאירות תדיר - 'מודה אני לפניך'..

ובאמת יש כאן נקודה נוספת:

לפני זמן לא כביר הראתי לרבנו, אבלחט"א, חוברת אחת שיצאה להאדיר ענין החינוך, הובאו שם מ'הרצאות, משאות' מכאלו המפורסמים כ'אנשי חינוך', ותורף כל משאותם מהחל ועד כלה היה שצריך לוותר לילד, ליתן לו משאלות לב, להשתדל במידת האפשר לא להגבילו, (לבד מדברים המוקצים שגעלה נפש היפה במחיצתם), וכשהראתי זאת לרבנו, הקפיד, ואמר לי בכאב, מדוע אתה מראה לי.. היאך רוצים הם לגדל ילדיהם בלא לפתח שאיפות.. לדרבן.. לשאוף.. ועוד לשאוף.. עד בלי די.. 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו' חק הוא בעצם הבריאה, מציאות שאי אפשר לן בלעדיה, שאין בלתה.. השאלה היא מה התאוה, ומה פריה.. פשוט הוא בכל היכלי התורה, מקום גידולי המלך גדלים, פורחים, הישיבות הקד', אם לא נשלחב שאיפות עלי קדש, לנעלה והזך, הרי שכשהבור ריק, אין בו מים, הרי שנחשים ועקרבים ישכנו בו, ד' ירחם..

ידעה זאת כל אם, בנדנדה את העריסה, שרה היא לתינוק על ערכה של תורה.. טובה היא מכל סחורה.. כהליכת העריסה הלך וחזור כך שמע מעודו תינוק, ראה געגועי אביו ואמו לגדילתו כת"ח, נהר דמעות אמו בעת הדלקת נרות, ינק כי אין עושר כאושרה של תורה, כשגדל מעט עטפוהו בחמימות סיפורים על גדולי ישראל, הרחיקו שטויות.. הצמיחו שאיפות, ולא רק שאיפה סתמית, מעורפלת, אלא שאיפה שיש בה

תאווה.. 'גרסה נפשי לתאווה, אל משפטיך בכל עת', לא לימוד סתמי, יבש.. בעצלתיים.. אלא 'התרפקות' על הגמ', הילד נייר חלק הוא.. אולי תמים מעט, אך לגמרי לא טיפש.. כשרואה התרגשות הוריו בהצלחת בנם, בתלמודו, נוטע הדבר בלבו את הידיעה, ההרגשה, היכן טמונה ההצלחה, זרעי שאיפות אשר כשיבקיעו געגועים עזים יצמחו, לתבוע מעצמו.. לשאוף.. לתבוע.. ושוב לשאוף.. געגועין אל הנעלה והזך, 'קנאת סופרים תרבה חכמה', תנשאהו עלי פסגות, כל אחד כתכונת נפשו, יתר על הנראה לו כיכולתו..

דבר זה מבואר הוא, למדונו רבותינו, שני מימרות המה, סמוכים זה לזו (ע"ז י"ט ע"א) ממקרא אחד נדרשו, תדיר הוא על לשון רבנו "כי מטו הכא 'כי אם בתורת ד' חפצו', פריש רבי ואמר 'אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ', וכו', אמר רבא 'לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ', שנאמר 'כי אם בתורת ד' חפצו'. תדיר כשנתייעצתי, ונתיעצו אחרים, על מקום הלימוד הטוב לבנם, תדיר תדיר השאלה הראשונה היתה - להיכן שואף הילד.. היכן ליבו חפץ.. יהא המוסד בו יתחנך טוב ככל שיהיה, יהיו פירות הישיבה משובחים ככל שיהיו, אם אך חשקו של הבן מונח במקום אחר, אם אך דמיונו מכזיב הצלחתו בישיבה אחרת הרי שיעדר הוא את החשק להצליח, את השאיפה לנסוק אל רום פסגת ההצלחה, ומעבר לה.. ומשיעדר זאת.. ה"י, למדנו החכם באדם דרכה של תורה - 'תנה בני לבך ל', לימוד ללא לב, ללא תאווה מן ההצלחות, שאיפה, צמאון.. כמיהה לקראת.. 'צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי', אינו נחרט, וחלילה חלילה אינו בר קיימא.. לשון רבי 'אין אדם לומד אלא אינו מתיר מקום לספיקות, תהיות, או חלומות - 'לבו חפץ' תנאי הוא, הכרח! ראה הוא רבנו כמוכרח דיוק לשון חז"ל 'לעולם ילמד אדם היכן שליבו חפץ' - 'לעולם' - הכרח הוא, הכרח להביא את ה'ליבו' - ליבו שלו, שיהא 'חפץ', לא מסכים, אלא חפץ.. !!

- ומנקודה זו תפקידו של האב, של המחנך היא אך לכוין.. להאדיר תשוקה, לטעת שאיפה, לכוין את הלב להיות 'חפץ'..

- ואף שודאי יוצאים מהכלל יש, אך כמו שאין נותנים תרופה אלא לחולה, רופא כירוג מומחה, העובד בבית חולים, כבר 'בתר' הוא חולים רבים, עקר את אשר קינן בגופם, הביא מזור למחלתם.. האם משום כך יסיק שכל אדם צריך לנתחו, לעקור אבריו.. כך הוא בחלי הגוף, וכך גם בחינוך, בטיפול בחוליי הנפש - ישנה דרך האמצע הכוללת כל הבריאים, ורבים רבים המה, והיה אם חלילה, חלילה, חלה בנו באחת מחוליי הגוף והנפש, ה"י, הרי שצריך לדון לגופו של ענין כפי פרטי המקרה, החולה, או התרופה.. ועדיין את הבריא ינהיג בבריאות, וכמו שצמחו בדורות קודמים יכולים, ונזכה לראות גם בבנינו אנו, בעזהש"ת.



ללמד ע"מ ללמד

וכל זה עוד לפני שעוסקים אנו במה שראה רבנו כחלק מלימוד התורה דיליה, מהגדרת קניני התורה, מהגדרת ה'ללמוד' הוא שיהא זה 'ע"מ ללמד', התורה איננה רכוש אישי, אינה בימה או בקעה להתגדר בה, אם זכה וזיכהו בוראו בכלים הראויים לקנותה הרי שאין זה אלא ע"מ להנחילה, כצורתה, לאחרים, משאת חיו ראה הוא בהעברת המסורה לן, העמדת תלמידים, בענוונותיה רגיל היה על לשונו דברי מוהר"ח מוואלאזין לבנו {וכפי שהביא בהקדמתו להאי ספרא קדישא 'נפש החיים'} "ואתה בני ידעת, שאף שללמד לא זכיתי, זיכוני מן השמים ללמד לאחריני, ולעשות קיום לת"ת", והוסיף שאף שבודאי שלא אמר מוהר"ח כן אלא לגודל ענוונותיה, מ"מ מיניה חזינן עד כמה חשוב היה ענין זה של ה'ללמד לאחריני' בעיני מוהר"ח, ואף רבנו, כמה פעמים שמעתיו מודה להשי"ת בלשון זה דמוהר"ח מוואלאזין לא.

ואכן מופלג היה רבינו בזה, כמדומה חד בדרא ממש בהעמדת תלמידים, ובנית אשיותם על יסודות נאמנים מראשו ועד רגליו, יחיד ומיוחד היה בנטיעה אשר נטע בליבות תלמידיו כי 'כתר תורה מונח בקרן זוית, כל הרוצה יבוא ויטול', צריך רק 'רצון', רבות שמעתי, שומע, ושמעו אחרים מתלמידים שלמדו ב'שיה"ק את דברי הרמב"ם הנודעים כי "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו והבינו מדעו לעמוד לפני ד' וכו', ה"ז נתקדש קדש קדשים ויהיה חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים", אין התורה שייכת אלא למי שמטיל עצמו עליה, ומשכך – הרשות נתונה לכל באי עולם.. והגיעו הדברים עד שאף לאלו שלא ארכה שהייתם בהישיבה אלא תקופה קצרה, לחיזוק וכדו', או היו שייכים לחוגים אחרים, חסידים, ואנשי מעשה, ספרדים, וכאלו שנשתייכו לקהילות אחרות, וכשנתחתנו חזרו לקהילותיהם, ולאורחות המקובלות להם מאבותיהם, ולעיתים אף בצוק העיתים נתפרדה החבילה,

לא. ופ"א בין השיחים א"ל רבנו רה"י זללה"ה כי ראה הוא יד ד' בפתיחת הישיבה, ומנה הוא שתי סיבות שאותם מנה כסייעתא דשמיא מיוחדת המורה על גילוי רצונו ית' בזה, האחד, מה שהרב משה ויסלובסקי שליט"א נטל על עצמו לחלוטין את כל עול הישיבה, וכל זאת בלא שמתערב כלל באופן הנהגת הישיבה, והשנית, שידע הוא קפידת אביו הגדול שלא ליקח על עצמו שום עול וחסד שיש בו משום ביטול תורה, ולכך אף סרב בתוקף לקחת על עצמו נשיאות של מוסד או ישיבה, ואף סרב לדרוש במילי דאגדתא ומוסר, כי חבל היה לו על זמן ההכנה, {לבד פעמים ספורות ממש שתפקידו כראש ישיבת קול תורה הכריחו לזה} ולזה היה בטוח שהוא ימנע בעדו מלפתוח מקום לעצמו, אך הגרש"ז משאך שמע הרעיון, ושמע שיש מי שלוקח ע"ע את העול הכספי, שוב ברכו בחום, ואף המריץ את רבנו בכל עוז לעשות מעשה בהקדם, וראה בזה רבנו זללה"ה אות מהשמים שרצוים מעשיו בזה.

ופנו לדרכים אחרות, מ"מ מידי פגישתי עמהם, אף בכאלו שעברו כבר כמה עשרות שנים מבחרותם אעפ"כ ליבם גואה ברגשי געגועין עזים אל אותה אש קדש אותה חזו בשמותם בישיבה, אל אותה דמות שהאירה בחירותם בשלהבת רבת גוונים, אותה תועלת אשר אינה משה מהם באשר הם שם.

- בד"כ ראש ישיבה טוב הוא זה המכהן בישיבה חשובה, אליה מגיעים מיטב הכשרונות, חדורים המה מרץ נעורים וחשק לגדול בתורה יראה וכל מידה נכונה, וכל מעלת הראש ישיבה היא במה שאינו מקלקל.. מקרר.. ולאו מילתא זוטרתא היא, לאו כו"ע זכו לזה.. וישנם גם כאלו שזוכים המה להתוות דרך בלימוד או בעבודת ד', אך ככלל מעט מאוד חזינן למאן דהופך התלמיד מהקצה לקצה, אך רבינו אינו כן, רובי תלמידי המבוגרים אין שרש גידולם בהררי קדש, גדלו המה בשוב החדש ובתיכונים, וכו', והוא נטע בהם שאיפת חיים לדבק עצמם בעץ החיים זו התורה"ק, נדבקו המה בשלהבת אש קדש האוחזת תדיר ברבנו, דבקו אחריו עדי נעשו לתלמידי חכמים מופלגים.

ואף רבנו לא ראה תפקידו אך לדאוג לצרכי הנימנים על ישיבתו בעודם חוסים בצל נאדר בקדש, משל דאגתו נובע ובא מדאגתו לישיבתו גרידא.. מפקע היה מכך.. גם שנים לאחר חתונתם, ואף כאלו אשר הכרח זה או אחר הביא אותם לעזוב את הישיבה, לגלות למקום תורה אחר, עדיין אכפת היה לו בעלייתם, מונה היה מעלתם, וכשנצרך לכך, כשהיה זה לתועלת - אף את חסרונם.. מאחורי הקלעים מתעניין היה רבות בשלומם, בתלמודם, בעליית בניהם במסילה העולה, דואג.. מסבב.. חיפש את הטובה בלא שום סיכוי להשיג לה תמורה.. נתעניין תדיר ממי שידע משלום פלוני או מאלמוני, הרגיש הוא שחלק הם ממנו, חתיכה מפיסת חייו ממש, ואף כאלו אשר הטילו אבן לבור שתו ממנו המשיך להתעניין, לדרוש בשלומם תרתי משמע.. להתפלל רבות לעלייתם בקדש..

ובהיות וכך, גם עשרות שנים לאחר עזבם את הישיבה עדיין ראה מן הצורך לישר במידת האפשר את המסילה, לשלהב שאיפות נעלות.. לדרבן עלי קדש.. ללא הפוגה.. וכשהבאתי לו את ספרי הראשון, פרי ביכורי, שמח עימי בשמחת.. אלא שתגובתו הראשונה, השאלה הראשונה היתה - 'נו, זה יצא לאור, יופי, מה הספר הבא'.. לא עזבני עד שאמרתי לו היכן אני מתעתד כעת לקבוע את עיוני, לשלהב גודל הסוגיות דשם, ונפלאות מעמקה.. לא נתן מנוח על זירי ההצלחה, כביכול, אף לאח"ז זרזני, שאלני, בסוגיות הנ"ל..

ופ"א כשנכנסתי אליו לאיזה ענין, פנה אלי במאור פנים, אהו, טוב שבאת, ודאי תאמר לי מה הפשט בר"ש פ"ה דמכשירין.. לא פירש לאיזו משנה, איזה ר"ש, מה הקושיא.. רק סתם - הר"ש פ"ה דמכשירין.. משל הכל פתוח גלוי וידוע.. וכשתהיתי בחדרו חיפשתי גמי, נעניתי לתור אחר כוונתו, תיכף נענה הוא באכזבה - סליחה

חשבתי שאתה ת"ח, שאפשר לדבר איתך במכשירין, וכפל בבקשת המחילה.. אינני חושב כי טעה בי באשר רחוק הוא ממני באלף מידות, ידע הוא נפש תלמידיו וקלע אל השערה, ידע שזערי אגיד כי .. כמדומה כי לא אחטא אם אומר שלא היתה כוונתו לעבר, אלא לעתיד.. לפתח שאיפות, לשאוף עלי רקיע.. לשאוף אל הבלתי אפשרי.. לידע כי בהיות ו'ד' יתן חכמה' הרי שאין קצה וגבול למקום אליו הנפש כוספת..

ולא רק זאת, אלא לצד עיקר עמלו אל מול תלמידיו - לרוממם, לטוע בהם חשקת התורה, צמאון וכסופי קדש, לצד זה תמיד הרגיש עצמו מחויב לאלו שלא זכו, אם משום שעדיין טבולה היתה רגלם באידאות שונות ומשונות, אש זרה אשר לא צויה ד', ואי אפשר היה להם למצוא מקומם בהיכלי התורה הרגילים, ורבינו לגודל סבלנותו הכניסם תחת כנפיו, ונשתדל בכל כחו, ומעבר לזה, לישר לפנייהם המסילה, ולעיתים אף רבות נתבזה, זר לא יבינו, כי לא יכיל תוקף אש קדש הבוררת באהבת כל אשר בשם ישראל יכונה, וזכורני אף בחור מסוים שהיו בחורים אחרים שתבעו מסיבות כאלו ואחרות את סילוקו מהישיבה, ורבינו בתוקף דעתו אטם אזנו משמוע {לגלג בכל פה על אמרם כי החזקתו תזיק לשם הישיבה, באמרו כי לא פתח מקום תורה ע"מ לעשות לו שם.. אך מה שטענו שיתכן ויקלקל, לזה חשש רבנו, וסיבב לסדרו במקום וחדר שלא היה חשש שכזה..} דאג לבחור, ועוד רבות בשנים לאחר חתונתו עוד התעניין בשלומם.. וכמדומה כי לא אגזים אם אומר שבגאונות יראת חכמתו השכיל רבנו בכל העת לכלכל ישיבתו באופן שתדיר היתה משכן לבני עליה מופלגים בכשרון ובדעת, עמלי תורה, צמאי דעת, מבקשי ד', וכו', וכו', ויחד עם זאת ממש היו כאלו ששיבת מעלות התורה היתה מפלטם האחרון.. כמדומה שהיה חד בדרא בזה..

עדיין לא מש מזכרוני, רבות בשנים, ימי בחרותי בצל קדש, יום אחד בו הגיע לדור עמי בחדרי בחור בן חו"ל, עדיין לא פרק המזוודה, וכבר שאלתו בפיו - האם יודע אני היכן הפיצה של 'שערי חסד'.. גלה הוא מעל שלחן הוריו, ויתר על תפנוקי ביתו, עבר ימים ונהרות, ודבר ראשון משאלתו בפיו 'היכן היא הפיצה'.. {וכל משכיל מבין כי כותב אני אך מעט שבמעט ממצבו הרוחני באותה העת}, וזה כמה שפגשתי לאחר כמה עשרות שנים, והוא ת"ח מפואר, מרביץ תורה בארצו ובמקומו.. וכשדברתי עמו כל כולו געגועין לאותה אש קדש שאחזתו, זיקוקין דנורא דנפקי מרבנו, המה דבקו בו.. היפכו לבבו לשאוף.. לעלות.. דוגמא אחת מני רבות.

- אכן לא תמיד ידעו להוקיר פעלו בזה, ויודע אני באחד שהוא בן לאחת המשפחות המיוחסות שבירושלים, אלא שנדרדר, רח"ל, ונתגולל בביבי אשפתות, ורבנו למרות הכל הכניסו לישיבתו.. וביקשני שאלמד עמו בחברותא, והתנצל להסביר לי כי מכיר הוא טובה לסבו של הבחור שהיה מדמויות ההוד השייכות לירושלים של מעלה, וא"ל רבנו כי רבות הושפע מתום יראתו, ועוצם עמלו בתורת ד', ולזה א"ל שלא יוכל לישא פני אותו צדיק בהאי עלמא דקשוט באם לא יעשה הכל להציל נכדו.. רבות השקיע

בו בכשרון ובדעת, ומבין השיתין הבנתי שאף הרבה להתפלל עליו, ואכן צלחה דרכו, וכהיום הינו ת"ח מופלג המפאר מקומו, אלא שבחתונתו התלונן אביו טובא ע"כ שכלתו לובשת פאה נכרית..

ולזאת לא רבים השכילו הבן טיבו של מקום, יחודו הנפלא של מקום האוחז בכבשונו של עולם, ארון הנושא ומרומם נושאו.. איש לא נותר אדיש.. גם אלו אשר נסיבות החיים ומקריהם ריחקום משלחן אביהם, מ"מ ברגעים של אמת מודים המה בפה מלא כי לא ככניסתם יציאת פליטתם, ימי שהותם בכבשנו של עולם צרובים המה בנפשותם, ילולם נצח נצחים..

- אף קרובים לרבנו ביותר לא השכילו השג, ולו במעט, תוקף הקשר שבין הרב לתלמיד, בין התלמיד לרב הנארג שם, נפעמים ומשוממים עמדו למול מסירות התלמידים אל מול מוצא פי הרב, נראה היה להם כמשונה ים הדמעות ועוצם האבילות עם הסתלקותו, לא ידעו.. אף כי לא יכילו עוצמת הקשר, קיום דברי החכם שבאדם (משלי ט"ז י"ט) כי 'כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם', דברים כפשוטן ממש, עוצם הלב הגדול שבקע טרפשי לב, עדי נתקשרו אלו באלו נצח נצחים..



אבי אבי רכב ישראל ופרשיו

אלא שכמדומה שבודאי שאש קדש הבוערת בלב רבנו היא הדביקה ורוממה כל סביביו {וכמדומה שזהו גם פשר 'אוהבים' שצמחו לו בישיבתו, למרות שלא היה בנראה סיבה אמיתית לתלונתם, וכמדומה לעיתים אין שנאתם אלא לכסות עוצם המעלה אותה חזו, מעלה שלא איפשרה להשאר אדיש, וכשלא צלחה דרכם לאחוז בקצה המטה הטילו בו ארסם להשקיט מצפונם, ה"י} אלא שאין זו הסיבה היחידה, ישנה נקודה נוספת שבה נתייחד רבינו, נקודה שממנה סיבה ואבן פינה להפלגת מסירת התורה לה זכה רבינו.

ונקדים לזה דאשר מפורסם הוא בעת הסתלקות אליהו לא זעק אלישע 'רבי רבי', אלא 'אבי אבי', וכן באו דבריו (מלכים ב', ב' י"ב) 'ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו', אלא שקודם שנבאר פשר דבר מקום ראינו להדגיש דלא רק גבי אליהו ואלישע מצינו כן, שהרי עוד (שם י"ג י"ד) קרא כן יואש על הסתלקות אלישע 'ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו, וירד אליו יואש מלך ישראל, ויבך על פניו ויאמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו', וכן מצינו שיהושע קרא כן על משה, והוא בתנחומא (ואתחנן אות ו') שכשראה יהושע שנסתמו מעיינות החכמה של משה קרע בגדיו והיה מזעק 'רבי רבי, אבי אבי, ואדוני'. ויותר מכן בגמ' משמע דהיה זה עצמותו של משה,

עד שנקרא כן עצם שמו, נמנה בין שמותיו בגמ' מגילה (י"ג ע"א) עה"פ (דברי הימים א', ד' י"ח) 'ואשתו היהודיה ילדה את ירד, אבי גדור, ואת חבר אבי שוכו, ואת יקותיאל אבי זנוח, ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד', וכו', 'ירד' זה משה, ולמה נקרא שמו 'ירד', שירד להם לישראל מן בימיו, 'גדור' שגדר פרצותיהן של ישראל, 'חבר' שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים, 'סוכו' שנעשה להם לישראל כסוכה, 'יקותיאל' שקוו ישראל לא-ל בימיו, 'זנוח' שהזניח עונותיהן של ישראל, 'אבי' 'אבי' 'אבי' אב בתורה, אב בחכמה, אב בנביאות, ובגמ' סנהדרין (ס"ח ע"ב) קרא כן ר"ע על ר"א, דהכי איתא התם ד"למוצאי שבת [שמת רבי אליעזר] פגע בו [בארנו, בשעת ההלויה, שנטלו מיטת ר"א מקיסרי לקברו בלוד - מפרשים] רבי עקיבא מן קיסרי ללוד, היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר 'אבי אבי רכב ישראל ופרשיו' הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן", וכמדומה שיש כאן הוראה ולימוד כי בעצם צורת היחס שבין רב לתלמיד יש בה משום קשר אב לבנו, ומפורש בא מימרא דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן בגמ' סנהדרין (י"ט ע"ב) ד"כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", ע"ש.

ובאמת כשהיטיב נתבונן במאי דשנינו בגמ' מו"ק (כ"ו ע"א) דעל מאי דתנן התם "ואלו קרעין שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו תורה" שואלת הגמ' "אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן, דכתיב (מלכים שם) 'ואלישע ראה והוא מצעק, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו' 'אבי אבי' זה אביו ואמו, 'רכב ישראל ופרשיו' זה רבו שלימדו תורה, מאי משמע, כדמתרגם רב יוסף 'רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין'", הרי שעומק חדש נפתח בפנינו, שהרי בתחילת העיון דברי סוגין צ"ע דהא התם לא מתו אביו ואמו של אלישע, וא"כ מנ"ל למילף חובת קריעה על פטירתם מהתם, והוא צ"ב, ופתח לבאר מצינו מתוך דקדוק דברי הרלב"ג (מלכים שם) דפי' "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" - הנה כמו שהתלמידים נקראים בנים, כמו 'בני הנביאים', כן הרב יקרא אב כי הוא המוליד שכל התלמיד", והרי מוכרח מהתם שבכך שאלהו למדו תורה, והעמיד שכלו ע"ד הישר, הרי שעיקר מציאותו בא ממנו, דאין גופו אלא משרת לקלוט החכמה, וללמדה, ושוב יש בקריעה על רבו גם משום קריעה על אביו ואמו, על עצם מציאותו, לבד הקריעה על החכמה שקנה ממנו, ועיין כי נורא הוא.

רש"י בפי' עה"ת (דברים ו' ז') [ושננתם] לבניך - "אלו התלמידים, מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר (דברים י"ד א') 'בנים אתם לד' אלקיכם', ואומר (מלכים ב', ב' י"ב) 'בני הנביאים אשר בבית א-ל', וכן בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים, שנאמר (דברי הימים ב', כ"ט י"א) 'בני עתה אל תשלו', וכשם שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר (שם) 'בנים אתם לד' אלקיכם', כך הרב קרוי אב, שנאמר (מלכים ב', ב' י"ב) 'אבי אבי רכב ישראל וגו'', ובמלכים (שם) פי' "אבי אבי

רכב ישראל - רבי רבילב דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין", וכוונתו כי בזה עצמו ד'טב הוא לישראל' בזה הרב נקרא 'אב' וכדבא (שם) פי' המצודות "אבי אבי - רבי רבי, שהיה לישראל לעזור מול האויב כמו רכב ופרשים, כן תרגם יונתן", ודו"ק.

ובזה הבין רבנו זללה"ה כי אין כאן הוראה סתמית שבזה שלימד הרב חכמה לתלמידו קרוי הוא לו כאב, והתלמיד כבן, אלא יש כאן גילוי בעצם מהות זה הקשר, ומיניה הצורה הנכונה שבה צריך הרב להתיחס לתלמידו, והתלמיד לרבו, שהרי אם גילה לן הרלב"ג דלעיל בפ' כי "כן הרב יקרא אב כי הוא המוליד שכל התלמיד", הרי שיש כאן הוראה שכח הפועל בנפעל, קשורים המה הרב והתלמיד קשר בעצם, עד שמחובת הקריעה על רבו למדים אנו לנהוג כן גם על אביו ואמו, וכדלעיל מגמ' דמו"ק, עיקר מהות האדם היא בתוכן שיוצק הוא לתוכו, ועם כלי השכל באו לו מרבו הרי שכל קניית החכמה שבו מתיחסת לרבו - ושוב הרי זה כאילו ילדו, ועיין בזה כי נורא הוא.

ולזאת כדוגמא בעלמא, גודל ההרגש שיש לרבינו בזה חזיתי ראיתי לפני שנים, בלידת אחד מבני שיח', בעת שאשתי שתחי' לאוי"ט היתה על המשבר, ונתעכבה הלידה מאוד, ואז לקחנו רופא פרטי ללידה, אלא שכבר קודם לבואנו היה במשמרתו כשלושים ושש שעות, ועיניו היו אדומות ונפוחות מעייפות, וכשנתעכבה הלידה א"ל הרופא שאם לא תהיה התפתחות ממשית בחצי שעה הקרובה הריהו רואה צורך לנתח, ואני חששתי שכל הסיבה לזה היא מרצונו לסיים המשמרת, וללכת לישון.. אך לפטרו לא יכולתי {אכ"מ לפרט כל הצדדים שהיו אז}, מ"מ מתוך שנבוך הייתי יצאתי חוץ לביה"ח לטלפון ציבורי קרוב שהיה סמוך ממש לביה"ח {פלאפונים לא היו אז} וצלצלתי לבית רבנו, אמרתי לו בקיצור את הבעיה וההתלבטות בה אני נמצא, והוא שאל לשם אשתי וברך בקצרה, ואני שבתי במרוצה לביה"ח, אלא שכשהגעתי שמה כבר היתה אשתי בתהליך לידה מתקדם, ותוך כמה דקות ילדה למז"ט לאויו"ש, ומרוב התרגשות עוד קודם שצלצלתי לבשר להורי ובית חמי שליט"א תיכף ומיד רצתי רגלי לבית רבנו שב'גשר החיים', שלא היה כ"כ רחוק מביה"ח, ומתנשף כולי {מן הריצה וההתרגשות} דפקתי על דלת רבנו, ולרבנית שפתחה אמרתי בקושי שמגיע לי מז"ט..

לב. והרי שרבו קרוי אביו, אלא שבמקו"א (דברים ל"ב ז') פי' רש"י "שאל אביך - אלו הנביאים שנקראים אבות, כמו שנאמר באלהו 'אבי אבי רכב ישראל' (מלכים ב', ב' י"ב) וענינו נראה כפי' הרלב"ג שנקרא אביו משום שחכמתו, שהיא עיקר מציאותו באה בהאצלה ממנו, ובגמ' מגילה (י"ג ע"א) דיש אב בחכמה, ויש אב בנביאות, ועכ"פ תרויהו רבותיהם קרוין אבות, עיש"ה, אכמ"ל.

וכששאלתני הרבנית ע"ה שאגיד לה את שעת הלידה המדויקת עניתי 3:12, אלא שאז שמתי לב שפניה של הרבנית ע"ה נשתנו, אזיל סומקא ואתי חיוורא, וכששאלתי לפרש הדבר נתחמקה מלענות, אך כשלחצתי א"ל שכשטלפנתי בתחילה לקח הרב מיד ספר תהלים, והחל להתפלל ללידה קלה, ואף היא, הרבנית, עשתה כן, והנה בשעה זו בדיוק (3:12) סגר הוא את התהלים, אמר שהוא מצונן וכבר אמר מספיק, פתח את הגמ' ושב לתלמודו.. והנה כששמע רבינו דבריה, א"ל מהחדר בו למד 'מה תגיד עתה, שלראש ישיבה שלך יש רוח' ק?? וכשעניתי בבטחון בחיוב^ל, א"ל שאין זה כך, אלא יסוד הוא שכשמרגיש האדם את צרת חבריו כשלו הריהו גם מרגיש כשהוקל מעליו ונושע.. ותיכף הגבתי כי זהו שקורא אני רוח' ק.. שהרי אני איני מרגיש כשנושעתי.. אדם המסוגל להרגיש צרת חבריו, יותר ממה שהלה מרגיש.. למיעוט הבנתי זוהי השגה נפלאה ברוח' ק..

ואכן לא הפלגת דברים אמר רבנו, אלא כך היתה כל צורת חייו - 'חי' הוא חיי תלמידיו, ראה אותם כבניו, וכשהזכיר בהספדו הנורא על הרבנית מחברתו ועזרתו בחיים ע"ה כי היא היתה 'אם הישיבה', וכן חרט בדמו על פרוכת ארון הקדש שבביתו,

לג. שנים רבות אח"כ היה מקרה דומה עם כלתי שתחי' שנתעכבה הלידה טפי ממה שהרופאים ראו לאשר, ופניתי לרבינו, וא"ל כי סגולה ידועה ובדוקה היא לומר את הפסוק 'והוא כחתן יוצא מחופתו, ישיש כגבור לרוץ אורח', ושוב הרהר קמעה, והוסיף בחיוך בין שפתותיו - ומה נעשה אם תהא זו בת? ושוב הוסיף: נו, אז 'והיא ככלה יוצאת מחופתה', ולמותר לומר שתוך כמה דקות נתבשרתי כי כלתי ילדה.. בת..

ובאמת איני חפץ להאריך בכזאת, בשיחות שתוכ"ד הדברים ענה גם על פרטים שלא נשאל, או שתלמידיו, אף אלו שבאותה עת כבר לא נמנו מיושבי הישיה"ק, רבות יעידון שבתקופה שלמדו המה בטוב, או התעסקו במצוה עוברת באופן היותר נעלה אזי רבנו מקבל היה אותם במאור פנים, ואילו כשלא כן היה מצב אותו תלמיד, הרי שהחמיץ פניו או התעלם ממנו לחלוטין, וכהנה רבות עד אין ספור.. וכן במה שבשם אביו נהג לומר שידו של אדם חשובה כרה", ולא כל הרוצה נכנס (וכידוע שהגרש"ז הקפיד בזה, ולא הושיט ידו אלא לאחד שחש כל דהוא נתעורר שהלה יפגע מהנהגה זו) ובזה אצל רבנו ראינו דקדוק נפלא מתי נתן יד ומתי לא.. ובמיוחד הקפיד אצל בחורים, ופ"א מפורש שמעתי אומר לאחד - 'תטבול אח"כ תן ידך'.. ושוב פ"א נכנסתי לקדש פנימה עם אחד מדידי הי"ו, ורבנו קבלנו במאור פנים, שאל את שכנגדי מיהו, והאם פלוני היה סבו, וכשנענה בחיוב האריך במעלת אותו סב, ושוב שאלו לחפצו, וענה במאור פנים, אלא ששמתי אל ליבי שבמשך כל אותה שיחה לא הרים רבנו עיניו אליו אף לא פעם אחת.. תיכף לכניסתו הוריד עיניו, ואח"כ כשדיבר הסתכל על אחרים, וכסיימנו נתחמק רבנו בעדינות מליתן לו ידו.. והלה לא שם לבו לזה כלל, ומאוד התפעל לשיחה הלבבית לה זכה, וכשיצאנו לא עלה בידי לאצור בעצמי ושאלתי בעדינות האם מקפיד הוא על טבילת עזרא, הזלזול שבו נענתי הראני שהרבה יותר מזה טמון כאן..

הרי שלא למליצה נתכוין, הפלגת דברים בעלמא, אלא דברים כפשטן^{לד}, וכבר הזכרנו כי היה קונה כובע, חליפה, וכו', חדשים לשמחת כלולות תלמידיו, ואף הרבנית תופרת היתה שמלות לשמחת חתונת התלמידים.. השתתף בסעודות השבע ברכות, ובחיי הרבנית הלך עמה מרחקים ארוכים בש"ק ע"מ לשתף עצמו בשמחת שבת שבע ברכות, ולאחר פטירתה היה נוסע חוץ לעיר להשתתף בשמחה, ובכ"ז ראה עצמו כבעל השמחה, קשה לתאר גודל שמחתו בשמחת תלמידיו, והשתתפותו עמהם, וזכורני כשעשיתי קידוש לביתי שתחי' אף שהוא אחז שבד"כ אין צורך בזה, אך מסיבות מסוימות כשהוחלט לעשות הרי שטרח דרך ארוכה ובא, הוא וביתו ע"ה.

מעשה היה באחרית ימיו, בזמן שתקפה עליו מחלתו, וחלש היה עד שנתפלל ואמר קדיש וקדושה בישיבה, ואף הדיבור היה קשה עליו, ובא אחד מתלמידיו חביביו, שהיה יתום, והזמינו לחתונתו, ורבנו לא היה מסוגל להתחייב שיבוא, ובמיוחד שהחתונה היתה חוץ לעיר, וברכו מלוא חפנים, אחד מתלמידי רבנו הגדולים שראה זאת דיבר על לב הבחור לשמחו, ולעודדו, אף שבטוח היה שלא יבוא לחתונה, אך היה שם שבטוח היה שגם תלמיד, וגם יתום.. אין שום ספק שרבנו יופיע שמה.. ובאותו יום של החתונה היה רבנו צריך לעבור בדיקה בביה"ח, ושוב אמר למטפליו שכיון שכבר יצא מביתו שיסעו לחתונה.. והמה בדאגתם לרבנו ניסו למנעו, אך הוא בשלו.. הגיע לחתונה, שימח את החתן בשארית כוחותיו, ורק לאח"כ נסע לביה"ח..

כך היה בעת שמחה, וכך בעת צער, וזכורני לאחד מתלמידיו משכבר, שנשבר מאוד בפטירת אביו זצ"ל, ובא רבינו כמה וכמה פעמים לנחמו {כבר עברו שנים רבות אך כמדומה שבמשך ימי השבעה היה זה כמעט כל יום} וכן כשידע לאחד מתלמידיו שחלה (אף במחלות רגילות לימי החורף, וכדו') היה מתענין טובא במצבו, והאם הוא נוקט בהשתדלות הנצרכת, ופ"א היה צריך אחד מתלמידיו לסוע לנפוש במשך תקופה בצפון, אך קשה היה לו להסתדר שם, ורבנו כשראה זאת נסע עמו בתחילה, עד שראה שנסתדר, ורק אז שב למקומו.. וכהנה רבות עד בלי די.

לד. ולדוגמא בעלמא אביא מה שפ"א, לאחר שכבר עזבתי את הישיבה ולמדתי בכולל של הגר"ז קנטור זלה"ה כשבאתי לענין כ"ד אל רבנו, שמה הרבנית לב כי אני צרוד, ושאלה אותי לשלומי, ואני ביטלתי הענין כליל, ואז ציוותה היא אותי דכיון שצינים ופחים בידי אדם, שאזהר מאוד ואשאר בבית יום אחד, ואשתה תה חם עד שאבריא, ואני לא שתי ליבי לזאת והלכתי ללמודי בכולל כדרכי מידי יום, והנה באמצע הסדר היה טלפון ובקשו אותי, ונתברר שהיתה זו הרבנית, ושאלתה בפיה מדוע לא שתי לדבריה ואין אני מקפיד על בריאותי.. וכל זאת לאחר שכבר לא נמנית בין לומדי הישיבה.

- בנוהג שבעולם רב התובע יתר על המידה מתלמידיו גורם הוא לריחוקם ממנו, אך כאן לא כן ראינו, רבנו תבע.. ותבע.. ושוב תבע.. תבע עליה, שטייגען, ושוב שטייגען, ושוב.. ויותר.. כמדומה עד בלי די, עדי נסיע עצמנו עלי שלימות פסגות נעלות, והנה לא רק שלא גרם זה ריחוק, אלא קירב תלמידיו לאחוז בכנפי בגדו, מתחככים היו במוסרו, תאבים להערותיו, ואין זה אלא שדברים היוצאים מהלב, קיום ה'קשט עצמך' תחילה באופן מופלג, מחד, ואהבה ומסירות אין קץ מאידך, המה אשר רוממו אמירותיו עדי כחץ הפולח כסל למו דבריו מסילה מצאו, אחיזה בליבנו, ראינו בו מלאך העומד ומכה על ראשו ואומר גדל.. גדל.. ידענו והרגשנו כי רק מתוקף אהבתו מעורר הוא אותנו לבטל חיי שעה לעומת תועלת נצח.. אך זאת!! ותו לא מיד!!

- לב זר לעולם לא יבין היאך אברך יקר כהרה"ג אליהו נח צינטרבוים שליט"א עוזב למשך השבוע ביתו, מקומו, וכו', גולה הוא למקום תורה, לא שת ליבו לקשיים הנכרכים בזה, לא לבזיונות שספג למכביר, מנת חלקו מלא חפניים, הוא ובני ביתו, אחת הוא לו בעוצם תאוותו לזכות {לשון זכות - טהרה} עצמו הצטנף תחת אפנדתו דרבנו, להטביל עצמו בממי הדעת, להתחמם לאור אשו הגדולה, לקבל תורה בטהרתה, כצורתה, זר לא יבין ולא יכיל זאת, לא יכיל מסירות הבוקעת וממלאת כל חללי לב, אש היוקדת ומנשאת אלי מרום.. ולא יחיד היה בזאת, במשך שנים כמה וכמה בני עליה אשר בהגיעם אל רבנו דבקה נפשם עדי פשטו צורה, ולבשו צורה, מסרו כל מציאותם ומציאות ביתם למען ייחד הכלי לקבל עוצם שפע הנשפע.

ובאמת האריכות בזה אך למותר, מי ששמע את זעקות השבר הבוקעות מן הבתים באותו מוצ"ש מר ונמהר, עת כאש בשדה קוצים פשטה הידיעה על הסתלקות רבנו, אבינו רוענו מאור עיננו, מי שראה את נהרות נהרות הדמע שזרמו מאלפי רבבות, בעת שהוציאוהו מביה"ח, השכיבוהו בביתו, בעת הלוייה, ד' יצילנו ולא יוסיף לדאבה עוד, אך כבר נשתתפתי בלויות רבות, מהן כואבות פחות ומהם יותר, מהם טרגיות ממש, אך מראה שכזה.. ואף בדומה לזה.. עוד לא ראיתי.. צעירים ע"י צורבים, אברכים שלובן הוטל בזקנם, וזקנים, כולם כאחד, אלפים ורבבות ממש, רחובות שלימים זועקים בבכי מר - א-ב-א, א-ב-א, או טאטע טאטע, כ"א בשפת לבו, גדולי מרביצי תורה קרועי בגדים (ובצד שמאל כדין אב) אפשר למשש היה את היתמות בידים, ילדים קטנים ראיתי אשר עדיין לא השכילו הבן את אשר איבדו, כרכו עצמם בחליפת אביהם הקרועה ומררו בבכי, ואף כי לא הבינו.. מ"מ מחלב אימם היטיב ינקו.. ידעו.. כי על פיו ישק כל דבר, קשה היום לישראל, אינני זוכר בנמצא אפילו משל למעמד זה, מי שלא ראה לעולם לא יוכל השג, ומי שראה אין צורך לבאר לו תקפו של מאמר חז"ל 'כאילו ילדו'..